FAUNABEHEERPLAN JACHT EN SCHADEBESTRIJDING

ZEELAND
2027 – 2032

Uitvoering door:
FBE Zeeland

Eindredactie:
FBE Zeeland

Faunabeheerplan Jacht en Schadebestrijding 2027 - 2032
Faunabeheereenheid Zeeland

Colofon
Stichting Faunabeheereenheid Zeeland

Bezoekadres
Noordlangeweg 42b
4486 PR Colijnsplaat

Postadres
Postbus 46
4460 BA Goes

Telefoon
0113 – 784 030

E-mail
zeeland@fbezeeland.nl

Website
https://www.faunabeheereenheid.nl/zeeland

Eindredactie
Faunabeheereenheid Zeeland

Vormgeving en opmaak
Faunabeheereenheid Zeeland

Beeldrechten
Faunabeheereenheid Zeeland

Copyright
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch op geluidsband of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid Zeeland.

LEESWIJZER

Voor u ligt het faunabeheerplan jacht en schadebestrijding van de Faunabeheereenheid Zeeland. Een faunabeheerplan behandelt de provinciale invulling van faunabeheer, jacht en schadebestrijding, met onderbouwing in overeenkomst met de wet. Dit faunabeheerplan geeft specifiek invulling hierop zover betrekking hebbend op de uitvoering van de jacht op de wildsoorten en schadebestrijding op de landelijk vrijgestelde soorten binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid Zeeland voor de periode 2027 – 2032.

Dit faunabeheerplan is door het bestuur van de Faunabeheereenheid Zeeland vastgesteld op 11 augustus 2026 en is door Gedeputeerde Staten goedgekeurd in haar vergadering van [datum].

SAMENVATTING

Het Faunabeheerplan Jacht en Schadebestrijding draagt bij aan de invulling van de gezamenlijke missie van Provincie Zeeland en de Faunabeheereenheid om te streven naar “duurzaam faunabeheer in Zeeland om zo mens-dier conflicten te verminderen (zoals schade aan landbouwgewassen, verkeersongelukken en bescherming van kustbroedvogels) en tot gedragen en uitgedragen oplossingen hiervoor te komen.”. Het faunabeheerplan vormt hierin het uitvoeringsdocument voor te nemen maatregelen in het kader van populatiebeheer, schadebestrijding en preventie en als onderbouwing voor mogelijke vergunningsaanvragen. Op het faunabeheerplan is het wettelijk kader van de Omgevingswet van toepassing en het heeft een looptijd van 6 jaar. Voorliggend Faunabeheerplan heeft betrekking op enerzijds de jacht op de vijf wildsoorten en anderzijds schadebestrijding op de soorten welke in het belang van de schadebestrijding zijn vrijgesteld.

Jacht

Onder de jacht wordt wettelijk verstaan het ‘bemachtigen, opzettelijk doden of met het oog daarop opsporen van dieren van soorten, genoemd in artikel 8.3, vierde lid, en het doen van pogingen daartoe, in een jachtveld, in overeenstemming met de regels over de uitoefening van de jacht, gesteld op grond van artikel 4.3, eerste lid, onder k’ (Bijlage bij artikel 1.1 Ow). De jacht is enkel toegestaan op de soorten waarvoor de jacht kan worden geopend, zijnde: haas, konijn, fazant, houtduif en wilde eend. Het al dan niet openen van de jacht op elk van deze soorten betreft bevoegdheid van de Minister voor Natuur en Stikstof. De staat van instandhouding wordt voor de wildsoorten dan ook landelijk bepaald. Om provinciaal uitvoering te kunnen geven aan de jacht is wel een goedgekeurd faunabeheerplan nodig voor die soorten. Zodoende dient dit faunabeheerplan voor de jacht op de wildsoorten enkel een beschrijvende functie.

Schadebestrijding

De soorten onder de noemer schadebestrijding van dit faunabeheerplan betreffen die soorten welke op basis van de Omgevingswet zijn vrijgesteld van het verbod als bedoeld in artikel 5.1 Ow. Dit houdt in dat, onder voorwaarden, ter voorkoming van schade aan een wettelijk belang, deze soorten opzettelijk mogen worden gedood en de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk mogen worden beschadigd of vernield. Van deze landelijke vrijgestelde soorten is door de Raad van State in 2023 bepaald dat de taak van onderbouwing op provinciaal niveau dient te gebeuren en daarmee in een faunabeheerplan moet worden opgenomen. Voor de soorten moet daarmee worden aangetoond dat er een noodzaak voor beheer is, er geen andere bevredigende oplossing is, en bestaat een eis met betrekking tot de staat van instandhouding afhankelijk van het specifieke

beschermingsregime dat op de soort van toepassing is. De vrijgestelde soorten zijn de houtduif, kauw, zwarte kraai, konijn, Canadese gans en vos. Aangezien de Canadese gans en Vos al worden behandeld in andere faunabeheerplannen worden enkel de eerste vier van deze soorten in dit faunabeheerplan behandeld.

Twee van de soorten (houtduif en konijn) zijn zowel jacht- als vrijgestelde soort. Voor deze soorten geldt dat op basis van de staat van instandhouding niet kan worden onderbouwd dat beheer onder de landelijke vrijstelling voortgezet kan blijven. Daarmee komt de landelijke vrijstelling voor deze twee soorten in Zeeland te vervallen. Voor het konijn is daarnaast de noodzaak voor beheer gelimiteerd tot het voorkomen van schade aan dijklichamen, maar wordt bedrijfsmatige schade niet gezien als wettelijk belang waarvoor de vrijstelling moet blijven bestaan. Schadebestrijding op konijnen is daarmee enkel mogelijk op basis van individuele vergunningen. Voor de houtduif is de noodzaak voor beheer ter voorkoming van belangrijke bedrijfsmatige schade wel aanwezig. Bij staken van het beheer onder de landelijke vrijstelling is duidelijk dat de landbouwschade zeer sterk zal oplopen. Toch is gezien de matig ongunstige staat van instandhouding het algemene afschot van houtduiven op basis van de landelijke vrijstelling niet wenselijk. Daarom zal voor schadebestrijding op houtduiven duurzaam beheer op basis van een omgevingsvergunning noodzakelijk zijn.

Voor de andere twee soorten (kauw en zwarte kraai) voldoet schadebestrijding onder de landelijke vrijstelling aan alle drie de wettelijke eisen: de soorten verkeren in een gunstige staat van instandhouding en richten belangrijke bedrijfsmatige schade aan waarvoor geen andere bevredigende oplossingen bestaan. Voor deze twee soorten zal de landelijke vrijstelling blijven gelden.

Monitoring

Monitoring is een essentieel onderdeel van faunabeheer. Alle soorten in dit faunabeheerplan worden jaarlijks gemonitord in tellingen, welke een trend over een langere periode kunnen weergeven. Dergelijke trends geven een essentieel beeld van de populatieontwikkelingen van soorten en vormen daarmee de basis voor faunabeheer, waaronder het faunabeheerplan dat voor u ligt. Voor verschillende wild- en vrijgestelde soorten kan de gelimiteerde schadehistorie een kennislagune veroorzaken. Om dit te voorkomen is essentieel om het laten taxeren van schade door jacht- en vrijgestelde soorten te faciliteren. De mogelijkheid tot taxatie zonder tegemoetkoming wordt sinds 2025 geboden en hier is sindsdien meermaals gebruik van gemaakt. Daarnaast kan veel gewonnen worden met het laten uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Dit is vooral relevant met betrekking tot het versterken van de onderbouwing van een provinciale staat van instandhouding en daarnaast de effectiviteit, inzetbaarheid en kosten van preventieve maatregelen.

Beheeroverzicht

Het beheer van de soorten tijdens de looptijd van dit faunabeheerplan (2027 – 2032) is kortom:

- Beheer van konijn en houtduif van vergunningsvrij naar vergunningsplichtig (verval landelijke vrijstelling).
- Behoud van de landelijke vrijstelling voor de kauw en zwarte kraai.
- Uitvoer van de jacht overeenkomstig besluitvorming van de minister.
- Voortzetting en verbetering van de monitoring van de soorten in dit faunabeheerplan.

INHOUD

1. INLEIDING 6

1.1 DE FAUNABEHEEREENHEID 6

1.1.1 Missie 6

1.1.2 Visie 6

1.1.3 De wildbeheereenheden 7

1.2 HET FAUNABEHEERPLAN 7

1.3 WERKGEBIED FAUNABEHEEREENHEID 7

1.4 LOOPTIJD FAUNABEHEERPLAN 7

2. WETTELIJK EN BELEIDSMATIG KADER 8

2.1 WETTELIJKE BASIS VOOR DE JACHT 8

2.1.1 De wildsoorten 8

2.1.2 Jachtperioden en tijden 8

2.1.3 Toegestane middelen jacht 9

2.1.4 Vormen van jacht 9

2.1.5 Voorjaarstelling wildsoorten 10

2.1.6 Samenhang jacht en schadebestrijding 10

2.2 WETTELIJKE BASIS VOOR SCHADEBESTRIJDING OP BASIS VAN VRIJSTELLINGEN 10

2.2.1 De vrijgestelde soorten 11

2.2.2 Schadebestrijding op overige soorten 11

2.2.3 Toegestane middelen landelijke vrijstelling 11

2.2.4 Vrijstellings- en vergunningsvoorwaarden 12

2.3 DIERENWELZIJN 13

3. HAAS 15

4. KONIJN 19

5. FAZANT 26

6. HOUTDUIF 31

7. WILDE EEND 39

8. KAUW 45

9. ZWARTE KRAAI 53

10. BEHEEROVERZICHT 2027 - 2032 60

11. MONITORING 63

12. LITERATUURLIJST 64

BIJLAGE I: WERKGEBIED FBE ZEELAND I

BIJLAGE II: TELLINGEN EN AFSCHOT PER WBE I

1. INLEIDING

Bescherming van flora en fauna is voor heel Nederland vastgelegd in de wet. Waar dit voorheen vooral in de Wet natuurbescherming (Wnb) was, is dit sinds 1 januari 2024 vastgelegd in de Omgevingswet (Ow) en het hierop aanvullende Omgevingsbesluit (Ob), de Omgevingsregeling (Or), het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). In de regel zijn wilde dieren beschermd tegen het opzettelijk vangen en doden, alsmede het verstoren van de omgeving die ze gebruiken voor rust en voortplanting. Voor sommige diersoorten kan van deze verboden worden afgeweken ter begunstiging van specifieke, in de wet genoemde, belangen. De uitwerking en verantwoording van deze uitzonderingen, als onderdeel van het duurzaam beheer van populaties, de bestrijding van schadeveroorzakende dieren, en de uitvoering van de jacht, wordt gedaan in een provinciaal faunabeheerplan. Het vaststellen van het faunabeheerplan is een taak van de Faunabeheereenheid van de desbetreffende provincie.

1.1 De Faunabeheereenheid

De Stichting Faunabeheereenheid Zeeland (FBE) is opgericht bij akte van 22 januari 2003 en samengesteld uit terreinbeherende en vertegenwoordigende organisaties op het gebied van natuurbeheer, landbouw, het particuliere eigendom en de jacht. Gedeputeerde Staten hebben op 17 juni 2003 de Faunabeheereenheid erkend als Faunabeheereenheid zoals bedoeld in artikel 29 van de Flora- en faunawet (nu als bedoeld in artikel 8.1 Ow). Op grond van artikel 6.1 Ob en artikel 4.5 van de Omgevingsverordening Zeeland (Ov) is in het bestuur van de Faunabeheereenheid tenminste één vertegenwoordiger opgenomen vanuit de volgende organisaties van jachthouders of jachtaktehouders werkzaam binnen het werkgebied van de betreffende Faunabeheereenheid, te weten: agrariërs, verenigingen van jagers, particuliere grondeigenaren en terreinbeherende organisaties. In het bestuur van de Faunabeheereenheid zit daarnaast een vertegenwoordiger van één of meer maatschappelijke organisaties die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren in Zeeland.

De rol van de FBE is gericht op de uitvoering van het provinciaal faunabeleid en zij heeft de taak tot het organiseren en coördineren van duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, de bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers en de uitoefening van de jacht.

1.1.1 Missie

De missie van de FBE, in samenwerking met de provincie Zeeland, is in het Strategisch meerjarenplan 2024-2029 beschreven als volgt:

"De provincie Zeeland en FBE streven samen naar duurzaam faunabeheer in Zeeland om zo mens-dier conflicten te verminderen (zoals schade aan landbouwgewassen, verkeersongelukken en bescherming van kustbroedvogels) en tot gedragen en uitgedragen oplossingen hiervoor te komen." (Faunabeheereenheid Zeeland, 2023; p.4).

1.1.2 Visie

De visie van de FBE, in samenwerking met de provincie Zeeland, is in het Strategisch meerjarenplan 2024-2029 beschreven als volgt:

"De Provincie Zeeland en FBE benutten kennis uit het veld optimaal en werken gezamenlijk juridisch en praktisch uitvoerbare maatregelen uit. De FBE vormt hierbij de schakel tussen beleid en uitvoering. De FBE coördineert data-verzameling en stelt deze data beschikbaar voor beleid en besluitvorming. De FBE is daarnaast verantwoordelijk

voor het faciliteren van de betrokken maatschappelijke partijen zodat bestuurlijke besluitvorming over het faunabeheerplan transparant kan plaatsvinden en rekening houdt met ieders belang." (Faunabeheereenheid Zeeland, 2023; p.4).

1.1.3 De wildbeheereenheden

De taak van de wildbeheereenheden (WBE's) is beschreven in artikel 8.2 Ow. Een wildbeheereenheid is een vereniging van jachthouders met jachtakte en eventueel grondgebruikers en terreinbeheerders. Wildbeheereenheden zorgen binnen hun gebied voor de uitvoering van het door de FBE vastgestelde faunabeheerplan. De WBE's samen beslaan de totale oppervlakte van het werkgebied van de FBE. Op grond van de eisen inzake de omvang en begrenzing van WBE's, die in de Omgevingsverordening Zeeland zijn gesteld kunnen de begrenzingen van de WBE's en/of het aantal WBE's in de komende periode wijzigen. Ten tijde van het schrijven van dit faunabeheerplan zijn binnen de provincie Zeeland 11 WBE's actief.

1.2 Het faunabeheerplan

Voorliggend faunabeheerplan is geschreven naar de vereisten die staan genoemd in artikel 6.2 Ob en de hieruit voortvloeiende vereisten zoals die staan omschreven in artikel 5.73 tot en met 5.77 Ov. Het duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, de bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers en de uitoefening van de jacht geschieden overeenkomstig het faunabeheerplan.

De primaire functie van het faunabeheerplan is als uitvoeringsdocument voor te nemen maatregelen in het kader van populatiebeheer, jacht en schadebestrijding en -preventie. Daarnaast kan het faunabeheerplan de onderbouwing vormen voor mogelijke vergunningsaanvragen. Tot slot worden in het faunabeheerplan de motieven aangegeven voor passende en doeltreffende maatregelen. Het faunabeheerplan dient onderbouwd te worden door trendtellingen van populaties van in het wild levende dieren binnen het werkgebied. Een meer uitgebreide opsomming van de onderdelen waaruit het faunabeheerplan minstens dient te bestaan zijn terug te vinden in artikel 5.73 tot en met 5.77 Ov. Aangezien in dit faunabeheerplan voor twee soorten sprake is van duurzaam beheer van populaties en schadebestrijding op basis van omgevingsvergunningen, is de uitbreiding in artikel 5.74 Ov op deze soorten van toepassing. Dit geldt voor het konijn en de houtduif, aangezien beheer onder de vrijstelling komt te vervallen en dit zal overgaan naar schadebestrijding op basis van omgevingsvergunningen.

1.3 Werkgebied Faunabeheereenheid

Het werkgebied van de FBE Zeeland beslaat de hele provincie Zeeland, welke 293.344 hectare bedraagt. Dit faunabeheerplan jacht en schadebestrijding 2027 - 2032 geldt voor het volledige werkgebied. Een kaart van het werkgebied van de FBE, inclusief de daarbinnen gelegen wildbeheereenheden, is te vinden in Bijlage I. De aantallen, benamingen, begrenzingen en oppervlakten van de wildbeheereenheden zoals gegeven in Bijlage I kunnen gedurende de looptijd van dit faunabeheerplan veranderen.

1.4 Looptijd Faunabeheerplan

Dit Faunabeheerplan Jacht en Schadebestrijding loopt van 1 januari 2027 tot en met 31 december 2032.

2. WETTELIJK EN BELEIDSMATIG KADER

Op dit faunabeheerplan is het kader van de Omgevingswet van toepassing. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de meest relevante wetsartikelen die betrekking hebben op de uitvoering van de jacht en schadebestrijding in Zeeland. Voor de exacte en volledige weergave van de wetsartikelen wordt verwezen naar de officiële publicatie van de wet op wetten.overheid.nl.

2.1 WETTELIJKE BASIS VOOR DE JACHT

In de Omgevingswet is de jacht gedefinieerd als het 'bemachtigen, opzettelijk doden of met het oog daarop opsporen van dieren van soorten, genoemd in artikel 8.3, vierde lid, en het doen van pogingen daartoe, in een jachtveld, in overeenstemming met de regels over de uitoefening van de jacht, gesteld op grond van artikel 4.3, eerste lid, onder k' (Bijlage bij artikel 1.1 Ow). De uitoefening van de jacht is middels artikel 11.62 Bal vrijgesteld van de verboden van artikelen 11.37, 11.46 en 11.54 Bal, voor zover dit gebeurd in overeenstemming met artikel 11.64 Bal. Artikelen 11.65 tot en met 11.71 Bal geven verdere specificaties en limitaties met betrekking tot de uitoefening van de jacht. De jacht is toegestaan op wild dat "wordt bejaagd vanwege benutting, dat algemeen voorkomt en dat bejaging verdraagt" (Tweede Kamer, 2018). De aard en omvang van de handelingen van jacht moeten zodanig zijn dat binnen een jachtveld een redelijke wildstand wordt gehandhaafd of kan worden bereikt (artikel 11.65 Bal). De jacht wordt hierbij als middel gezien om bij te dragen aan de handhaving van een redelijke wildstand. Uit artikel 11.68 Bal volgt dat enkel de minister bevoegd is de jacht te openen of te sluiten. Dit faunabeheerplan geldt met betrekking tot de wildsoorten dan ook niet als onderbouwing voor het openen of sluiten van de jacht, maar enkel als beschrijving overeenkomstig de wettelijke eisen die gesteld zijn aan een faunabeheerplan. Overeenkomstig de uitspraak van de Rechtbank van Noord-Holland van 19 februari 2026 (HAA-24/1113) wordt in dit faunabeheerplan voor de wildsoorten de staat van instandhouding niet opnieuw beoordeeld.

2.1.1 DE WILDSOORTEN

Jacht is uitsluitend toegestaan op de wildsoorten, aangewezen in artikel 8.3 vierde lid Ow. De wildsoorten zijn:

- Fazant (*Phasianus colchicus*)
- Haas (*Lepus europaeus*)
- Houtduif (*Columba palumbus*)
- Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)
- Wilde eend (*Anas platyrhynchos*)

De jacht op een wildsoort kan alleen worden uitgeoefend als deze bij ministeriële regeling is geopend (artikel 11.68 Bal). Ten tijden van het schrijven van dit faunabeheerplan is de jacht niet geopend voor het konijn. Hoewel dit nog steeds een wildsoort is, mag deze dus niet worden bejaagd.

2.1.2 JACHTPERIODEN EN TIJDEN

De uitoefening van de jacht is uitsluitend toegestaan in bepaalde perioden en tijden: het jachtseizoen. De perioden zijn gegeven in artikel 4.17 Or. De tijd waarop de jacht is toegestaan binnen deze perioden is in artikel 11.66 eerste lid onder a Bal gelimiteerd tot de periode van zonsopkomst tot zonsondergang. Artikel 11.67 eerste lid Bal vormt hierop een uitzondering waarbij de jacht op wilde eend is toegestaan van een half uur voor

zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang. Jacht is daarnaast niet toegestaan op zondagen, nieuwjaarsdag, tweede paasdag, Hemelvaartsdag, tweede pinksterdag en beide kerstdagen (artikel 11.66 eerste lid onder b Bal).

Het jachtseizoen per wildsoort is als volgt:

Tabel 1. Periode waarin de uitoefening van de jacht is toegestaan per wildsoort.

Wildsoort	Jachtseizoen
Fazant (haan)	15 oktober t/m 31 januari
Fazant (hen)	15 oktober t/m 31 december
Haas	15 oktober t/m 31 december
Houtduif	15 oktober t/m 31 januari
Konijn	Jacht gesloten (was 15 augustus t/m 31 januari)
Wilde eend	15 augustus t/m 31 januari

2.1.3 Toegestane middelen jacht

Bij de uitoefening van de jacht mogen enkel middelen worden gebruikt zoals gegeven in artikel 11.71 Bal. Dit zijn:

- Geweren
- Honden, met uitzondering van lange honden
- Aantoonbaar gefokte haviken (*Accipiter gentilis*) of slechtvalken (*Falcon peregrinus*)
- Eendenkooien
- Lokeenden of lokduiven (zolang deze niet blind of verminkt zijn)
- Fretten
- Buidels
- Schermen

Een specificering op deze toegestane middelen geeft aan dat, naast het hagelgeweer, voor konijnen en houtduiven kogelpatronen mogen worden gebruikt met een kaliber van .22 inch of 5,58 mm (artikel 11.80 tweede lid Bal). Voor hazen, fazanten en wilde eenden is enkel het gebruik van het hagelgeweer toegestaan (artikel 11.80 derde lid Bal). Verdere specificaties worden gegeven in artikel 11.79 Bal en de Wet Wapens en Munitie. Het gebruik van het geweer is daarnaast uitsluitend toegestaan buiten de bebouwingscontour jacht (artikel 5.165a Bkl) en alleen op gronden die voldoen aan de eisen van een jachtveld (artikel 11.76 Bal). Deze limitatie is niet van toepassing op de andere middelen, welke wel gebruikt mogen worden buiten jachtvelden.

2.1.4 Vormen van jacht

In Zeeland worden verschillende vormen van jacht uitgeoefend. In overeenstemming met artikel 5.76 onder a Ov worden de vormen van jacht hier kort beschreven. Bij jacht ‘voor de voet’ wordt met een kleine groep jagers, doorgaans in een linie, een veld doorlopen. Wildsoorten (of andere op dat moment toegestane diersoorten op basis van vrijstellingen of ontheffingen) kunnen worden geschoten wanneer deze voor de linie uitschieten of opvliegen. Deze vorm van jacht is van toepassing op alle vijf de wildsoorten. Een ‘drijfjacht’ lijkt op een jacht voor de voet aangezien jagers in linie een veld aflopen en het wild opschrikken. In geval van de drijfjacht gebeurt dit door drijvers en worden de wildsoorten een kant op gedreven waar de schutters ze opwachten. Drijfjacht wordt dan ook met een grotere groep gedaan. De ‘drukjacht’ is een vorm van drijfjacht waarbij de drijvers stiller te werk gaan en de jagers doorgaans op een verhoogde structuur staan. De drukjacht ziet echter minder toepassing op de wildsoorten, maar heeft de voorkeur bij grofwild. Voor drukjacht op grofwild is echter een vergunning nodig

(artikel 8.74s Bkl), welke ten tijde van schrijven in Zeeland niet beschikbaar is. Bij 'aanzitjacht' zit de jager op een hoogzit en wacht hij tot het te bejagen dier zich vertoont. De aanzitjacht wordt voor de wildsoorten vaak gecombineerd met een verstoringsfactor in het veld, vergelijkbaar met drijvers, welke de diersoorten verstoren zodat ze bij verplaatsing mogelijk in het schot komen van één van de jagers op de hoogzit. Deze vorm van jacht wordt voornamelijk toegepast op houtduif en wilde eend. Ook bij houtduif en wilde eend kan voor de jacht gebruik worden gemaakt van een jachthut, waarin de jager gecamoufleerd in het veld zit op een plek waar het vliegend wild naar verwachting zal invallen. Dit kan worden gecombineerd met lokvogels om de kans op invallen te vergroten. Daarnaast kan, specifiek bij de jacht op konijn, het 'fretteren' ofwel de 'bouwjacht' worden toegepast, waarbij een gedomesticeerde bunzing (fret) wordt losgelaten in een konijnenbouw om de konijnen naar buiten te jagen waar de jager hen opwacht. Het is ook mogelijk om een vangkooi, netten of buidels te gebruiken bij de bouwjacht. Tot slot valt de 'valkerij' onder de vormen van jacht, waarbij specifiek gebruik wordt gemaakt van haviken of slechtvalken. Deze jachtvorm wordt doorgaans weinig toegepast, maar is voor specifieke gebieden erg effectief toe te passen. Voor de valkerij heeft de jager een speciale valkeniersakte nodig. In alle vormen van jacht wordt doorgaans de jager vergezeld van de jachthond welke verschillende functies kan hebben. Bijvoorbeeld: een drijfhond zorgt voor onrust bij het wild en jaagt het zodoende op, een staander wijst het wild aan en jaagt het vervolgens op, en een apporteerhond haalt het geschoten wild op. Hoewel andere vormen van jacht bestaan, zoals bersjacht, lokjacht en sluipjacht, worden deze doorgaans niet toegepast op de wildsoorten en zien deze vooral gebruik in het beheer van grofwild.

2.1.5 Voorjaarstelling wildsoorten

De wildsoorten worden jaarlijks geteld in de voorjaarstelling wildsoorten. Deze telling vindt standaard plaats op de eerste zaterdag van april. Er wordt twee keer geteld; één keer in de ochtend en één keer in de avond. Tijdens de voorjaarstelling wildsoorten worden alle vijf de wildsoorten geteld, verspreid over de gehele oppervlakte van de provincie. Het totaal getelde oppervlakte en de individuele telgebieden kunnen per jaar verschillen, maar dienen altijd een representatieve weerspiegeling te geven van het gehele Zeeuwse landoppervlakte. De telling vindt altijd plaats volgens het meest actuele protocol. De tellingen worden nader toegelicht in hoofdstuk 11.

2.1.6 Samenhang jacht en schadebestrijding

Jacht staat mede in dienst van de schadebestrijding: door tijdens de jachtperiode de soorten te bejagen wordt beoogd schade gedurende het jaar te verlagen of voorkomen. Een eis aan het faunabeheerplan is dan ook dat het inzicht geeft '…in de samenhang tussen de jacht op wildsoorten, het beheren van populaties van in het wild levende dieren en het bestrijden van schade door deze dieren.' (Artikel 5.73 lid 3 Ov). De invulling van dit artikel wordt voor elke wildsoort individueel gegeven binnen het respectievelijke hoofdstuk onder het kopje 'Schade en afschot'.

2.2 Wettelijke basis voor schadebestrijding op basis van vrijstellingen

De soorten die in dit hoofdstuk ter sprake komen zijn soorten als bedoeld in artikel 11.43 Bal in samenhang met artikel 4.18 Or of artikel 11.57 Bal in samenhang met artikel 4.27 Or en zijn daarmee vrijgesteld van het verbod bedoeld in artikel 5.1 Ow. Dit betekent dat ter voorkoming van schade aan een wettelijk belang, deze soorten opzettelijk mogen worden gedood en de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk mogen worden beschadigd of vernield. Hier zijn wel eisen aan verbonden, welke zijn gegeven in artikel 11.44 en artikel 11.58 Bal. Bij uitspraak van 19 april 2023 heeft de Raad van State (Raad van State, 19 april 2023, ECLI:NL:RVS:2023:1545) geconcludeerd dat de minister deze eisen niet voldoende heeft onderbouwd. De taak van onderbouwing ligt hierdoor bij de Faunabeheereenheid in een faunabeheerplan. Hiervoor dienen alle wettelijke eisen, gegeven in artikel 11.44 en 11.58 Bal in samenhang met artikel 8.74j en 8.74l Bkl, in het faunabeheerplan te worden onderbouwd. Deze onderbouwing is mogelijk voor de wettelijke belangen gegeven in artikels 11.44 en 11.58 Bal, in beide gevallen lid 2 onder c, en artikels 4.18 en 4.27 Or.

2.2.1 De vrijgestelde soorten

In artikel 11.43 Bal worden vier soorten als vergunningsvrij aangewezen. Deze soorten betreffen de soorten van de vogelrichtlijn en zijn:

- Canadese gans (*Branta canadensis* en *Branta hutchinsii hutchinsii*)
- Houtduif (*Columba palumbus*)
- Kauw (*Corvus monedula*)
- Zwarte kraai (*Corvus corone corone*)

In artikel 11.57 Bal worden twee soorten als vergunningsvrij aangewezen. Deze soorten vallen niet onder de soorten van de vogel- of habitatrichtlijn en zijn daarmee 'andere soorten'. Dit zijn:

- Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)
- Vos (*Vulpes vulpes*)

Deze zes diersoorten samen zijn de landelijk vrijgestelde diersoorten. Deze soorten zijn jaarrond vrijgesteld van de vergunningsplicht.

2.2.2 Schadebestrijding op overige soorten

Hoewel schadebestrijding op overige soorten mogelijk is op basis van een omgevingsvergunning is voor een dergelijk geval geen goedgekeurd faunabeheerplan vereist. Zodoende limiteert dit faunabeheerplan zich wat betreft schadebestrijding tot schadebestrijding op basis van vrijstellingen. Aangezien er ten tijde van schrijven van dit faunabeheerplan geen provinciaal vrijgestelde soorten in Zeeland zijn aangewezen, worden enkel de landelijke vrijgestelde soorten uit hoofdstuk 2.2.1 behandeld. Voor de Canadese gans geldt dat deze onderdeel uitmaakt van het 'Faunabeheerplan Gans 2026-2031' en zodoende niet wordt meegenomen in voorliggend faunabeheerplan. Daarnaast is op de vos specifiek het 'Faunabeheerplan Vos 2026-2031' van toepassing en wordt ook deze niet in voorliggend faunabeheerplan meegenomen. Zodoende blijven met betrekking tot de vrijgestelde soorten kauw en zwarte kraai over, met daarnaast houtduif en konijn als soorten welke zowel onder de wildsoorten als de vrijgestelde soorten vallen.

2.2.3 Toegestane middelen landelijke vrijstelling

De toegestane middelen voor het bestrijden van dieren op de landelijke vrijstellingslijst zijn gegeven in artikel 4.19 en 4.28 Or. Voor de soorten van de vogelrichtlijn (artikel 4.19 Or; in dit faunabeheerplan houtduif, kauw en zwarte kraai) zijn dit:

- Geweren
- Honden (met uitzondering van lange honden)
- Aantoonbaar gefokte haviken (*Accipiter gentilis*), slechtvalken (*Falco peregrinus*) en woestijnbuizerds
- Niet-levende lokvogels
- Lokgeluiden
- Lokvoer (zolang dit niet vergiftigd of verdovend is)

Voor de andere soorten (artikel 4.28 Or; in dit faunabeheerplan uitsluitend het konijn) zijn dit:

- Geweren

- Honden (met uitzondering van lange honden)
- Aantoonbaar gefokte haviken (*Accipiter gentilis*), slechtvalken (*Falco peregrinus*) en woestijnbuizerds
- Kastvallen
- Vangkooien
- Fretten
- Buidels

Voor het gebruik van de landelijke vrijstelling geldt, eveneens als bij de jacht, dat deze niet is toegestaan op zondagen, nieuwjaarsdag, tweede paasdag, Hemelvaartsdag, tweede pinksterdag en beide kerstdagen (artikel 4.19 lid 3 en 4.28 lid 3 Or). Uitzondering hierop is het gebruik van fretten, kastvallen, vangkooien en buidels. Verdere specificaties worden gegeven in artikel 11.79 Bal en de Wet Wapens en Munitie. Net als bij de jacht geldt voor konijn en houtduif de specificering dat het kogelgeweer enkel mag worden gebruikt met kogelpatronen met een kaliber van .22 inch of 5,58 mm (artikel 11.80 tweede lid Bal). Het gebruik van het geweer is daarnaast uitsluitend toegestaan buiten de bebouwingscontour jacht (artikel 5.165a Bkl) en alleen op gronden die voldoen aan de eisen van een jachtveld (artikel 11.76 Bal). Deze limitatie is niet van toepassing op de andere middelen, welke wel gebruikt mogen worden buiten jachtvelden.

2.2.4 Vrijstellings- en vergunningsvoorwaarden

Bij uitspraak van 19 april 2023 heeft de Raad van State (Raad van State, 19 april 2023, ECLI:NL:RVS:2023:1545) geconcludeerd dat de minister de eisen van artikel 11.44 en artikel 11.58 Bal niet voldoende heeft onderbouwd. De taak van onderbouwing ligt hierdoor bij de Faunabeheereenheid in een faunabeheerplan. Hiervoor dienen alle wettelijke eisen, gegeven in artikel 11.44 en 11.58 Bal in samenhang met artikel 8.74j en 8.74l Bkl, in het faunabeheerplan te worden onderbouwd. Dit wil zeggen dat in dit faunabeheerplan, voor de vrijgestelde soorten, moet worden aangetoond dat er 1) geen andere bevredigende oplossing is, 2) de vrijstelling noodzakelijk is voor één of meerdere wettelijke belangen, en 3) de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt.

Geen andere bevredigende oplossing

Een van de vergunnings- en vrijstellingsvoorwaarden in de Omgevingswet stelt dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat dan hetgeen waarvoor de vergunning of vrijstelling wordt verleend; het doden van de vrijgestelde diersoorten. Andere bevredigende oplossingen zijn vaak preventieve maatregelen, maar kan ook betrekking hebben op alternatieven zoals verplaatsing of anticonceptie. Voor de soorten op de landelijke vrijstellingslijst worden deze mogelijke andere bevredigende oplossingen nader behandeld in de betreffende hoofdstukken.

Wettelijke belangen

De tweede van de vergunnings- en vrijstellingsvoorwaarden in de Omgevingswet noemt een aantal belangen waarvoor een vergunning of vrijstelling kan gelden. Aan ten minste één van deze belangen moet worden voldaan alvorens een dergelijke vergunning of vrijstelling kan worden verleend. Er dient dan ook altijd een goed onderbouwd wettelijk belang te worden aangetoond. Voor dit faunabeheerplan wordt de landelijke vrijstelling onderbouwd ten behoeve van het wettelijke belang voor het voorkomen van ‘belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren’ en ‘schade aan flora en fauna’ voor zover het betrekking heeft tot de soorten van de vogelrichtlijn (artikel 4.18 lid 2 onder b Or), en ter voorkoming van ‘schade aan de flora of fauna, of natuurlijke habitats’ of ‘schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom’ (artikel 4.27 lid 2 onder b Or) voor zover het betrekking heeft tot de andere soorten.

Gunstige staat van instandhouding

De laatste van de vergunnings- en vrijstellingsvoorwaarden in de Omgevingswet spreekt over het behouden van de 'gunstige staat van instandhouding' van de soort. De staat van instandhouding van een soort heeft betrekking op het duurzaam voortbestaan van die soort en wordt in de Omgevingswet gedefinieerd als "*Het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort*". Populaties worden bij het kleiner worden ten gevolge van genetische-, milieu- en demografische toevalligheidsprocessen gevoeliger voor uitsterven (Shaffer, 1981). Om de gunstige staat van instandhouding te kunnen borgen is een (minimale) populatiegrootte nodig die de invloeden van deze toevalligheidsprocessen kan weerstaan. In dit faunabeheerplan wordt de staat van instandhouding, in overeenstemming met artikel 1 onder i van de Habitatrichtlijn, als gunstig beschouwd wanneer "*uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden*". In een dergelijke situatie wordt de populatie geacht in een gunstige staat van instandhouding te verkeren. Voor vogelrichtlijnsoorten geldt dat maatregelen niet mogen leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding. Voor habitatrichtlijnsoorten geldt dat er geen afbreuk mag worden gedaan aan het streven de populaties van de soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

2.3 Dierenwelzijn

Bij de uitvoering van het faunabeheerplan met betrekking tot beheer en schadebestrijding, evenals de jacht, dient ten allen tijden het dierenwelzijn in acht te worden genomen. Hierbij is van belang dat de impact van de activiteiten op dierenwelzijn zo goed mogelijk wordt geminimaliseerd. In de breedste zin komt dit terug in de zorgplicht van Artikel 1.6 Ow welke luidt: "Eenieder draagt voldoende zorg voor de fysieke leefomgeving.". Deze zorgplicht geldt hiermee voor alle in het wild levende dieren. Een meer specifieke zorgplicht voor flora- en fauna-activiteiten is terug te vinden in Artikel 11.27 Bal. Tot slot luidt Artikel 11.28 Bal: "Eenieder die een in het wild levend dier doodt of vangt, voorkomt dat het dier onnodig lijdt.", wat van toepassing is bij schadebestrijding, jacht, en overig beheer zoals het afschot van valwild. Bij aangeschoten of aangereden dieren is dan ook de verplichting om het dier te vinden en het lijden zo goed mogelijk te limiteren door het dier met de toegestane middelen te doden. Bij afschot in het voortplantingsseizoen dient daarnaast rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van jonge dieren. Hierbij wordt altijd verwacht dat bij afschot van een zogend dier eerst het jong wordt geschoten en daarna het ouderdier en dat jonge dieren die niet zelfstandig kunnen leven met de toegestane middelen worden gedood om dierenleed te voorkomen.

WILDSOORTEN

3. HAAS

De haas (*Lepus europaeus*) is één van de twee zoogdieren op de lijst van wildsoorten, aangewezen in artikel 8.3 vierde lid Ow. Meer specifiek betreft de soort op de wildlijst de Europese haas. De jachtperiode voor de haas loopt van 15 oktober t/m 31 december.

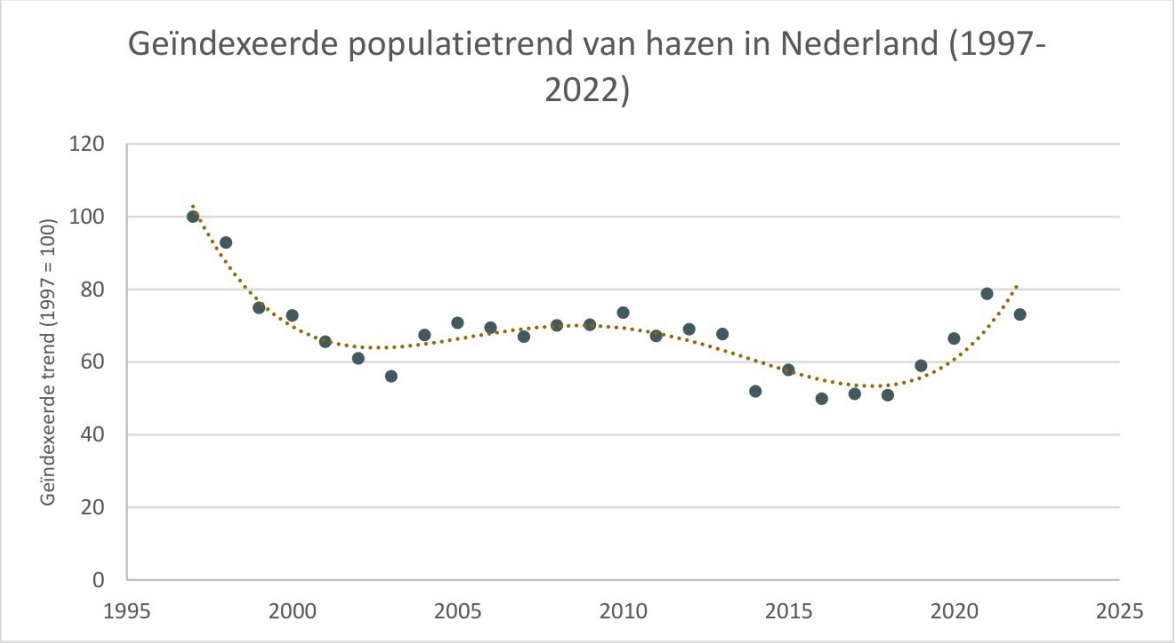

Soortbeschrijving

De haas behoort tot de familie der haasachtigen. De haas heeft een (rood tot grijs-)bruine vacht met een witte buik en een zwarte vlek op de bovenzijde van de staart. Vergeleken met de mede-haasachtige (het konijn) is de haas een stuk groter met vooral opvallend langere poten en oren en een gewicht tussen 3,5 en 5,0 kg. Hazen vertonen geen seksuele dimorfie. Hazen planten zich normaliter meermaals per jaar voort en krijgen gemiddeld 11 jongen per jaar. De voortplanting begint voor beide geslachten vanaf 4 tot 8 maanden en de draagtijd betreft 42 dagen. Hazen komen zowel solitair voor als in (klein) groepsverband, het laatste voornamelijk bij hogere dichtheden. Hazen zijn voornamelijk schemer- en nachtactief, maar kunnen ook dagactief zijn wanneer predatiedruk laag is (Bock, 2020).

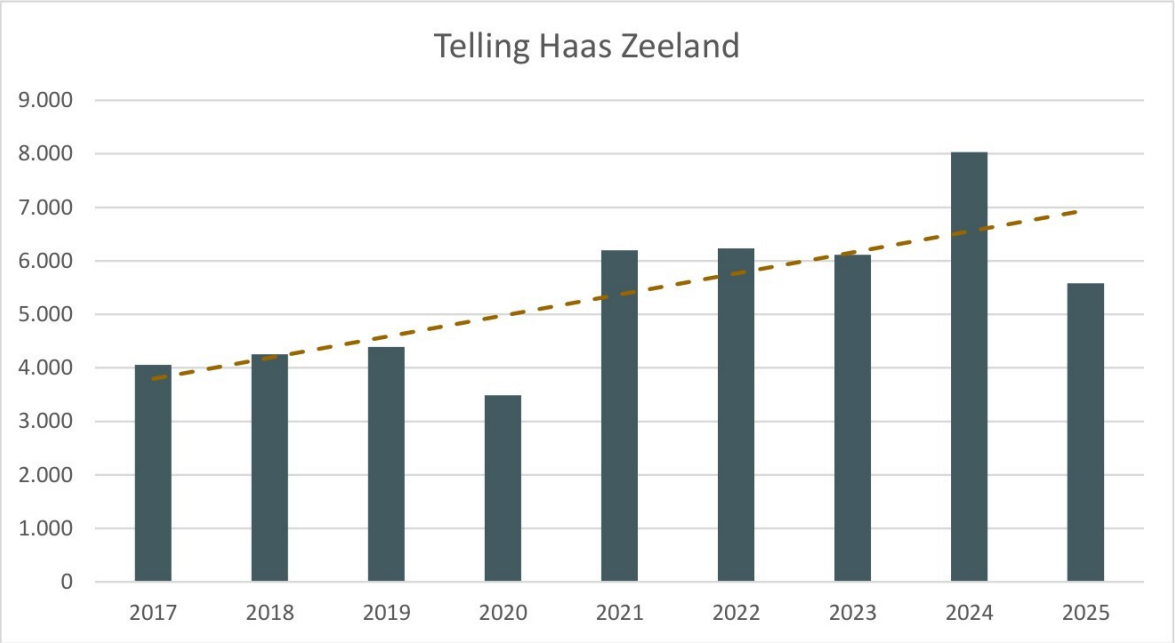
Verspreiding en populatie

De haas komt verspreid over heel Nederland voor. Dichtheden kunnen lokaal sterk verschillen, maar zijn doorgaans het hoogst in kleinschalig agrarisch gebied. Gemiddeld ligt de dichtheid in Nederland in optimaal habitat tussen 15 en 40 hazen per vierkante kilometer (ofwel 0,15 tot 0,4 per ha), maar ook dichtheden boven de 100 hazen per vierkante kilometer komen voor (Ter Harmsel et al., 2022). De landelijke populatie wordt sinds 1997 geïndexeerd en ziet sindsdien een matig dalende trend. In recentere jaren lijkt zich weer een stijging voor te doen (Figuur 1).

Figuur 1. Geïndexeerde populatietrend van hazen in Nederland voor de periode 1997 - 2022. Bron: NEM/CBS, 2024

Ook in Zeeland komt de haas verspreid over de hele provincie voor. De haas wordt in Zeeland jaarlijks geteld als onderdeel van het telplan wildsoorten en wordt hierbij in elk van de WBE's waargenomen. De getelde aantallen voor de gehele provincie zijn weergegeven in figuur 2. De getelde aantallen vertonen een stijgende trend.

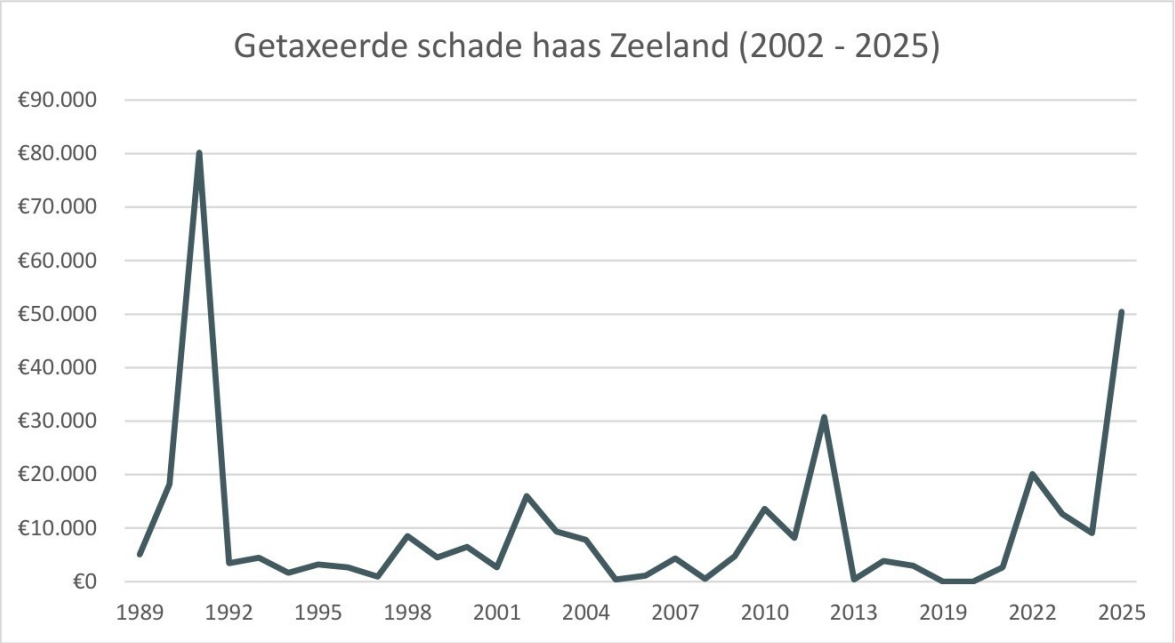

Figuur 2. Getelde aantallen hazen in Zeeland tijdens de jaarlijkse wildtelling voor de periode 2017 - 2025.

De aantallen uit figuur 2 worden uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder b Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

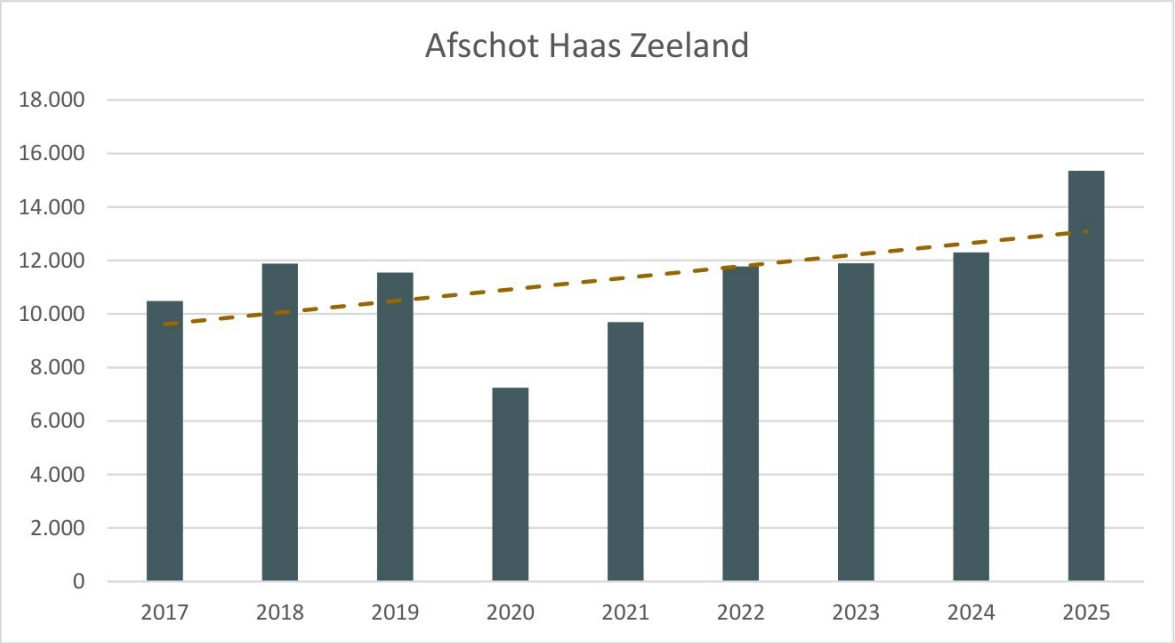
Schade en afschot

Schade door haas wordt in Zeeland slechts zelden getaxeerd. Als soort waarop de jacht kan worden geopend wordt schade door haas niet opzichzelfstaand getaxeerd, aangezien deze niet in aanmerking komt voor vergoeding. Slechts wanneer haas als schadesoort deel uitmaakt van een taxatie van meerdere diersoorten, waaronder soorten die wel in aanmerking komen voor tegemoetkoming, wordt dergelijke schade mogelijk getaxeerd. Desalniettemin moet getaxeerde schade niet worden gezien als grond voor jacht, maar juist andersom: door in de jachtperiode de haas te bejagen wordt een redelijk wildstand geborgd waardoor schade wordt verminderd. In Zeeland is de getaxeerde schade door hazen dan ook laag, op een enkele uitschieter na (figuur 3). In 2021 en 2022 is in opdracht van de provincie hazenschade getaxeerd om inzicht te krijgen in deze hazenschade. Dit heeft geresulteerd in een zestal taxaties in 2021 voor een totaal van €2.689 getaxeerde schade en een tiental taxaties in 2022 voor een totaal van €20.141,60 getaxeerde schade. Voor eenzelfde doel is het sinds 2025 het in Zeeland mogelijk om een taxatie zonder tegemoetkoming te laten verrichten op diersoorten die niet in aanmerking komen voor tegemoetkoming, zoals de haas. Dit heeft voor de haas geresulteerd in €38.445,83 aanvullende getaxeerde schade en verklaart het grootste deel van de stijging in getaxeerde schade in 2025.

Figuur 3. Getaxeerde schade veroorzaakt door haas in Zeeland voor de periode 1989 tot en met 2025.

Afschot van haas in dit hoofdstuk heeft plaatsgevonden als onderdeel van de jacht in de betreffende periode (15 oktober t/m 31 december) en was daarnaast mogelijk onder een ontheffing van 2021 tot en met 2025. Het totale geregistreerde afschot van hazen in Zeeland vanaf 2017 wordt gegeven in figuur 4. Van dit totale afschot (102.164 stuks) heeft, op 180 stuks onder de ontheffing na, alle afschot plaatsgevonden als onderdeel van de jacht. Het afschot van hazen in Zeeland vertoont een licht stijgende trend.

Figuur 4. Geregistreerd afschot van hazen in Zeeland voor de periode 2017 tot en met 2025.

Het afschot uit figuur 4 wordt uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder c Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

Staat van instandhouding

Bepaling van de staat van instandhouding van een diersoort wordt gedaan aan de hand van vier parameters: verspreidingsgebied, populatie, leefgebied en toekomstperspectief. Enkel wanneer alle vier de parameters als gunstig kunnen worden beoordeeld, is ook de staat van instandhouding gunstig. De staat van instandhouding is op landelijk niveau uitgewerkt door Wageningen University & Research (Ter Harmsel et al., 2022). Bij deze uitwerking zijn de verspreiding en het leefgebied van de haas als 'gunstig' beoordeeld, aangezien beiden van voldoende omvang en kwaliteit zijn en dit stabiel is gebleven in relatie tot het vastgestelde areaal onder het gunstige referentiekader. De populatie van de haas is echter als 'zeer ongunstig' beoordeeld, gezien de afname zichtbaar in figuur 1. Deze afname is gemiddeld 1,2% per jaar en de populatie is daarnaast kleiner dan de gunstige referentiepopulatie. Het toekomstperspectief is sterk afhankelijk van '*verandering in de inrichting van het landschap in Nederland, met name de intensivering van het agrarisch gebruik*' en wordt vanwege de onzekerheid hierin beoordeeld als 'onbekend'. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de **landelijke staat van instandhouding** van de haas beoordeeld als 'zeer ongunstig'.

Beheerperiode 2027 - 2032

De haas is een wildsoort aangewezen in artikel 8.3 lid 4 Ow. De jachtperiode voor de haas is van 15 oktober tot en met 31 december. Voor seizoen 2025/2026 was de jacht op de haas geopend in een deel van de provincies, waaronder Zeeland. De keuze van de minister om de jacht in Zeeland wel open te houden sluit aan bij de bevindingen in dit faunabeheerplan. In het bijzonder is de populatietrend in Zeeland voor de haas, in afwijking met de landelijke populatietrend, positief. De middelen die gebruikt kunnen worden tijdens de jacht op de haas zijn gegeven in hoofdstuk 2.1.3.

Buiten de jachtperiode is het bij belangrijke bedrijfsmatige schade mogelijk een omgevingsvergunning voor afschot van hazen aan te vragen, wanneer toegepaste preventieve maatregelen onvoldoende effectief zijn gebleken in het voorkomen van de schade. Aangezien onder de huidige beheermaatregelen dergelijke schade minimaal lijkt te zijn en de huidige mogelijkheden blijken te volstaan, ziet de FBE geen noodzaak om een algemene omgevingsvergunning voor schadebestrijding aan te vragen.

4. KONIJN

Het konijn (*Oryctolagus cuniculus*) is één van de twee zoogdieren op de lijst van wildsoorten, aangewezen in artikel 8.3 vierde lid Ow, en daarnaast landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.57 Bal. Ten tijden van het schrijven van dit faunabeheerplan is de jacht op het konijn echter gesloten en blijft enkel schadebestrijding op basis van de landelijke vrijstelling mogelijk.

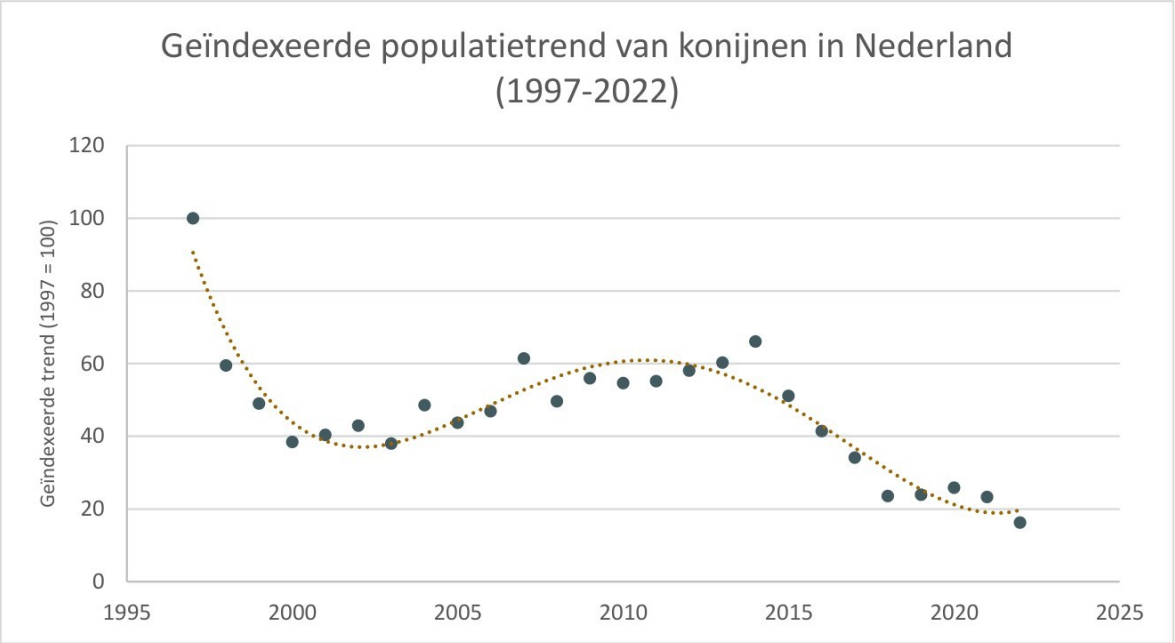

Soortbeschrijving

Het konijn behoort tot de familie der haasachtigen. Het konijn is zichtbaar kleiner dan de haas met relatief kleinere oren en poten. In tegenstelling tot hazen worden konijnen kaal en blind geboren. Konijnen vertonen geen seksuele dimorfie. Konijnen planten zich normaliter meermaals per jaar voort, waarbij het voortplantingsseizoen, en dus het aantal jongen, sterk afhankelijk is van het aanwezige voedsel. Konijnen krijgen tussen de 15 en 45 jongen per jaar. De voortplanting begint voor beide geslachten vanaf 3 tot 4 maanden en de draagtijd betreft 28 tot 30 dagen. Vanwege de snelle voortplanting verdraagt het konijn hoge mate van predatie. Konijnen zijn territoriaal en komen vaak in (klein) groepsverband voor onder leiding van een dominant mannetje, maar leven soms ook solitair of bij hogere dichtheden in grotere groepen. Deze groepen leven in holen met mogelijk grote gangenstelsels. Ze hebben de voorkeur voor zandige bodems met lage, voedselrijke, vegetatie en voldoende heterogeniteit. Konijnen zijn voornamelijk schemeractief (Gibb, 1990).

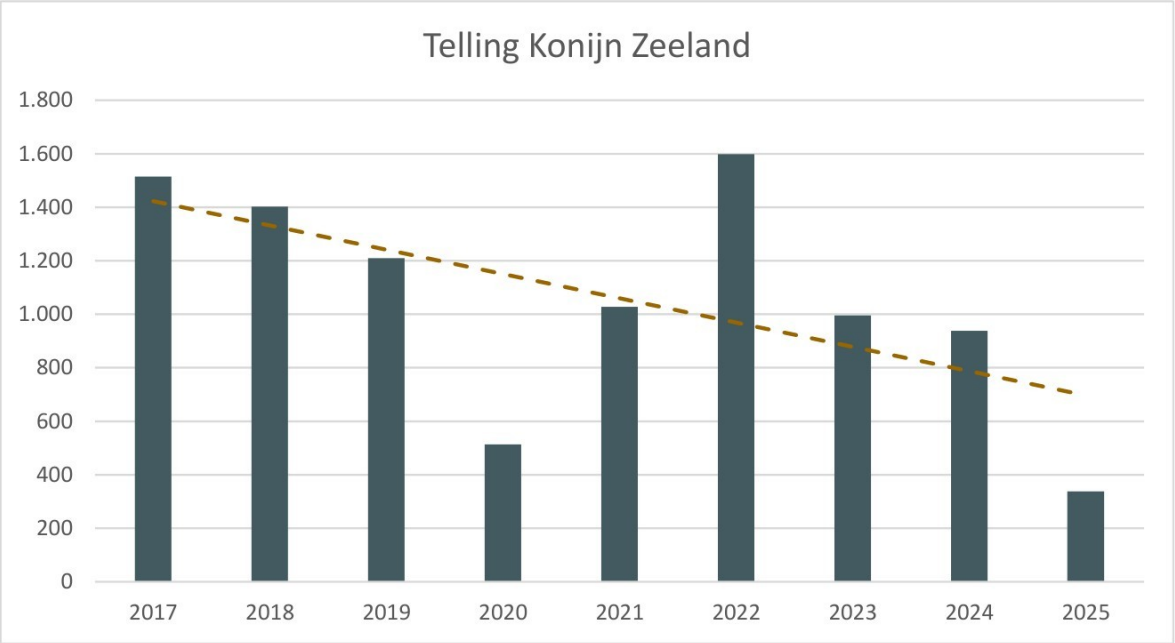
Verspreiding en populatie

Het konijn komt verspreid door vrijwel heel Nederland voor. Dichtheden kunnen lokaal sterk verschillen, maar doorgaans het hoogst in kleinschalig agrarisch gebied. De gemiddelde dichtheid in Nederland is onduidelijk, maar schatting plaatst deze in optimaal habitat tussen 100 en 300 konijnen per vierkante kilometer (ofwel 1 tot 3 per ha; Ter Harmsel et al., 2022). De landelijke populatie wordt sinds 1977 geïndexeerd en ziet sindsdien een sterk dalende trend (Figuur 5). Voorafgaand aan de periode in deze figuur, rond het midden van de 20^{e} eeuw, is de konijnenpopulatie in Nederland zeer sterk gereduceerd als gevolg van het myxomatose-virus. De sterke daling in de figuur is mede het gevolg van een nieuw virus '*Rabbit Haemorrhagic Disease*' (RHD), welke vanaf 1990 zorgt voor een afname in de populatie door heel Nederland. Voor beide virussen wordt resistentie opgebouwd, echter is dit nog niet het geval in veel geïsoleerde populaties (Ter Harmsel et al., 2022).

Figuur 5. Geïndexeerde populatietrend van konijnen in Nederland voor de periode 1997 - 2022. Bron: NEM/CBS, 2024

Ook in Zeeland komt het konijn verspreid over de hele provincie voor. Het konijn wordt in Zeeland jaarlijks geteld als onderdeel van het telplan wildsoorten en wordt hierbij in elk van de WBE's waargenomen. De getelde aantallen voor de gehele provincie zijn weergegeven in figuur 6. De getelde aantallen vertonen een vergelijkbaar met de landelijke trend een sterke daling.

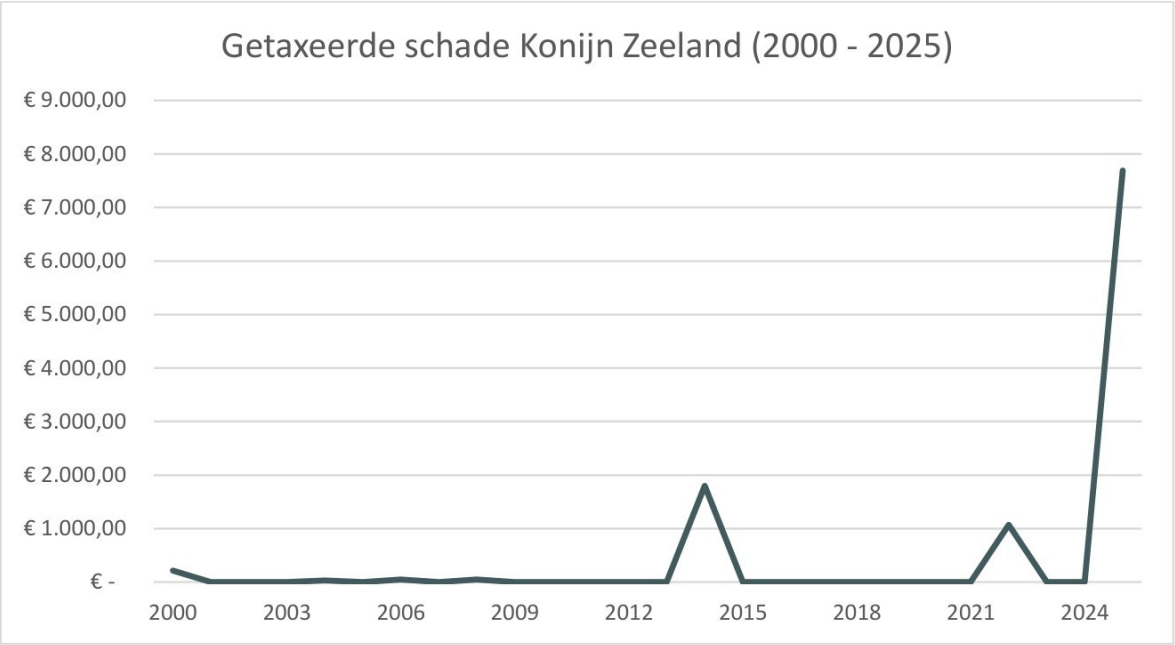

Figuur 6. Getelde aantallen konijnen in Zeeland tijdens de jaarlijkse wildtelling voor de periode 2017 – 2025.

De aantallen uit figuur 6 worden uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder b Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

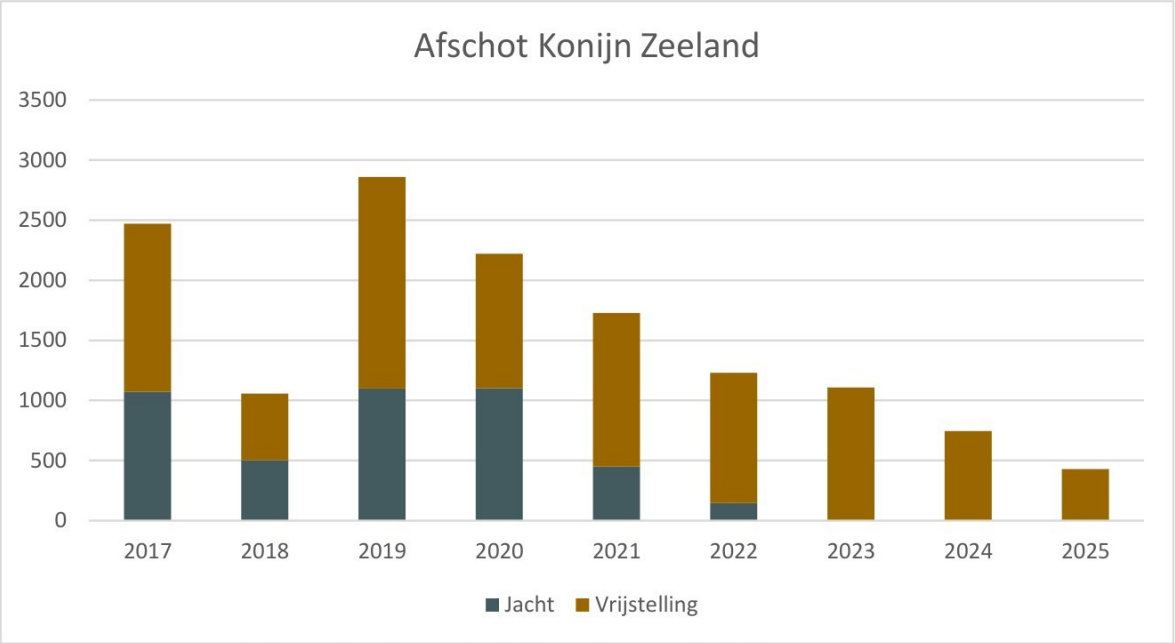
Schade en afschot

Schade door konijn wordt in Zeeland slechts zelden getaxeerd. Als soort waarop de jacht kan worden geopend wordt schade door konijn niet opzichzelfstaand getaxeerd, aangezien deze niet in aanmerking komt voor vergoeding. Slechts wanneer konijn als schadesoort deel uitmaakt van een taxatie van meerdere diersoorten, waaronder soorten die wel in aanmerking komen voor tegemoetkoming, wordt dergelijke schade mogelijk getaxeerd. Desalniettemin moet getaxeerde schade niet worden gezien als grond voor jacht, maar juist andersom: door in de jachtperiode het konijn te bejagen wordt een redelijk wildstand geborgd waardoor schade wordt verminderd. In Zeeland is de getaxeerde schade door konijnen dan ook laag, op een enkele uitschieter in 2025 na (figuur 7). Deze uitschieter is het gevolg van de mogelijkheid in Zeeland om een taxatie zonder tegemoetkoming te laten verrichten op diersoorten die niet in aanmerking komen voor tegemoetkoming, zoals het konijn. Dit heeft voor het konijn geresulteerd in €7.692,83 aanvullende getaxeerde schade en verklaart de stijging in getaxeerde schade in 2025.

Figuur 7. Getaxeerde schade veroorzaakt door konijn in Zeeland voor de periode 2002 tot en met 2025.

Afschot van konijn in dit hoofdstuk heeft plaatsgevonden als onderdeel van de jacht in de betreffende periode (15 augustus t/m 31 januari) tot de sluiting hiervan sinds seizoen 2022/2023 en was daarnaast in de gehele periode mogelijk onder de landelijke vrijstelling. Het totale geregistreerde afschot van konijnen in Zeeland vanaf 2017 wordt gegeven in figuur 8. Van dit totale afschot (13.850 stuks) is ongeveer een derde van het afschot (4.376 stuks) uitgevoerd als onderdeel van de jacht. Het afschot van konijnen in Zeeland vertoont een (sterk) dalende trend, ook wanneer het wegvallen van de jacht buiten beschouwing wordt gelaten.

Figuur 8. Geregistreerd afschot van konijnen in Zeeland voor de periode 2017 tot en met 2025.

Het afschot uit figuur 8 wordt uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder c Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

Staat van instandhouding

Bepaling van de staat van instandhouding van een diersoort wordt gedaan aan de hand van vier parameters: verspreidingsgebied, populatie, leefgebied en toekomstperspectief. Enkel wanneer alle vier de parameters als gunstig kunnen worden beoordeeld, is ook de staat van instandhouding gunstig. De staat van instandhouding is op landelijk niveau uitgewerkt door Wageningen University & Research (Ter Harmsel et al., 2022). Bij deze uitwerking zijn de verspreiding en het leefgebied van het konijn als 'gunstig' beoordeeld. De populatie van het konijn is echter als 'zeer ongunstig' beoordeeld, gezien de afname zichtbaar in figuur 5. Het toekomstperspectief is net als bij de haas sterk afhankelijk van '*verandering in de inrichting van het landschap in Nederland, met name de intensivering van het agrarisch gebruik*' en er is daarnaast onzekerheid met betrekking tot herstelmaatregelen voor de kleinere, vaak geïsoleerde, populaties. Daarom wordt het toekomstperspectief van het konijn beoordeeld als 'onbekend'. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de landelijke staat van instandhouding van het konijn beoordeeld als 'zeer ongunstig'.

In een kamerbrief (Kamerbrief 33576-267, 14 april 2022) heeft de Minister voor Natuur en Stikstof, naar aanleiding van het rapport van Ter Harmsel et al, aangegeven te streven naar een gebiedsgerichte aanpak met betrekking tot het openen ofwel sluiten van de jacht. Aansluitend hierbij wordt voor het konijn in dit hoofdstuk de staat van instandhouding ook provinciaal beoordeeld. Deze provinciale beoordeling is niet bepalend voor het besluit van de minister voor het wel of niet sluiten van de jacht op het konijn en dient louter als indicatie voor een meer gebiedsgerichte aanpak. Voor de provinciale staat van instandhouding worden alle vier de parameters opnieuw beoordeeld met betrekking tot het konijn in Zeeland.

Wat betreft de verspreiding kan worden gesteld dat er reden is om aan te nemen dat deze afwijkt van de landelijke: hoewel het konijn op basis van de verspreidingsatlas door heel Zeeland verspreid lijkt voor te komen (zie Figuur 4.6 in Ter Harmsel et al., 2022), laten de provinciale wildtellingen een ander beeld zien. In tabel 4 is zichtbaar hoe in meerdere WBE's geen konijnen worden waargenomen tijdens de tellingen en dat het aantal WBE's waar dit het geval is sinds 2017 is toegenomen. Als gevolg van myxomatose en HDR zijn veel konijnenpopulaties in Nederland sterk afgenomen en zijn populaties nu doorgaans klein en geïsoleerd, wat

afwezigheid van het konijn in de tellingen kan verklaren. Hoewel een enkele telmoment per jaar geen volledig zicht geeft op de verspreiding is het beeld dat naar voren komt met betrekking tot de verspreiding van het konijn in Zeeland duidelijk niet gunstig. Echter, het is op basis van de beschikbare gegevens niet mogelijk te berekenen of er sprake is van areaalverlies en hoe sterk dit eventuele verlies is. In overeenstemming met de beoordelingsmatrix van de Habitatrichtlijn moet dan ook worden gesteld dat de informatie onvoldoende betrouwbaar is. Om deze reden moet de parameter verspreiding voor het konijn in Zeeland, in afwijking met de landelijke, als 'onbekend' worden beoordeeld. Wat betreft het leefgebied is deze parameter landelijk beoordeeld op basis van de Habitat Suitability Index (zie Figuur 4.10 in Ter Harmsel et al., 2022). In de figuur is zichtbaar dat Zeeland deels beschikt over leefgebied voor het konijn. In de zuidelijke helft van de provincie is veel leefgebied beschikbaar, echter is dit van matige kwaliteit. In het noorden is geschikt habitat gelimiteerd tot een klein aantal gebieden. Vooral de duingebieden bieden goed leefgebied voor het konijn, maar het verdere ontbreken van droge zandige bodems met voedselrijke vegetatie en dekking in de vorm van bomen en struikgewas, zorgt voor een gebrek aan geschikt habitat voor het konijn in grote delen van Zeeland. Het huidige beschikbare leefgebied in Nederland is echter ruimschoots voldoende voor het op lange termijn voorbestaan van de soort. Door sterke afnames in aantallen konijnen, ook in Zeeland, blijven kleine geïsoleerde populaties over. Deze populaties zijn vaak onvoldoende groot om de vegetatie laag te houden en verruiging tegen te gaan (Dekker, 2007). Deze verruiging wordt verder versterkt door stikstofdepositie. De afname van de kwaliteit van het al weinig geschikte leefgebied voor het konijn in Zeeland zorgt ervoor dat deze parameter als 'matig ongunstig' wordt beoordeeld. Wat betreft de parameter populatie heeft de minister voor jachtseizoen 2024/2025 besloten de jacht op het konijn in Zeeland niet te openen vanwege de ongunstige populatietrend. De provinciale wildtellingen van figuur 6 ondersteunen deze bevinding. Ook het oordeel van het CBS, op basis van een evaluatie van de voorjaarstellingen van de KNJV, is dat de populatie van het konijn in Zeeland afname toont (CBS, 2024). Ook de sterke afname in het afschot (Figuur 8) komt overeen met het beeld van een negatief ontwikkelende populatie. De trends van de provinciale wildtellingen, afschotcijfers, en het rapport van CBS zijn echter trends vanaf 2017 en 2013 respectievelijk en geven daarmee enkel de trend voor de recente periode, in afwijking met de landelijke beoordeling waarin de trend sinds 1997 leidend is. Een provinciale trend sinds 1997 is wel beschikbaar vanuit het NEM Dagactieve Zoogdieren en voor het laatste gerapporteerd in 2021 (Zoogdiervereniging, 2021). Deze trend is berekend tot en met 2020 en is voor Zeeland in deze periode als stabiel beoordeeld. Aangezien sinds 2020 de provinciale trend voor Zeeland een sterk negatieve trend laat zien, is erg aannemelijk dat deze stabiele trend naar beneden moet worden aangepast op basis van de tellingen. Concluderend voor de parameter populatie is, op basis van de negatieve ontwikkeling van de landelijke trend in recente jaren, het oordeel van de minister, de provinciale tellingen in zowel aantal als afschot, en de trend sinds 1997 vanuit het NEM Dagactieve Zoogdieren, duidelijk dat de populatietrend voor Zeeland, overeenkomstig de landelijke, als 'zeer ongunstig' moet worden beoordeeld. Tot slot kan voor het toekomstperspectief worden gesteld dat, net als voor de haas, deze sterk afhankelijk is van de ontwikkeling in het gebruik van agrarisch gebied in Zeeland. Doorzetting van de intensivering van de afgelopen jaren zal resulteren in afname van de kwaliteit van habitat doordat kleinschalig grasland plaats maakt voor intensieve monocultuur. Echter, zoals ook aangegeven in de landelijke beoordeling is niet te voorspellen of voorgenomen maatregelen ter vergroting van de kwaliteit van het landelijk gebied worden uitgevoerd en of deze voldoende zijn om de huidige bedreigingen teniet te doen (Ter Harmsel et al., 2022). Voor Zeeland is geen reden om af te wijken van deze constatering en daarmee de beoordeling van deze parameter. Het toekomstperspectief van het konijn in Zeeland wordt daarmee beoordeeld als 'onbekend'. Op basis van alle vier de parameters wordt de uiteindelijk provinciale staat van instandhouding van het konijn in Zeeland beoordeeld als 'zeer ongunstig'.

Aanvullende vrijstellingsvoorwaarden

In aanvulling op een bepaling van de staat van instandhouding moet voorafgaand aan het gebruik van een landelijke vrijstelling ook worden bepaald of wordt voldaan aan de andere wettelijke eisen. Voor het konijn betreft dit artikel 11.58 Bal in samenhang met artikel 8.74l Bkl. Naast de hierboven beschreven staat van instandhouding heeft dit betrekking op de noodzaak voor beheer en eventuele andere bevredigende

oplossingen. In dit hoofdstuk worden beide eisen uitgewerkt voor zover deze betrekking hebben tot het konijn.

Wat betreft de noodzaak voor beheer wordt voor het konijn de landelijke vrijstelling onderbouwd ten behoeve van het wettelijke belang ter voorkoming van 'schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom' (artikel 4.27 lid 2 onder b/2° Or). Op basis van onderzoek werd in 2013 de schade aan gewassen door konijnen in heel Nederland geschat op 6,3 miljoen euro per jaar (Guldemond et al., 2013). Vooral op graslanden, maar ook op granen, suikerbieten, wortelen, fruit en boomteelt, vindt schade door konijnen plaats. Doordat beheer van het konijn lange tijd mogelijk was middels de jacht en daarna(ast) onder de landelijke vrijstelling, komt schade door konijn niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Als gevolg is dergelijke schade vrijwel nooit getaxeerd, zoals ook blijkt uit de lage getaxeerde schadecijfers in Zeeland (Figuur 7). Enerzijds kan dit getuigen van effectiviteit van het beheer: doordat het konijn is beheerd vindt er vrijwel geen schade plaats. Anderzijds zorgt dit voor een dilemma: er zijn onvoldoende cijfers beschikbaar om te bepalen of het beheer noodzakelijk is om schade te voorkomen. Er lijkt echter op basis van de minimale schadecijfers geen samenhang tussen de populatiegrootte, het afschot en de schade door konijnen in Zeeland. Er is daarmee geen bewijs van herhaalde noemenswaardige schade aan gewassen door konijnen in Zeeland, overeenkomstig de noodzaak voor beheer als wettelijke eis. Aangezien het geschikte habitat van konijnen in Zeeland grotendeels gelimiteerd is tot de duingebieden en kleinere stukken bebossing, is niet te verwachten dat bij staking van het beheer middels de landelijke vrijstelling schade als bedoeld in artikel 4.27 lid 2 onder b/2° Or zal toenemen voor zover het betrekking heeft tot landbouwschade. Immers, het sluiten van de jacht op het konijn heeft vooralsnog, voor zover bekend, niet geresulteerd in een toename in dergelijke schade en ook het afschot onder de landelijke vrijstelling is juist afgenomen. Onder het belang van artikel 4.27 lid 2 onder b/2° Or valt echter ook schade aan wateren en andere vormen van eigendom. Een gebied waarop dit met betrekking tot het konijn van toepassing is, is graverij in onder andere dijken en overige waterkeringen. Dergelijke graverij zorgt voor verzwakking van deze structuren en daarmee voor een potentieel gevaar voor de veiligheid. Hoewel geen duidelijk beeld is van de mate waarin deze graverij in Zeeland plaatsvindt, is de waterveiligheid in Zeeland van dusdanig sterk wegend belang dat ter voorkoming van verzakking met overstromingen tot gevolg schadebestrijding van konijn op deze locaties mogelijk moet zijn. Hoewel er al lange tijd geen sprake is geweest van dergelijke overstromingen is de mogelijkheid tot schadebestrijding van konijnen op deze specifieke locaties noodzakelijk om de veiligheid van de provincie te waarborgen. Ter voorkoming van schade aan dijken en overige waterkeringen bestaat de mogelijkheid dan ook een omgevingsvergunning aan te vragen voor schadebestrijding op en nabij deze locaties binnen de gehele provincie. Los hiervan kan op basis van de beschikbare gegevens niet worden gesteld dat er een algemene noodzaak is, als bedoeld in artikel 4.27 lid 2 onder b Or, voor schadebestrijding van konijnen onder de landelijke vrijstelling.

Wat betreft de andere bevredigende oplossingen wordt in de Faunaschade PreventieKit module 'Haasachtigen' een lijst van preventieve maatregelen gegeven welke als effectief beoordeeld zijn op basis van onderzoek, expert judgment, en praktijkervaring (BIJ12, z.d.-a). De preventieve maatregelen worden onderverdeeld in één visueel middel, één akoestisch middel, vijf vormen van afscherming en één vorm van afleiding. Het visueel middel betreft het gebruik van flitslampen, een middel met lage ecologische effectiviteit en grote mate van gewenning. Er wordt dan ook gewezen op het gebruik van flitslampen in combinatie met andere preventieve maatregelen om elkaars effectiviteit te verhogen. Het akoestische middel betreft het gebruik van een vogelafweerpistool. Hoewel geen onderzoek is gedaan naar de effectiviteit op haasachtigen is vanwege de effectiviteit op andere zoogdieren uit expert judgment bepaald dat de effectiviteit naar verwachting gemiddeld is. De effectiviteit van het vogelafweerpistool is hoger wanneer afschot ook wordt uitgevoerd in een gebied, aangezien het dier het geluid associeert met direct dodelijk gevaar. Bij het ontbreken van dit afschot zal verjaging van konijnen slechts van tijdelijke aard zijn. Het vogelafweerpistool werkt daarnaast ook voor veel andere soorten verstorend, wat een onwenselijk neveneffect kan zijn bij dit middel. Opzichzelfstaand kunnen de visuele en akoestische middelen niet worden gezien als een andere bevredigende oplossing zoals bedoeld in de wet, vanwege de lage effectiviteit door gewenning. Afscherming als preventieve maatregel heeft als doel om een fysieke barrière te bewerkstelligen

waardoor het konijn het gewas niet kan bereiken en dus geen schade kan veroorzaken. Alle in de PreventieKit genoemde vormen van afscherming hebben een hoge effectiviteit, maar vaak ook hoge kosten voor de agrariër. Zo kost een gaasraster €10.000 per hectare en een elektrische afwering al snel €13.000 per hectare. Een verplaatsbaar schrikdraadnet is in verhouding minder duur en zou toepassing kunnen vinden in meer kapitaalsintensieve gewassen (BIJ12, z.d.-a). In het geval van het konijn zal dit enkel in de fruit- en boomteelt zijn. Hoewel gebruik van afrastering de voorkeur heeft over dodelijke maatregelen, zijn dergelijke kosten vaak disproportioneel hoog voor bijna alle gewassen waarop het konijn schade doet en daarmee geen alomvattende oplossing ter voorkoming van schade door konijnen welke in de redelijkheid kan worden verwacht.

Concluderend wordt vanwege een ongunstige staat van instandhouding van het konijn en een gebrek aan schadehistorie, niet voldaan aan twee van de drie eisen voor gebruik van de landelijke vrijstelling voor het doden van konijnen. Zolang niet aan deze eisen wordt voldaan wordt schadebestrijding gelimiteerd tot het gebruik van preventieve maatregelen volgens de handvaten in de Faunaschade PreventieKit. In gevallen waarin deze preventieve maatregelen aantoonbaar ontoereikend zijn, kan een individuele vergunning worden aangevraagd.

Beheerperiode 2027 - 2032

Het konijn is een wildsoort aangewezen in artikel 8.3 lid 4 Ow. De jachtperiode voor het konijn is van 15 augustus tot en met 31 januari. Voor seizoen 2025/2026 was de jacht op het konijn echter gesloten in heel Nederland. De keuze van de minister om de jacht niet te openen sluit aan bij de bevindingen in dit faunabeheerplan. Zowel landelijk als provinciaal is de staat van instandhouding van het konijn zeer ongunstig. Ook in Zeeland laat de populatie een sterk negatieve trend zien. Het is niet uitgesloten dat de staat van instandhouding kan worden bijgesteld gedurende beheerperiode 2027-2032, als ontwikkelingen in één of meerdere parameters dit ondersteunen. De middelen die gebruikt kunnen worden tijdens de jacht op het konijn zijn gegeven in hoofdstuk 2.1.3.

Naast de aanwijzing als wildsoort is het konijn ook landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.57 Bal. De middelen die gebruikt kunnen worden ter uitvoering van de landelijke vrijstelling op het konijn zijn gegeven in hoofdstuk 2.2.3. Op basis van artikel 11.58 Bal in samenhang met artikel 8.74l Bkl kan het behoud van deze landelijke vrijstelling voor Zeeland niet worden onderbouwd: het konijn verkeert in een zeer ongunstige staat van instandhouding met een sterk dalende populatietrend en een afname in de kwaliteit van het leefgebied, en er is daarnaast geen duidelijke schadehistorie beschikbaar voor de soort. Wel is duidelijk dat graafschade door konijnen in dijken en overige waterkeringen een dusdanig sterk wegend belang is voor de veiligheid in de gehele provincie dat de mogelijkheid tot schadebestrijding op en nabij deze locaties mogelijk moet blijven. Voor dit belang bestaat dan ook de mogelijkheid een omgevingsvergunning voor schadebestrijding aan te vragen. Daarnaast is het ook bij ernstige bedrijfsmatige schade mogelijk een omgevingsvergunning voor afschot van konijnen aan te vragen, wanneer toegepaste preventieve maatregelen onvoldoende effectief zijn gebleken in het voorkomen van de schade. Aangezien dergelijke schade minimaal lijkt te zijn en de huidige mogelijkheden blijken te volstaan, ziet de FBE geen noodzaak om een algemene omgevingsvergunning voor schadebestrijding aan te vragen.

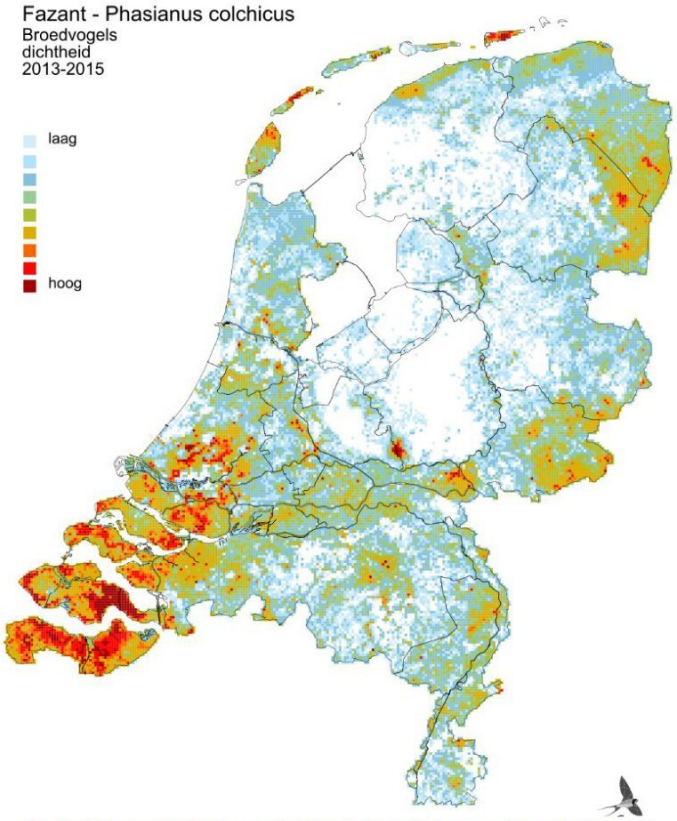
5. FAZANT

De fazant (*Phasianus colchicus*) is één van de drie vogels op de lijst van wildsoorten, aangewezen in artikel 8.3 vierde lid Ow. De jachtperiode voor de fazant verschilt per geslacht; voor de fazantenhaan loopt de jachtperiode van 15 oktober t/m 31 januari en voor de fazantenhen loopt de jachtperiode van 15 oktober t/m 31 december.

Soortbeschrijving

De fazant is een algemeen voorkomende, middelgrote vogelsoort met een peervormig lichaam en lange staart. De fazant vertoont sterke seksuele dimorfie; het mannetje (haan) is groter met een kleurrijker verenkleed. De fazantenhaan (rechts afgebeeld) heeft een herkenbare donkergroene kop met witte kraag en naakte rode huid rondom het oog. Het vrouwtje (hen) heeft een egaal lichtbruin verenkleed met zwarte vlekken en een kortere staart (Cramp et al., 1980). Hoewel voornamelijk voortbewegend over de grond en rustend in bomen, zijn fazanten sterke vliegers. Fazanten zijn sociale vogels welke in grote groepen kunnen voorkomen. De soort is polygaam, waarbij een haan met meerdere hennen voortplant. Fazanten broeden één keer per jaar, tussen mei en juni, waarbij een nest tussen 7 en 14 eieren telt. Het jaarlijkse overlevingspercentage is voor hanen lager dan voor hennen. Fazanten worden in het wild zelden ouder dan drie jaar (Iftikhar & Yaqoob, 2024).

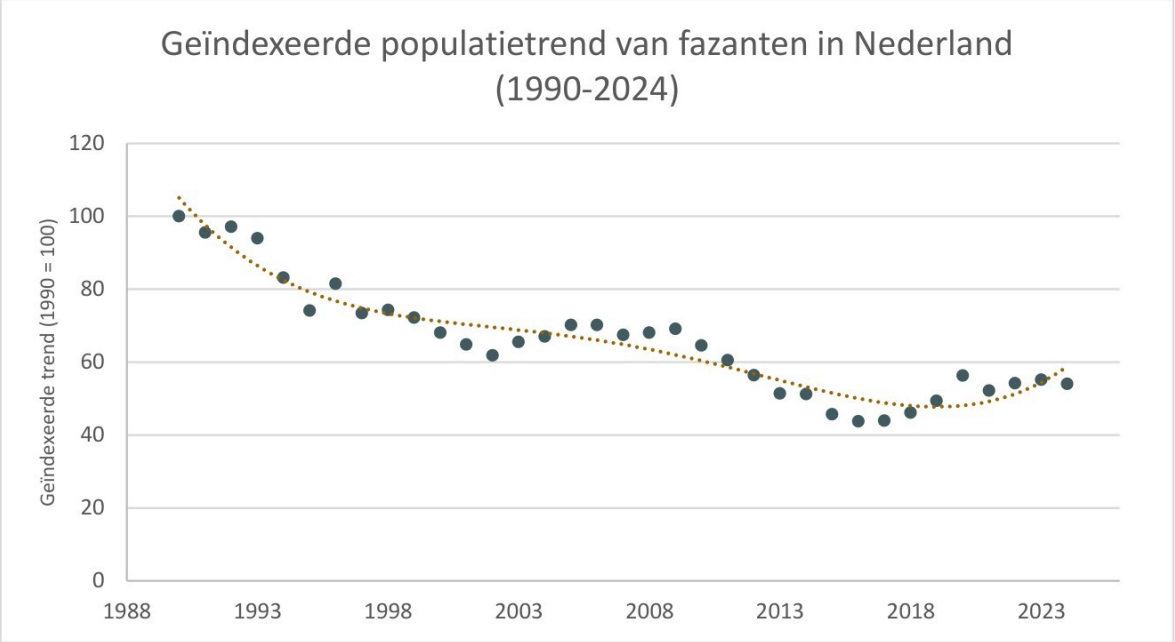

Figuur 9. Verspreiding en dichtheid van de fazant door Nederland (2013-2015). Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018

Verspreiding en populatie

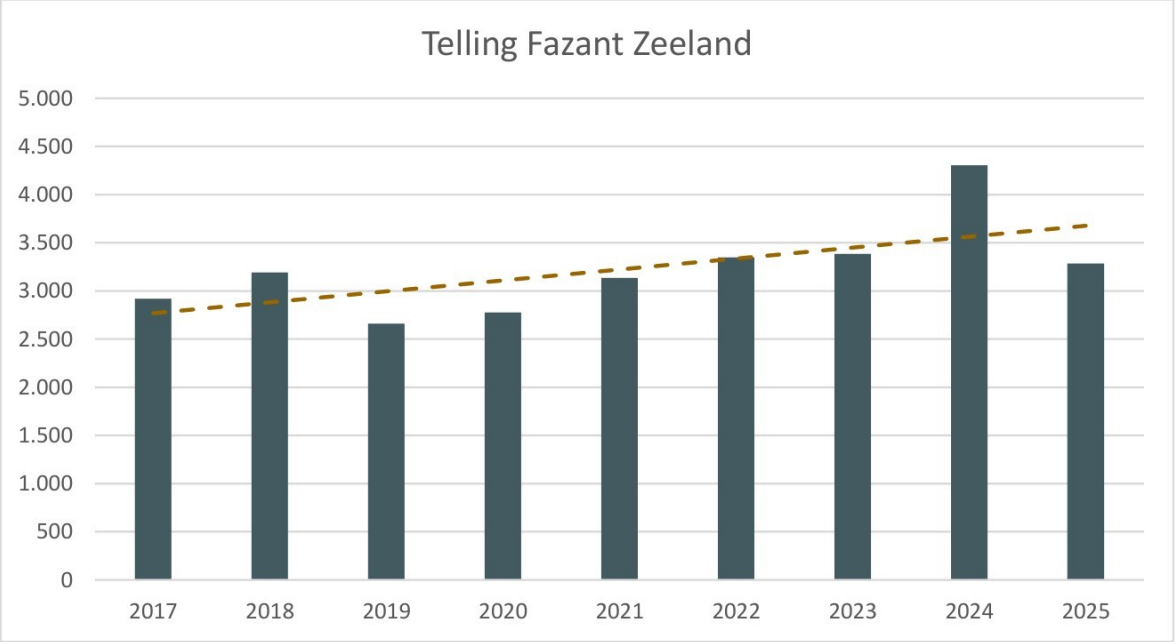
De fazant is een typische standvogel welke verspreid door een groot deel van Nederland voorkomt, met hoge concentraties in provincie Zeeland en in mindere mate provincie Zuid-Holland (Figuur 9). Fazanten komen vooral in grote dichtheden voor in agrarisch gebied, maar zijn in stedelijk gebied en bosrijke omgeving afwezig. De fazant is oorspronkelijk uitgezet ten behoeve van de jacht, maar aangezien deze al vóór 1900 is ingeburgerd wordt de soort niet beschouwd als exoot. Het wordt dan ook gezien als een soort als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn. Door deze uitzetting is de fazant snel verspreid over het land. Hoewel deze verspreiding lokaal kan zijn afgenomen komt de fazant nog vrijwel door het hele land voor.

De populatietrend van de fazant vertoont over een langere periode (sinds 1990) een sterke daling, maar is recent juist (sterk) stijgend (Figuur 10).

Figuur 10. Geïndexeerde populatietrend van fazanten in Nederland voor de periode 1997 - 2022. Bron: NEM/CBS, 2024 en Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

In Zeeland komt de fazant verspreid over de hele provincie voor in relatief hoge dichtheden. De fazant wordt in Zeeland jaarlijks geteld als onderdeel van het telplan wildsoorten en wordt hierbij in elk van de WBE's waargenomen. De getelde aantallen voor de gehele provincie zijn weergegeven in figuur 11. De getelde aantallen vertonen, in overeenkomst met de landelijke trend voor deze periode en met de provinciale trend op basis van de tellingen door Sovon, een stijgende lijn.

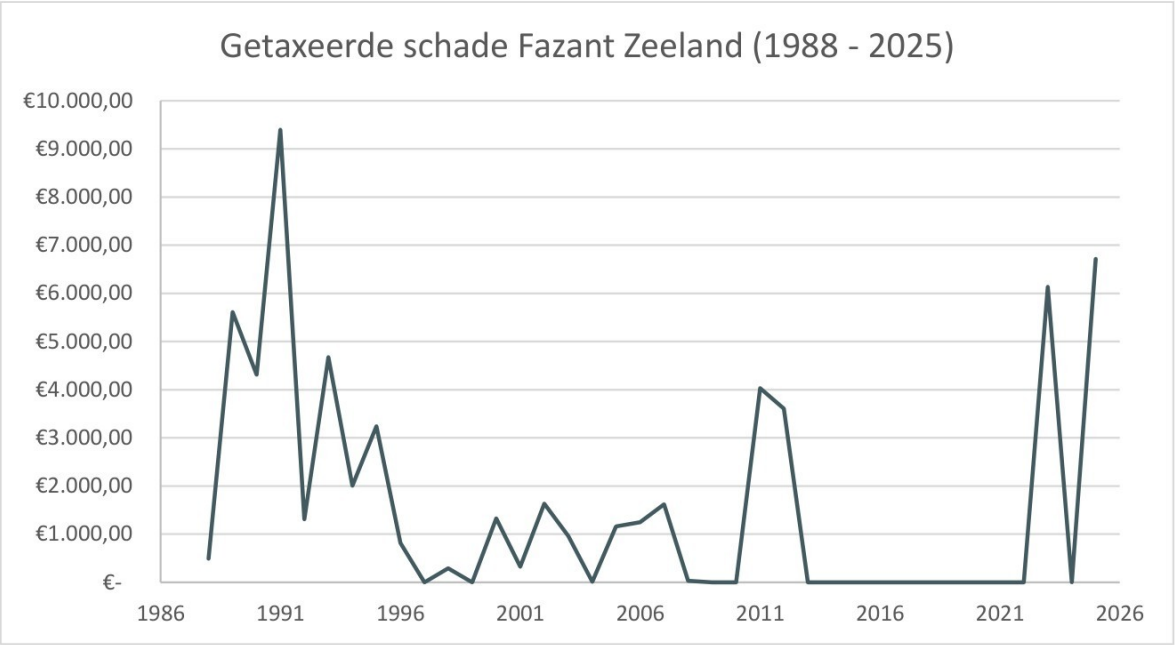

Figuur 11. Getelde aantallen fazanten in Zeeland tijdens de jaarlijkse wildtelling voor de periode 2017 – 2025.

De aantallen uit figuur 11 worden uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder b Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

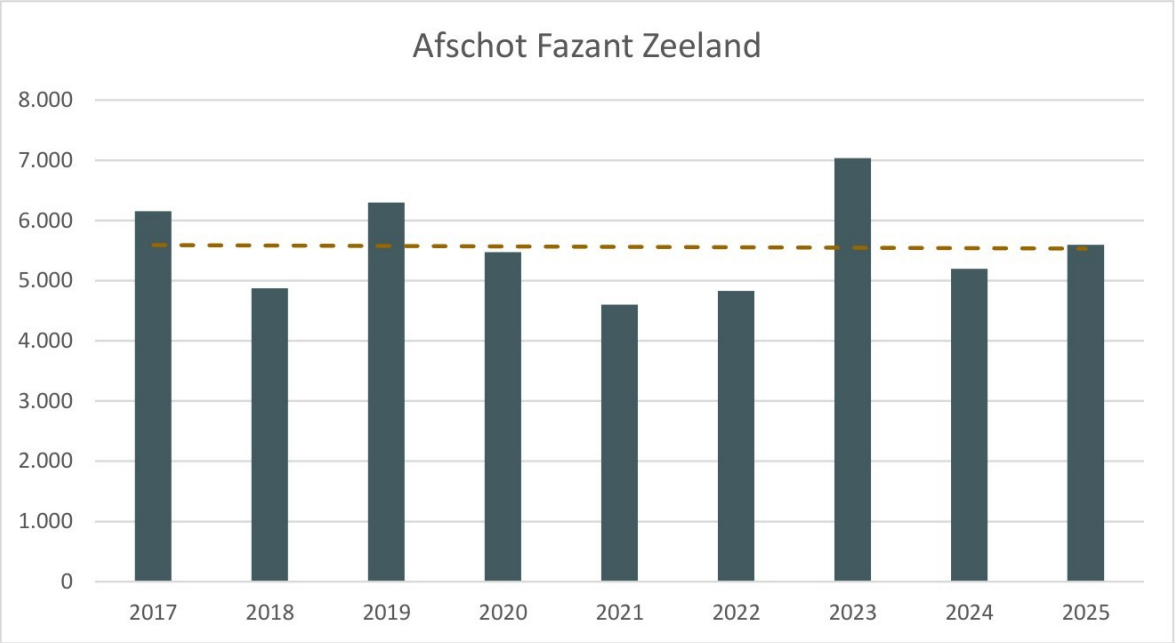
Schade en afschot

Schade door fazant wordt in Zeeland slechts zelden getaxeerd. Als soort waarop de jacht kan worden geopend wordt schade door fazant niet opzichzelfstaand getaxeerd, aangezien deze niet in aanmerking komt voor vergoeding. Slechts wanneer fazant als schadesoort deel uitmaakt van een taxatie van meerdere diersoorten, waaronder soorten die wel in aanmerking komen voor tegemoetkoming, wordt dergelijke schade mogelijk getaxeerd. Desalniettemin moet getaxeerde schade niet worden gezien als grond voor jacht, maar juist andersom: door in de jachtperiode de fazant te bejagen wordt een redelijk wildstand geborgd waardoor schade wordt verminderd. In Zeeland is de getaxeerde schade door fazanten dan ook laag, op een enkele uitschieter na (figuur 12). Sinds 2025 is het in Zeeland mogelijk om een taxatie zonder tegemoetkoming te laten verrichten op diersoorten die niet in aanmerking komen voor tegemoetkoming, zoals de fazant. Dit heeft voor de fazant geresulteerd in €6.718,37 aanvullende getaxeerde schade in 2025.

Figuur 12. Getaxeerde schade veroorzaakt door fazant in Zeeland voor de periode 1988 tot en met 2025.

Afschot van fazant in dit hoofdstuk heeft plaatsgevonden als onderdeel van de jacht in de betreffende periode (haan: 15 oktober t/m 31 januari; hen: 15 oktober t/m 31 december). Het totale geregistreerde afschot van fazanten in Zeeland vanaf 2017 wordt gegeven in figuur 13. Het gehele afschot (50.054 stuks) is uitgevoerd als onderdeel van de jacht. Het afschot van fazanten in Zeeland vertoont een stabiele trend met geringe fluctuatie.

Figuur 13. Geregistreerd afschot van fazanten in Zeeland voor de periode 2017 tot en met 2025.

Het afschot uit figuur 13 wordt uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder c Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

Staat van instandhouding

Bepaling van de staat van instandhouding van een diersoort wordt gedaan aan de hand van vier parameters: verspreidingsgebied, populatie, (kwaliteit) leefgebied en toekomstperspectief. Enkel wanneer alle vier de parameters als gunstig kunnen worden beoordeeld, is ook de staat van instandhouding gunstig. De staat van instandhouding is op landelijk niveau uitgewerkt door Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022a). Bij deze uitwerking zijn de verspreiding en het toekomstperspectief van de fazant als 'gunstig' beoordeeld. Daarbij komt wel de kanttekening voor het toekomstperspectief dat op basis van de trend deze 'matig ongunstig' zou zijn, echter wordt aan de hand van expert judgment het oordeel voor 'gunstig' gegeven. Dit wordt later in hetzelfde jaar herzien in een ander rapport van Sovon, waarbij het toekomstperspectief alsnog als 'matig ongunstig' wordt beoordeeld (Foppen & Vogel, 2022). Dit heeft echter geen invloed op de uiteindelijke totaalbeoordeling. De populatie en het leefgebied van de fazant zijn beoordeeld als 'matig ongunstig', vanwege de negatieve populatietrend op lange en korte termijn. Hoewel in recentere jaren, vooral na de publicatie van bovenstaande rapporten, een positieve ontwikkeling waarneembaar is, blijft de trend op lange termijn significant negatief en wordt niet afgeweken van de eerdere beoordeling. De beoordeling van het leefgebied is gebaseerd op de kwaliteit hiervan, welke een afname ziet als gevolg van voornamelijk de intensivering van de landbouw. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de landelijke staat van instandhouding van de fazant beoordeeld als 'matig ongunstig'.

Beheerperiode 2027 - 2032

De fazant is een wildsoort aangewezen in artikel 8.3 lid 4 Ow. De jachtperiode voor de fazant verschilt per geslacht: voor de haan is dit van 15 oktober tot en met 31 januari, voor de hen is dit van 15 oktober tot en met 31 december. De jacht op de fazant is al jaren aaneengesloten geopend. Zowel de populatietrend, de kwaliteit van het leefgebied en het toekomstperspectief van de fazant worden echter als matig ongunstig beoordeeld. De middelen die gebruikt kunnen worden tijdens de jacht op de fazant zijn gegeven in hoofdstuk 2.1.3.

Buiten de jachtperiode is het bij ernstige bedrijfsmatige schade mogelijk een omgevingsvergunning voor afschot van fazanten aan te vragen, wanneer toegepaste preventieve maatregelen onvoldoende effectief zijn gebleken

in het voorkomen van de schade. Aangezien dergelijke schade minimaal lijkt te zijn en de huidige mogelijkheden blijken te volstaan, ziet de FBE geen noodzaak om een algemene omgevingsvergunning voor schadebestrijding aan te vragen.

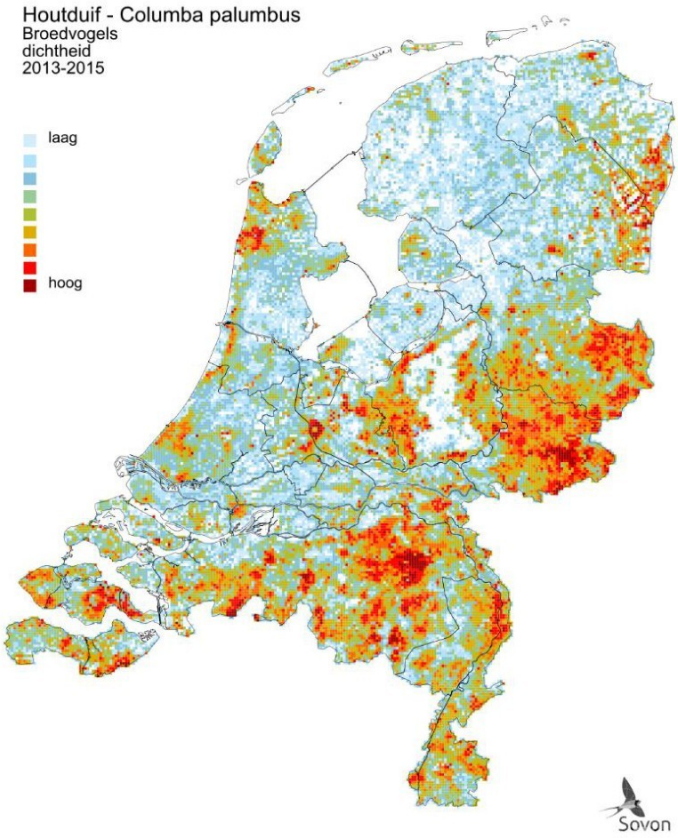
6. HOUTDUIF

De houtduif (*Columba palumbus*) is één van de drie vogels op de lijst van wildsoorten, aangewezen in artikel 8.3 vierde lid Ow, en daarnaast landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.43 Bal. De jachtperiode voor de houtduif loopt van 15 oktober t/m 31 januari.

Soortbeschrijving

De houtduif is een algemeen voorkomende, relatief grote, duivensoort. De soort is herkenbaar door de witte vlek in de nek, de roze borst en de witte vleugeltekening. De soort vertoont vrijwel geen seksuele dimorfie, echter is het mannetje doorgaans iets groter (Cramp et al., 1992). De houtduif broedt in bomen, zowel in bossen als in stedelijk gebied, en legt hierbij 2 eieren per nest, welke na ongeveer 18 dagen uitkomen. Het broedseizoen is breed, met een piek van juli tot en met september. De houtduif heeft vaak meerdere legsels per jaar, maar zelden meer dan drie. Zowel broedsucces als nestsucces worden sterk beïnvloed door predatie (Murton, 1958).

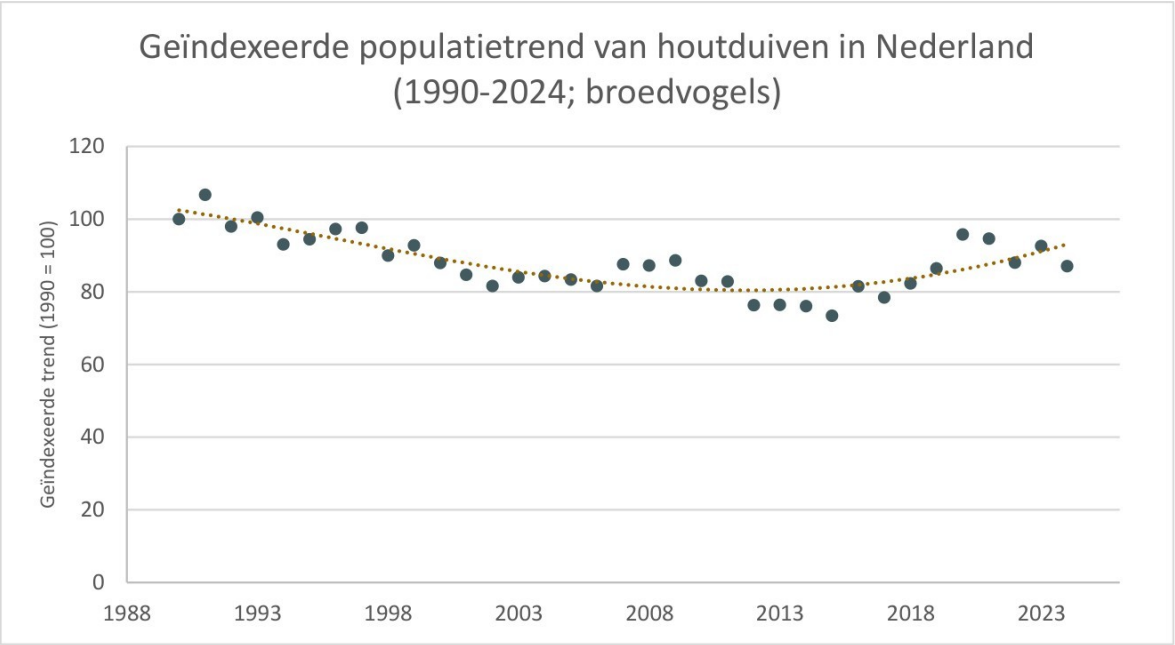

Figuur 14. Verspreiding en dichtheid van de houtduif als broedvogel door Nederland (2013-2015). Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018

Verspreiding en populatie

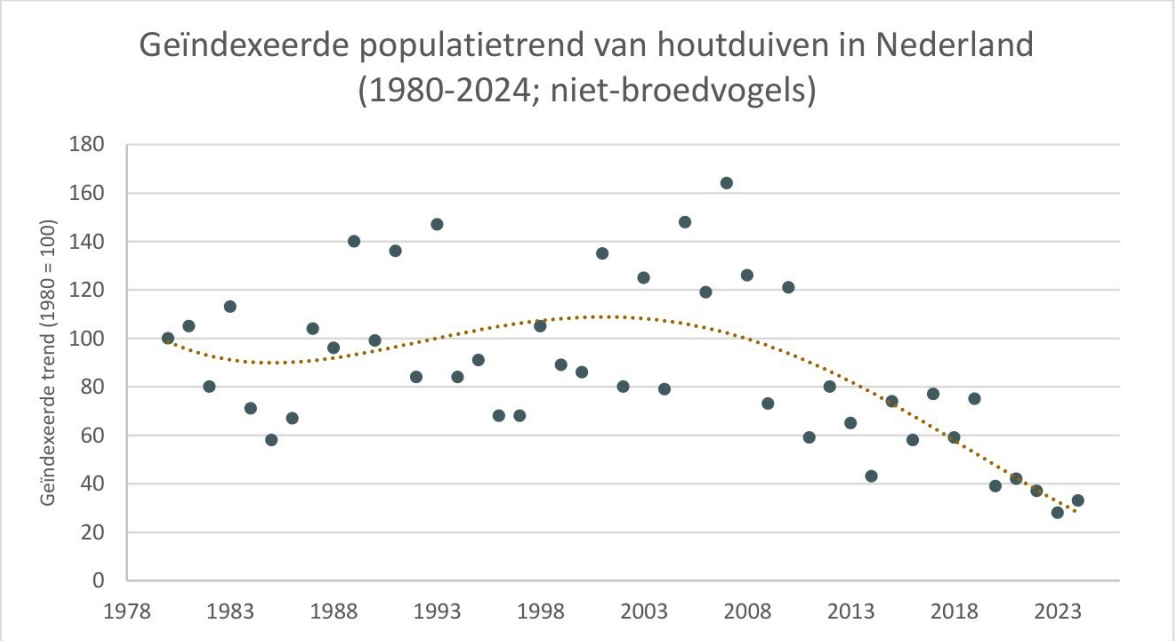
De houtduif komt verspreid door heel Nederland voor en is zowel in stedelijk als agrarisch gebied jaarrond aanwezig. De hoogste dichtheden komen voor in het zuiden en oosten van het land (Figuur 14). Doorgaans trekt de houtduif vanuit het stedelijk gebied naar akkers voor hun voedsel, maar kunnen vaak ook hun voedsel vinden in parken en tuinen. In Zeeland komt de houtduif verspreid voor, met hogere dichtheden in Zeeuws-Vlaanderen en delen van Zuid-Beveland. In Zeeuws-Vlaanderen is de beleving dat grote getalen houtduiven komen overvliegen uit België in begin juni om te foerageren op de rijpe granen. De houtduif komt zowel voor als broedvogel en als niet-broedvogel. Deze laatste groep zijn overwinteraars uit voornamelijk Duitsland en Scandinavië (Vogelbescherming, z.d.). De staat van instandhouding van de houtduif wordt voor beide groepen afzonderlijk beoordeeld.

De landelijke populatietrend van de houtduif **als broedvogel** vertoont over een langere periode (sinds 1990) een daling, maar is recent juist stijgend (Figuur 15).

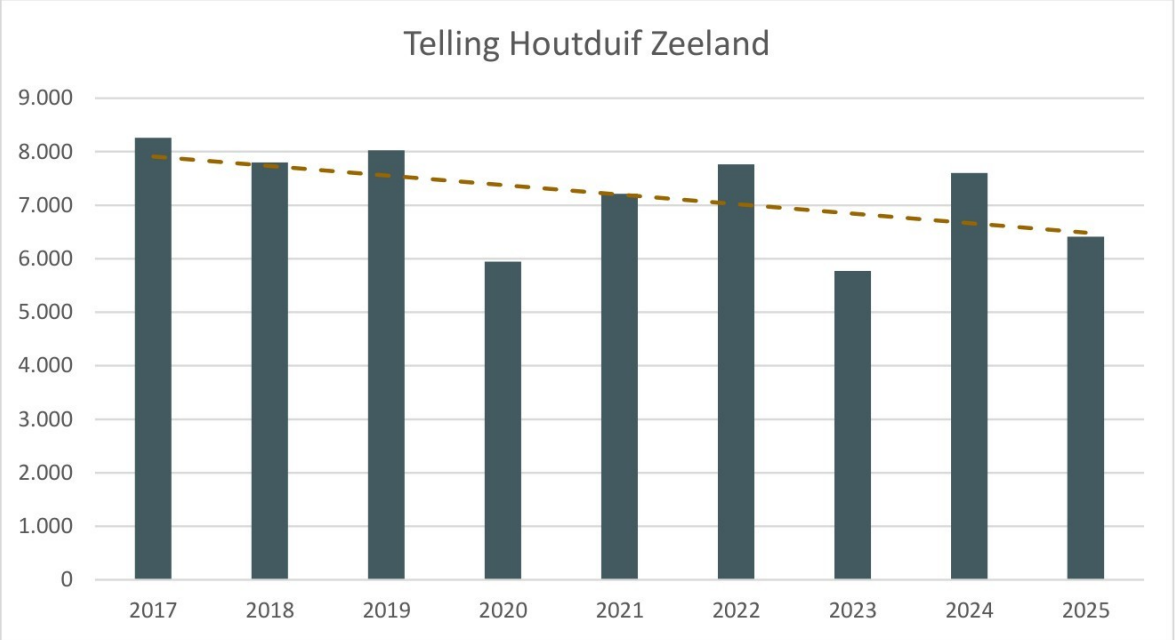
Figuur 15. Geïndexeerde populatietrend van houtduiven als broedvogel in Nederland voor de periode 1990 - 2024. Bron: NEM/CBS, 2024 en Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

De landelijke populatietrend van de houtduif **als niet-broedvogel** is lang fluctuerend, doch stabiel, geweest. In recente jaren (beginnend rond 2010) is deze trend echter zeer sterk dalend (Figuur 16).

Figuur 16. Geïndexeerde populatietrend van houtduiven als niet-broedvogel in Nederland voor de periode 1980 – 2024. Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

In Zeeland komt de houtduif verspreid over de hele provincie met plaatselijk hoge dichtheden. De houtduif wordt in Zeeland jaarlijks geteld als onderdeel van het telplan wildsoorten en wordt hierbij in elk van de WBE's waargenomen. Aangezien deze telling plaatsvindt in april betreft dit een telling (en trend) van de houtduif als broedvogel. De getelde aantallen voor de gehele provincie zijn weergegeven in figuur 17. De getelde aantallen vertonen, in afwijking met de landelijke trend voor deze periode een licht dalende lijn.

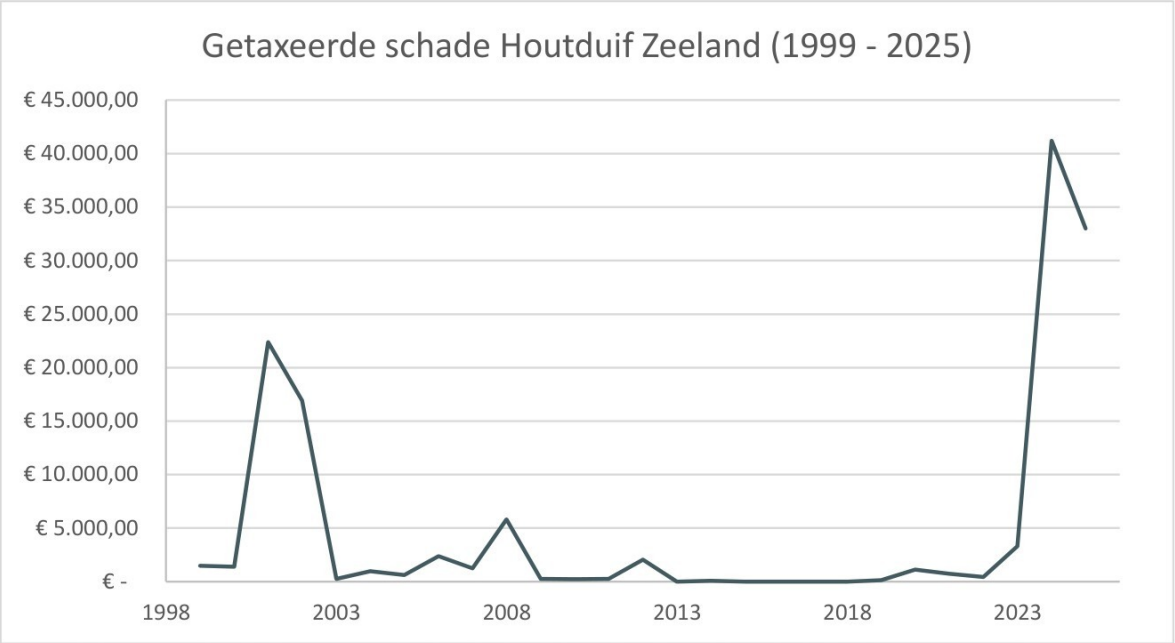
Figuur 17. Getelde aantallen houtduiven in Zeeland tijdens de jaarlijkse wildtelling voor de periode 2017 – 2025.

De aantallen uit figuur 17 worden uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder b Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

Op basis van de signalen uit het veld van grote aantallen houtduiven in Zeeuws-Vlaanderen vanaf juni, welke gemist worden in de voorjaarstelling, wordt een sterke onderschatting verwacht, vooral in de zuidelijkere WBE's. Door het grootte aandeel akkerbouw in Zeeland is het gebied aantrekkelijk voor houtduiven uit andere delen van Europa, waarbij vooral de trek van Belgisch Vlaanderen naar Zeeuws-Vlaanderen als noemenswaardig wordt beschreven door de betreffende WBE's. Daarnaast is de verwachting dat veel houtduiven worden gemist in de telling aangezien telgebieden in stedelijk gebied doorgaans afwezig zijn.

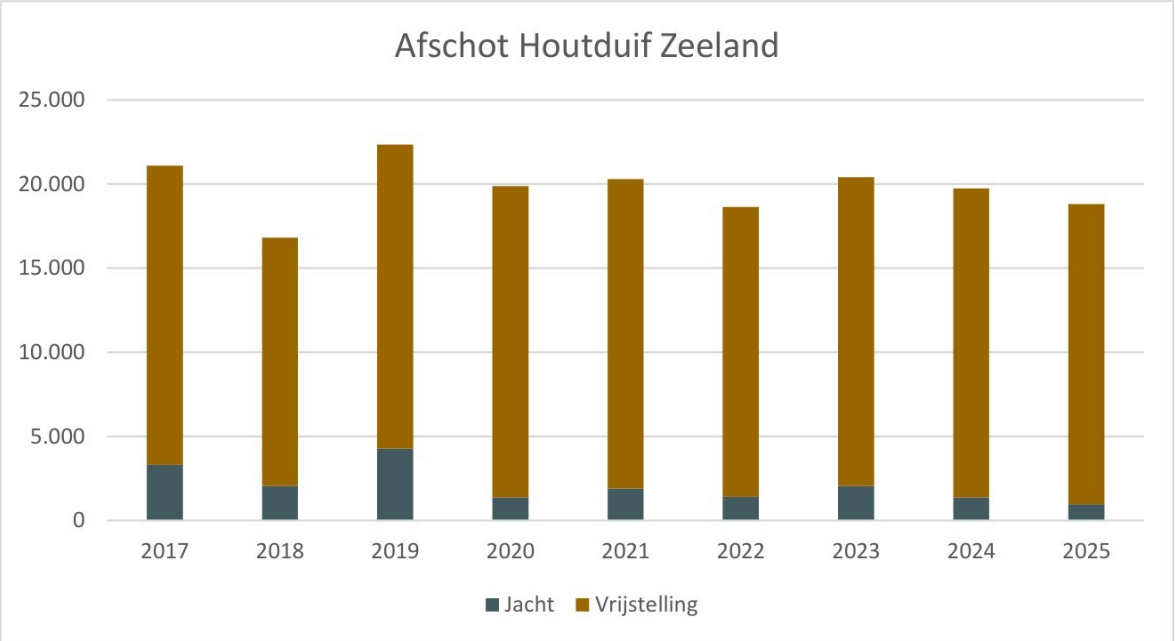
Schade en afschot

Schade door houtduif wordt in Zeeland slechts zelden getaxeerd. Als soort waarop de jacht kan worden geopend wordt schade door houtduif niet opzichzelfstaand getaxeerd, aangezien deze niet in aanmerking komt voor vergoeding. Slechts wanneer houtduif als schadesoort deel uitmaakt van een taxatie van meerdere diersoorten, waaronder soorten die wel in aanmerking komen voor tegemoetkoming, wordt dergelijke schade mogelijk getaxeerd. Desalniettemin moet getaxeerde schade niet worden gezien als grond voor jacht, maar juist andersom: door in de jachtperiode de houtduif te bejagen wordt een redelijk wildstand geborgd waardoor schade wordt verminderd. In Zeeland is de getaxeerde schade door houtduiven dan ook laag, op een enkele uitschieter na (figuur 18). Sinds 2025 is het in Zeeland mogelijk om een taxatie zonder tegemoetkoming te laten verrichten op diersoorten die niet in aanmerking komen voor tegemoetkoming, zoals de houtduif. Dit heeft voor de houtduif geresulteerd in €17.264,99 aanvullende getaxeerde schade en verklaart een groot deel van de getaxeerde schade in 2025.

Figuur 18. Getaxeerde schade veroorzaakt door houtduif in Zeeland voor de periode 1999 tot en met 2025.

Afschot van houtduif in dit hoofdstuk heeft plaatsgevonden als onderdeel van de jacht in de betreffende periode (15 oktober t/m 31 januari) en jaarrond onder de landelijke vrijstelling. Het totale geregistreerde afschot van houtduiven in Zeeland vanaf 2017 wordt gegeven in figuur 19. Van het gehele afschot (178.002 stuks) heeft het grootste deel (159.323 stuks) plaatsgevonden onder de landelijke vrijstelling en het restant (18.679 stuks) als onderdeel van de jacht. Het afschot van houtduiven in Zeeland vertoont een stabiele trend met weinig fluctuatie.

Figuur 19. Geregistreerd afschot van houtduiven in Zeeland voor de periode 2017 tot en met 2025.

Het afschot uit figuur 19 wordt uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder c Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

Staat van instandhouding

Bepaling van de staat van instandhouding van een diersoort wordt gedaan aan de hand van vier parameters: verspreidingsgebied, populatie, leefgebied en toekomstperspectief. Enkel wanneer alle vier de parameters als gunstig kunnen worden beoordeeld, is ook de staat van instandhouding gunstig. De staat van instandhouding is op landelijk niveau uitgewerkt door Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022a; 2022b). Voor de houtduif als **broedvogel** zijn bij deze uitwerking de verspreiding, het leefgebied en het toekomstperspectief van de houtduif als 'gunstig' beoordeeld. De populatie van de houtduif is beoordeeld als 'matig ongunstig'. Hierbij wordt aangegeven dat hoewel de recente trend licht positief is, dit onvoldoende is om eerdere afnames goed te maken en dat de lange termijntrend leidend is. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de landelijke staat van instandhouding van de houtduif als **broedvogel** beoordeeld als 'matig ongunstig'. Voor de houtduif als **niet-broedvogel** is bij deze uitwerking de verspreiding beoordeeld als 'gunstig'. Het leefgebied en het toekomstperspectief zijn beoordeeld als 'matig ongunstig', echter is het toekomstperspectief later bijgesteld naar 'zeer ongunstig'. Ook de populatie van de houtduif wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld, gebaseerd op de sterk dalende trend zichtbaar in figuur 16. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de landelijke staat van instandhouding van de houtduif als **niet-broedvogel** beoordeeld als 'zeer ongunstig'.

In een kamerbrief (Kamerbrief 33576-267, 14 april 2022) heeft de Minister voor Natuur en Stikstof, naar aanleiding van de rapporten van Sovon, aangegeven meer inzicht te willen krijgen in de provinciale populatiestatus (lees: staat van instandhouding) van de vogelsoorten op de wildlijst, waaronder de houtduif. Dit heeft geresulteerd in provinciale factsheets voor deze soorten in 2023, waaronder die voor de houtduif (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023b). Het landelijke toekomstperspectief voor de houtduif wordt in dit rapport, in tegenstelling tot het eerdere rapport van Sovon, beoordeeld als 'zeer ongunstig'. De reden voor dit verschil is een aanpassing in de methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding (Senior adviseur Sovon, persoonlijke communicatie, 29 januari 2026). Dit heeft geen directe invloed op de uiteindelijk beoordeling van de staat van instandhouding; deze blijft 'zeer ongunstig'.

Op basis van de provinciale specificatie, overeenkomstig de tellingen, kan voor Zeeland de verspreiding van de houtduif als **broedvogel** als 'gunstig' worden beoordeeld. De soort komt door de hele provincie verspreid voor, met lokaal hoge dichtheden. De Zeeuwse populatie wordt, overeenkomstig de trendtelling van Sovon en de voorjaarstelling (figuur 17), evenals de landelijke populatie beoordeeld als 'matig ongunstig' vanwege de recente (licht) dalende trend. Ook voor de kwaliteit van het leefgebied en het toekomstperspectief volgt de provinciale beoordeling die van de landelijke bepaling uit 2022: beide parameters worden als 'gunstig' beoordeeld. Ongeacht moet ook de provinciale staat van instandhouding van de houtduif als **broedvogel** in Zeeland, op basis van de vier parameters, worden beoordeeld als 'matig ongunstig'.

Wat betreft de houtduif als **niet-broedvogel** vertoont de verspreiding een overeenkomstig beeld met de verspreiding elders in het jaar en wordt deze dan ook als 'gunstig' beoordeeld. De provinciale populatie trend voor de houtduif als niet-broedvogel vertoont vergeleken met de landelijke een aanzienlijk minder sterke, doch reeds dalende, trend. De zeer ongunstige beoordeling op landelijk niveau kan op provinciaal niveau daarom voor Zeeland worden bijgesteld naar een provinciale beoordeling van 'matig ongunstig'. Wat betreft het leefgebied en toekomstperspectief volgt de provinciale trend de landelijke: de afname van de populatie is mede het gevolg van de afname van het voedselaanbod in de winter, met daar bijkomend relevant voor het toekomstperspectief het noordelijker overwinteren van de houtduif door klimaatverandering. De huidige kwaliteit van het leefgebied wordt dan ook als 'matig ongunstig' beoordeeld. Gezien de verbetering van de kwaliteit van het leefgebied sterk afhangt van de ontwikkeling van onder andere het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer op korte termijn en klimaatverandering op lange termijn, moet ten tijde van schrijven het provinciale toekomstperspectief dat van de landelijke beoordeling volgen. Het toekomstperspectief, en daarmee ook de provinciale beoordeling, van de houtduif als **niet-broedvogel** wordt beoordeeld als 'zeer ongunstig'. Deze provinciale beoordeling van de staat van instandhouding is getoetst aan, en sluit aan bij, de 'Methodiek voor de bepaling van de Staat van

instandhouding van vogels' (Vogel et al., 2021).

Aanvullende vrijstellingsvoorwaarden

In aanvulling op een bepaling van de staat van instandhouding moet voorafgaand aan het gebruik van een landelijke vrijstelling ook worden bepaald of wordt voldaan aan de andere wettelijke eisen. Voor de houtduif betreft dit artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl. Naast de hierboven beschreven staat van instandhouding heeft dit betrekking op de noodzaak voor beheer en eventuele andere bevredigende oplossingen. In dit hoofdstuk worden beide eisen uitgewerkt voor zover deze betrekking hebben tot de houtduif.

Wat betreft de noodzaak voor beheer wordt voor de houtduif de landelijke vrijstelling onderbouwd ten behoeve van het wettelijke belang voor het voorkomen van 'belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren' (artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or). Houtduiven foerageren voornamelijk op akkerbouwgewassen, maar ook schade aan graszaad, vollegrondsgroenten en fruit komt voor. Op basis van onderzoek werd in 2013 de schade aan gewassen door houtduiven in heel Nederland geschat op 6,6 miljoen euro per jaar (Guldemond et al., 2013). Doordat beheer van de houtduif mogelijk is middels de jacht en daarnaast onder de landelijke vrijstelling, komt schade door houtduif niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Als gevolg is dergelijke schade vrijwel nooit getaxeerd, zoals ook blijkt uit de lage getaxeerde schadecijfers in Zeeland (Figuur 18). Enerzijds kan dit getuigen van effectiviteit van het beheer: doordat de houtduif wordt beheerd vindt er vrijwel geen schade plaats. Anderzijds zorgt dit voor een dilemma: er zijn onvoldoende cijfers beschikbaar om te bepalen of het beheer noodzakelijk is om schade te voorkomen. Er lijkt echter op basis van de minimale schadecijfers geen samenhang tussen de populatiegrootte, het afschot en de schade door houtduiven in Zeeland. Er is geen bewijs van herhaalde noemenswaardige schade door houtduiven in Zeeland, overeenkomstig de noodzaak voor beheer als wettelijke eis. Aangezien houtduif voornamelijk foerageert op akkerbouwgewassen, wat in Zeeland 70% van alle landbouwgrond betreft (CBS, 2026), is echter aannemelijk dat bij staking van het beheer middels de landelijke vrijstelling schade als bedoeld in artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or zal toenemen. Zo is de getaxeerde schade door houtduif in provincie Noord-Holland, na het wegvallen van de landelijke vrijstelling, in 2024 gestegen naar ruim 8,5 miljoen euro: een stijging van 7 miljoen in één jaar. Het overgrote deel van deze schade vond plaats op akkerbouwgewassen, voornamelijk koolgewassen (FBE Noord-Holland, 2025). In 2025 bedroeg het totale oppervlakte akkerbouwgroenten in Zeeland meer dan twee keer het oppervlakte in Noord-Holland (CBS, 2026). Aangezien de geschatte populatie houtduiven in Zeeland vergelijkbaar is met die van Noord-Holland kan de verwachtte schade in het eerste jaar na staking van de landelijke vrijstelling worden geschat op minstens 17 miljoen euro. Daarnaast blijkt uit onderzoek in Denemarken naar de kropinhoud van houtduif dat wel 56% van het voedsel bestaat uit tarwe en gerst (Olesen, 2013). In 2025 was het oppervlakte graan in Zeeland bijna 30.000 hectare (CBS, 2026). Met een opbrengst tussen 6.829 kg (gerst) en 8.624 kg (tarwe) per hectare (RVO, 2025) en een opbrengst van ongeveer €0,20 per kg (Nieuwe Oogst, 2026) betreft dit een potentiële schadesector van grofweg €46.000.000. Hoewel de schade op graan in Noord-Holland tot nu toe relatief laag is gebleken in verhouding met het overige akkerbouwgewas, is de oppervlakte granen in Zeeland ruim 3,5 maal hoger dan Noord-Holland. Het is dan ook sterk aannemelijk dat de schade in Zeeland noemenswaardig hoger zal uitvallen dan de 17 miljoen euro, gebaseerd enkel op basis van de akkerbouwgroenten. Een vergelijkbare extrapolatie van de schade uit andere provincies, vooral Noord-Holland, is recent uitgevoerd door de WUR (Van Rossum & Boer, 2025). In deze extrapolatie komt de te verwachten schade door houtduif in Zeeland uit op grofweg €2.000.000 per jaar. Deze extrapolatie is echter sterk afhankelijk van specifieke gewassen. In Noord-Holland is schade door houtduif vooral hoog op bloemkool, broccoli en witte kool; gewassen die niet veel worden geteeld in Zeeland. Houtduiven zullen in Zeeland dan ook sneller op andere gewassen schade aanrichten, iets waar geen rekening mee is gehouden in de extrapolatie. Hoewel dit bedrag lager is dan de geschatte schade in dit faunabeheerplan zou deze extrapolatie de houtduif alsnog uitgroeien tot meest schadeveroorzakende soort in Zeeland. In de werkelijkheid zal de daadwerkelijke schade ergens tussen de bedragen van de twee extrapolaties in liggen. Het overgrote deel van het afschot wordt uitgevoerd onder de landelijke vrijstelling en niet in de jachtperiode (Figuur 19). Schade door houtduif vindt ook voornamelijk plaats buiten de jachtperiode; tussen maart en oktober met

een piek in juni. Ook schadebestrijding onder de landelijke vrijstelling in Zeeland heeft voor het grootste deel plaatsgevonden tussen juni en augustus. Het is dan ook niet in de redelijkheid te verwachten dat enkel het reguleren van de wildstand in de jachtperiode volstaat in het limiteren van de schade. Hiermee is voorkomen van schade als bedoeld in artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or een duidelijk onderbouwde noodzaak voor beheer van houtduiven in Zeeland.

Wat betreft de andere bevredigende oplossingen wordt in de Faunaschade PreventieKit module 'Duiven' een lijst van preventieve maatregelen gegeven welke als effectief beoordeeld zijn op basis van onderzoek, expert judgment, en praktijkervaring (BIJ12, z.d.-b). De preventieve maatregelen worden onderverdeeld in twee visuele middelen, twee akoestische middelen, twee vormen van afscherming en één vorm van aantrekken van natuurlijke vijanden. De visuele middelen zijn vogelverschrikkers met akoestische en bewegende delen en reflecterende flitsende objecten. Beide middelen zijn gemiddeld in kosten en laag in inspanning, maar de vogelverschrikker is ecologisch effectiever in het voorkomen van schade door duiven, door de combinatie van akoestische en visuele aspecten en de willekeurigheid van deze beide aspecten, doch nog maximaal van gemiddelde effectiviteit. De akoestische preventieve middelen betreffen het knalapparaat en het vogelafweerpistool. Beide middelen worden hoog beoordeeld in ecologische effectiviteit, maar ook in de tijdsinspanning voor de agrariër. Beide middelen dienen dagelijks en onvoorspelbaar te worden gebruikt om gewenning te voorkomen, waarbij het knalapparaat ook (liefst dagelijks) moet worden verplaatst. Beide middelen werken ook verstorend voor veel andere soorten, wat een onwenselijk neveneffect van de maatregel kan zijn. Daarnaast kunnen ze storend zijn voor mensen en is gebruik van een knalapparaat nabij de bebouwde kom daarom niet altijd toegestaan in de gemeentelijke verordening. Effectiviteit van beide akoestische middelen kan worden verhoogd wanneer het gecombineerd wordt met ondersteunend afschot zodat het geluid wordt geassocieerd met een direct dodelijk gevaar. De afschermende maatregelen betreffen afdeknetten en vliesdoek. Hoewel beide middelen hoog in kosten en gemiddeld tot hoog in inspanning zijn, is enkel het gebruik van afdeknetten van hoge ecologische effectiviteit. De kosten van vliesdoek bedragen daarnaast tussen de €2.500 en €10.000 per hectare waarbij een vliesdoek gemiddeld drie jaar mee gaat. Deze kosten staan dan ook niet in proportie met de mogelijke preventie van schade door duiven en kan dan ook niet in de redelijkheid worden verwacht, vooral aangezien de opbrengst van de voornaamste schadegewassen lager zijn dan de kosten van de preventieve maatregel. Hoewel afdeknetten ecologisch effectiever zijn, is het gebruik van deze maatregel gelimiteerd tot bepaalde gewassen en/of velden: het gehele perceel moet aan alle kanten (inclusief de bovenkant) worden afgedekt met het net. Voor de akkerbouw, wat het grootste aandeel landbouw in Zeeland is, stelt BIJ12 dat het middel minder geschikt is (BIJ12, z.d.-b). Daarnaast zijn de kosten van afdeknetten hoog: ongeveer €4.000 tot €15.000 per hectare. Aangezien een afdeknet een lange levensduur heeft, is de maatregel mogelijk toe te passen op enkele zeer kapitaalsintensieve gewassen, maar biedt het zeker geen bevredigende oplossing voor de meeste gewassen, waaronder de granen waar houtduif voornamelijk schade op veroorzaakt. Wat betreft het aantrekken van natuurlijke vijanden kunnen zitpalen voor roofvogels een preventieve maatregel bieden. Deze maatregel is echter van lage effectiviteit aangezien het middel de aanwezigheid van roofvogels op geen manier kan garanderen. Daarnaast kan de aanwezigheid van roofvogels ongunstig zijn voor verschillende soorten weide- en kustbroedvogels, welke in Zeeland veelal in een (zeer) ongunstige staat van instandhouding verkeren. Daarmee is deze maatregel niet overal goed inzetbaar. Al met al zijn enkele preventieve middelen mogelijk effectief in het voorkomen van schade door houtduiven, echter zitten er vaak kanttekeningen aan inzetbaarheid afhankelijk van de locatie en/of het gewas.

Concluderend wordt vanwege een ongunstige staat van instandhouding van de houtduif niet voldaan aan één van de eisen voor gebruik van de landelijke vrijstelling voor het doden van houtduiven. Hoewel de populatietrend op de lange termijn een significante afname laat zien, is de trend recent significant aan het stijgen. Echter, aangezien de trend op lange termijn leidend is voor de staat van instandhouding en deze nog matig ongunstig is wordt niet voldaan aan de eisen voor het behoud van de landelijke vrijstelling. Wat betreft de schadebestrijding aan gewassen op basis van artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or is echter sterk aannemelijk gemaakt dat de noodzaak

voor beheer opweegt tegen de vooralsnog matig ongunstige populatietrend op lange termijn. Op basis van het landgebruik van Zeeland, het schadepatroon van houtduiven en schade uit andere provincies is duidelijk dat wanneer schadebestrijding op houtduif komt te vervallen, schade als bedoeld in artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or sterk zal toenemen. Beheer middels de jacht in de betreffende periode sluit onvoldoende aan bij de schadeperiode van houtduif en het gebruik van preventieve maatregelen volgens de handvaten in de Faunaschade PreventieKit zal niet toereikend zijn in het volledig opvangen van de schadebestrijding onder de landelijke vrijstelling. Een mogelijkheid tot verjaging met ondersteunend afschot is dan ook noodzakelijk ter voorkoming van belangrijke schade door houtduiven in Zeeland. Dit ondersteunend afschot zal in aantal aanzienlijk lager liggen dan het afschot dat de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden onder de landelijke vrijstelling. Aangezien onder dit hogere afschot de houtduif als broedvogel recent een stijgende populatietrend vertoont moge dan ook duidelijk zijn dat deze maatregel niet zal leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding. Daarmee past deze maatregel binnen de eisen van de wet en biedt het een geschikte beheeroptie ter voorkoming van belangrijke schade door houtduiven.

Beheerperiode 2027 - 2032

De houtduif is een wildsoort aangewezen in artikel 8.3 lid 4 Ow. De jachtperiode voor de houtduif is van 15 oktober tot en met 31 januari. De jacht op de houtduif is al jaren aaneengesloten geopend. De staat van instandhouding van de houtduif als broedvogel is matig ongunstig op basis van de dalende populatiegrootte op lange termijn. Voor de houtduif als niet-broedvogel is de staat van instandhouding zelfs zeer ongunstig, op basis van het toekomstperspectief. De middelen die gebruikt kunnen worden tijdens de jacht op de houtduif zijn gegeven in hoofdstuk 2.1.3.

Naast de aanwijzing als wildsoort is de houtduif ook landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.43 Bal. De middelen die gebruikt kunnen worden ter uitvoering van de landelijke vrijstelling op de houtduif zijn gegeven in hoofdstuk 2.2.3. Op basis van artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl kan het behoud van deze landelijke vrijstelling voor Zeeland niet worden onderbouwd: de houtduif verkeert in een matig ongunstige staat van instandhouding en er is geen duidelijke schadehistorie beschikbaar voor de soort. Aangezien het wegvallen van de landelijke vrijstelling naar verwachting resulteert in een sterke toename van schade als bedoeld in artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or, zal een omgevingsvergunning worden aangevraagd ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen door houtduiven in Zeeland.

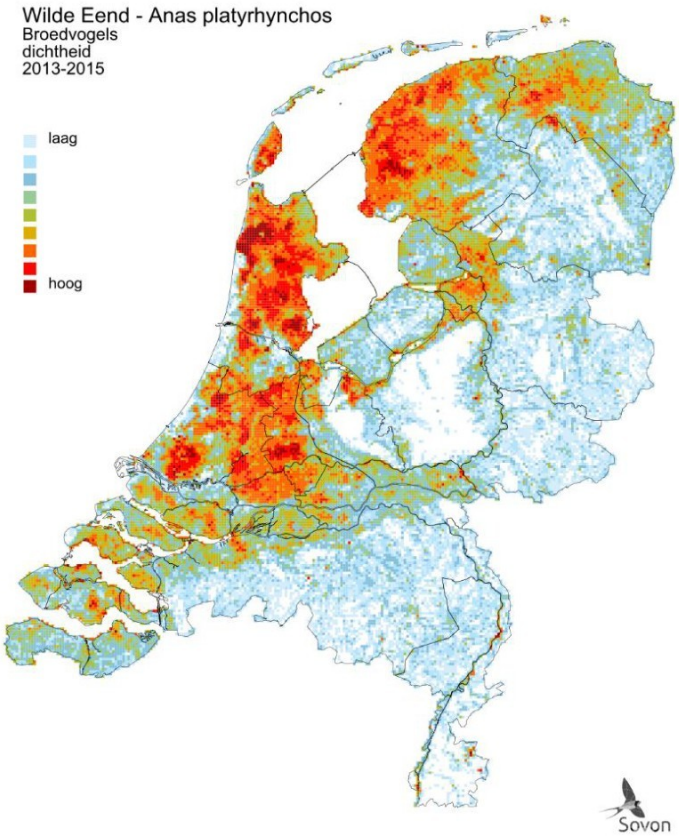
7. WILDE EEND

De wilde eend (*Anas platyrhynchos*) is één van de drie vogels op de lijst van wildsoorten, aangewezen in artikel 8.3 vierde lid Ow. De jachtperiode voor de wilde eend loopt van 15 augustus t/m 31 januari.

Soortbeschrijving

De wilde eend is de meest bekende en meest voorkomende watervogel in Nederland. Het is een relatief grote eend met een lengte van ruim 50 centimeter en een gewicht rond de 1000 en 1300 gram. De soort vertoont sterke seksuele dimorfie, waarbij het mannetje een opvallende groene kop en gele snavel heeft met een verder egaal, voornamelijk lichtbruin, verenkleed. Het vrouwtje (rechtsboven afgebeeld) heeft een bruin met zwart gevlekt verenkleed en een donkerdere oranje snavel. Zowel het mannetje als het vrouwtje heeft een blauw-paarse vleugelspiegel (Cramp et al., 1977). De wilde eend is doorgaans een grondbroeder met nesten van tussen de 8 en 13 eieren, welke na 27 tot 28 dagen uitkomen. De wilde eend broedt normaliter één keer per jaar in de lente, maar kan in geval van een mislukt legsel een tweede nest leggen in de zomer en in uitzonderlijke gevallen in de herfst. Predatie op de wilde eend vindt plaats door verschillende predatoren, waaronder grotere roofvogels en de vos (Burton & Burt, 2002).

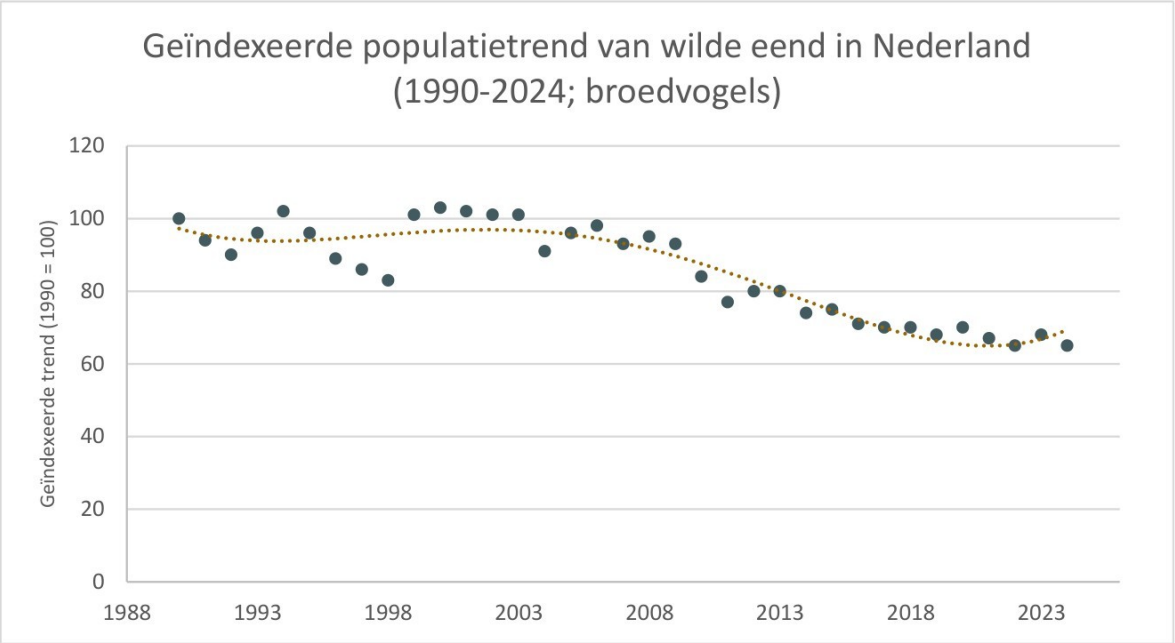

Figuur 20. Verspreiding en dichtheid van de wilde eend als broedvogel door Nederland (2013-2015). Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018

Verspreiding en populatie

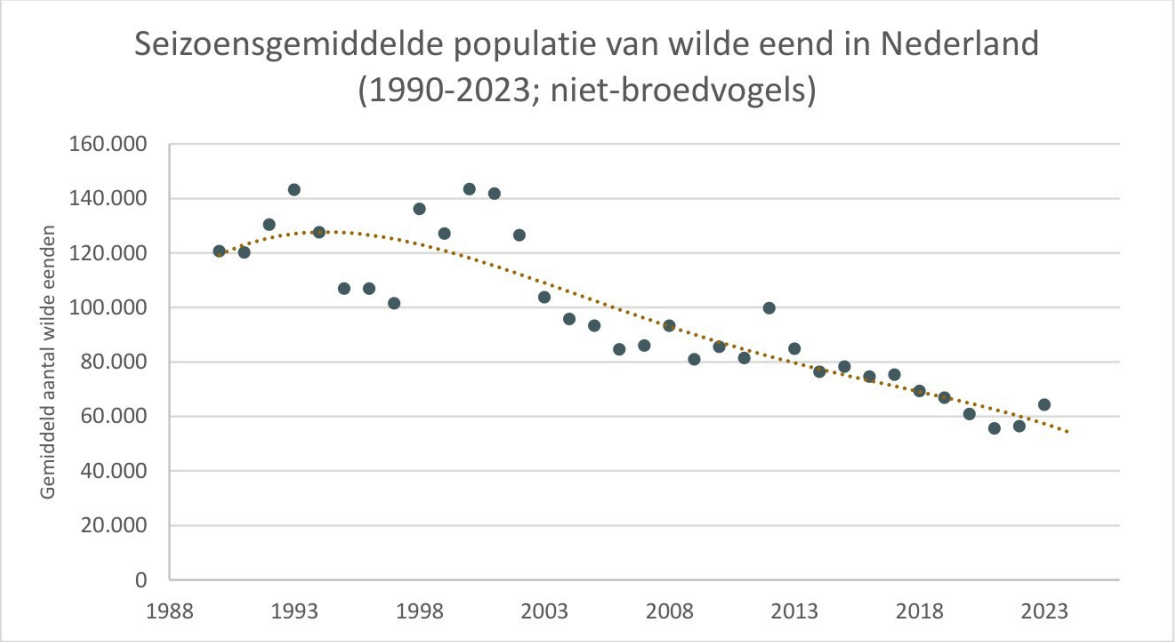
De wilde eend komt verspreid door heel Nederland voor en is zowel in stedelijk als agrarisch gebied jaarrond aanwezig. De hoogste dichtheden komen voor in het noorden en westen van het land (Figuur 20). De wilde eend komt overal voor waar voedselrijk water is; bij voorkeur zoet water, maar ook zout water. De wilde eend komt zowel voor als broedvogel en als niet-broedvogel. De staat van instandhouding van de wilde eend wordt voor beide groepen afzonderlijk beoordeeld.

De landelijke populatietrend van de wilde eend als **broedvogel** vertoont over een langere periode (sinds 1990) een daling, vooral vanaf 2003 (Figuur 21). Hoewel de laatste jaren deze daling is afgezwakt, is over de gehele periode de negatieve trend nog significant.

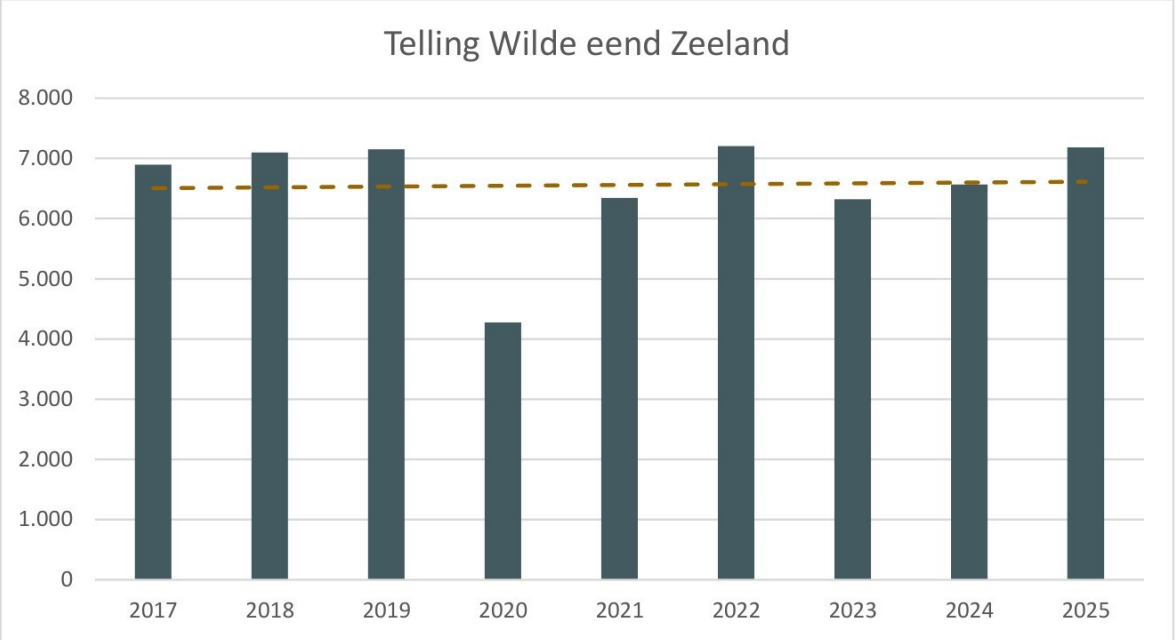
Figuur 21. Geïndexeerde populatietrend van wilde eenden als broedvogel in Nederland voor de periode 1990 - 2024. Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

De landelijke populatietrend van de wilde eend als **niet-broedvogel** is eveneens dalend (Figuur 22). Deze dalende trend zet voor de niet-broedvogels echter ook in recente jaren door, in afwijking met de trend voor de wilde eend als broedvogel. Let op: voor watervogels wordt in de tellingen het seizoensgemiddelde gebruikt in tegenstelling tot een geïndexeerde trend, waardoor de as-waardes verschillen.

Figuur 22. Trend van het seizoensgemiddelde van aantallen wilde eenden als niet-broedvogel in Nederland voor de periode 1980 – 2023. Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

In Zeeland komt de wilde eend verspreid over de hele provincie voor. De wilde eend wordt in Zeeland jaarlijks geteld als onderdeel van het telplan wildsoorten en wordt hierbij in elk van de WBE's waargenomen. Aangezien deze telling plaatsvindt in april betreft dit een telling (en trend) van de wilde eend als broedvogel. De getelde aantallen voor de gehele provincie zijn weergegeven in figuur 23. De getelde aantallen vertonen, overeenkomstig de landelijke trend voor deze periode, geen significante aantalsverandering.

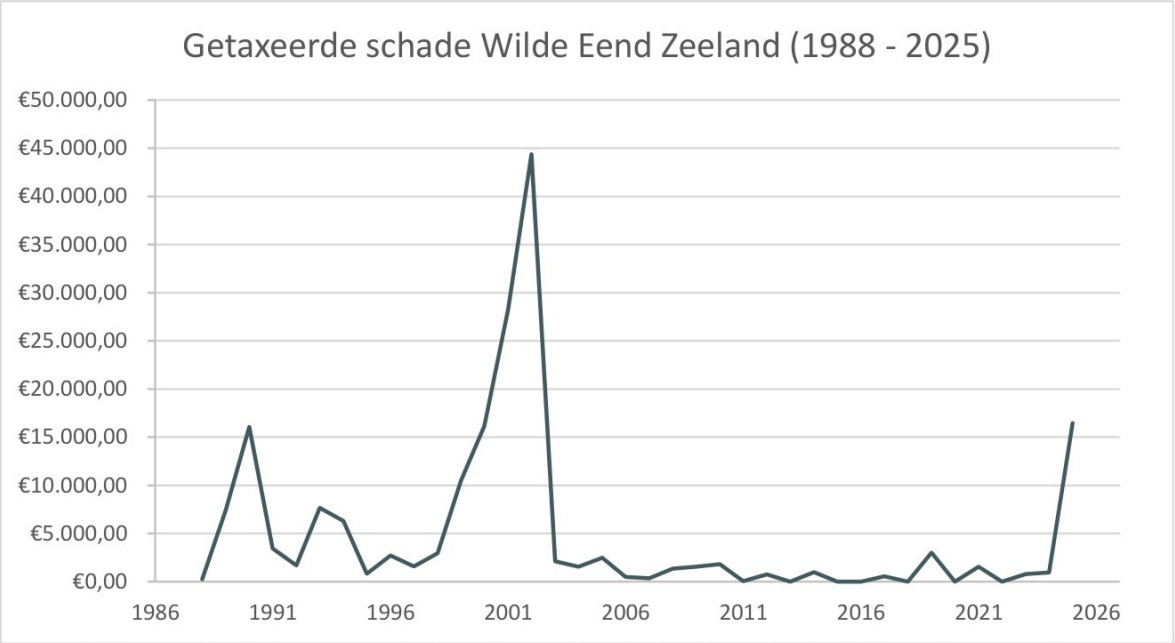

Figuur 23. Getelde aantallen wilde eenden in Zeeland tijdens de jaarlijkse wildtelling voor de periode 2017 – 2025.

De aantallen uit figuur 23 worden uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder b Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

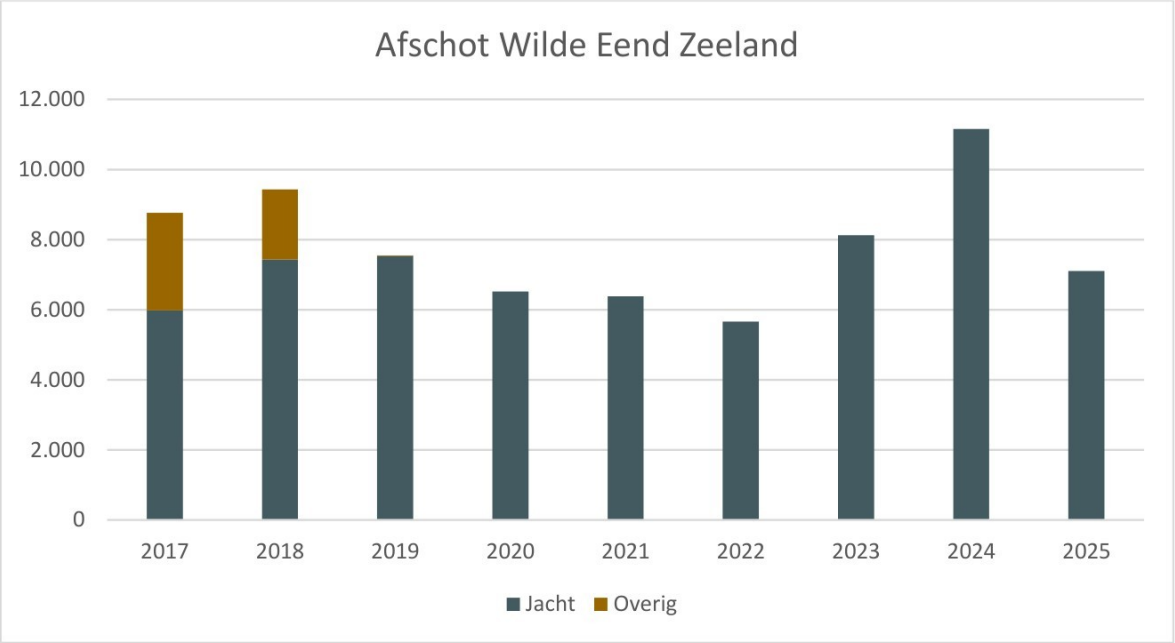
Schade en afschot

Schade door wilde eend wordt in Zeeland slechts zelden getaxeerd. Als soort waarop de jacht kan worden geopend wordt schade door wilde eend niet opzichzelfstaand getaxeerd, aangezien deze niet in aanmerking komt voor vergoeding. Slechts wanneer wilde eend als schadesoort deel uitmaakt van een taxatie van meerdere diersoorten, waaronder soorten die wel in aanmerking komen voor tegemoetkoming, wordt dergelijke schade mogelijk getaxeerd. Desalniettemin moet getaxeerde schade niet worden gezien als grond voor jacht, maar juist andersom: door in de jachtperiode de wilde eend te bejagen wordt een redelijk wildstand geborgd waardoor schade wordt verminderd. In Zeeland is de getaxeerde schade door wilde eenden dan ook laag, op een enkele uitschieter na (figuur 7).

Figuur 24. Getaxeerde schade veroorzaakt door wilde eenden in Zeeland voor de periode 1988 tot en met 2025.

Afschot van wilde eend in dit hoofdstuk heeft plaatsgevonden als onderdeel van de jacht in de betreffende periode (15 augustus t/m 31 januari) en was daarnaast tot 2019 mogelijk onder een provinciale vrijstelling. Het totale geregistreerde afschot van wilde eend in Zeeland vanaf 2017 wordt weergegeven in figuur 25. Van het gehele afschot (70.687 stuks) heeft het grootste deel (65.820 stuks) plaatsgevonden als onderdeel van de jacht en het restant onder de provinciale vrijstelling (4.817 stuks) of een incidentele vergunning (50 stuks). Het afschot van wilde eend in Zeeland vertoont een stabiele trend met enige fluctuatie.

Figuur 25. Geregistreerd afschot van wilde eenden in Zeeland voor de periode 2017 tot en met 2025.

Het afschot uit figuur 25 wordt uitgesplitst per WBE overeenkomstig artikel 5.76 onder c Ov. Deze uitsplitsing is weergegeven in Bijlage II.

Staat van instandhouding

Bepaling van de staat van instandhouding van een diersoort wordt gedaan aan de hand van vier parameters: verspreidingsgebied, populatie, leefgebied en toekomstperspectief. Enkel wanneer alle vier de parameters als gunstig kunnen worden beoordeeld, is ook de staat van instandhouding gunstig. De staat van instandhouding is op landelijk niveau uitgewerkt door Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022a). Voor de wilde eend als **broedvogel** is bij deze uitwerking de verspreiding van de wilde eend als 'gunstig' beoordeeld aangezien het verspreidingsgebied van de wilde eend al minstens sinds 1973 geheel Nederland betreft en dit sindsdien niet is afgenomen. De populatie, het leefgebied en het toekomstperspectief van de wilde eend zijn echter beoordeeld als 'matig ongunstig'. De populatie vertoont al lange tijd een afname (zie figuur 21), maar deze afname is over de langere periode net onder de grens van 1% per jaar, waardoor een beoordeling van 'matig ongunstig' volstaat. Hoewel de omvang van het leefgebied niet lijkt af te nemen, is dit wel het geval voor de kwaliteit: een afname in voedsel en dekking door agrarische ontwikkeling maakt voor een verslechtering van de kwaliteit van het leefgebied voor de wilde eend en daarmee een beoordeling van 'matig ongunstig'. Het toekomstperspectief wordt mede gebaseerd op deze verslechtering van het leefgebied welke zorgen voor een populatieafname als gevolg van verlaagde kuikenoverleving. Aangezien er niet concreet kan worden aangenomen dat dit op korte termijn zal veranderen wordt ook het toekomstperspectief als 'matig ongunstig' beoordeeld. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de landelijke staat van instandhouding van de wilde eend als **broedvogel** beoordeeld als 'matig ongunstig'.

Voor de wilde eend als **niet-broedvogel** is bij deze uitwerking de verspreiding eveneens beoordeeld als 'gunstig'. Ook het leefgebied wordt als 'gunstig' beoordeeld, waarbij wordt aangegeven dat de een afname in kwaliteit van het leefgebied gemiddeld over Nederland onwaarschijnlijk is. Dit verschil met de beoordeling voor de wilde eend als broedvogel komt doordat de afname van de kwaliteit voornamelijk invloed heeft op de kuikenoverleving, wat niet relevant is voor de populatie niet-broedvogels. De parameter populatie is voor de niet-broedvogels aanzienlijk slechter dan voor de broedvogels (zie figuur 22). Door de sterk dalende trend, zowel over de lange als korte termijn, wordt deze dan ook beoordeeld als 'zeer ongunstig'. Wat betreft het toekomstperspectief wordt voor de niet-broedvogels opgemerkt dat door de steeds mildere winters de wilde eend dichter bij de broedgebieden in noord(oost) Europa overwinteren. Aangezien hierin geen verandering op korte termijn te verwachten is, wordt het toekomstperspectief dan ook als 'zeer ongunstig' beoordeeld. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de landelijke staat van instandhouding van de wilde eend als **niet-broedvogel** beoordeeld als 'zeer ongunstig'.

Beheerperiode 2027 - 2032

De wilde eend is een wildsoort aangewezen in artikel 8.3 lid 4 Ow. De jachtperiode voor de wilde eend is van 15 augustus tot en met 31 januari. De jacht op de wilde eend is al jaren aangesloten geopend. De middelen die gebruikt kunnen worden tijdens de jacht op de wilde eend zijn gegeven in hoofdstuk 2.1.3. Landelijk is de staat van instandhouding voor de wilde eend als broedvogel matig ongunstig en als niet-broedvogel zeer ongunstig. Dit laatste is echter het resultaat van zachtere winters nabij de broedlocaties en niet het gevolg van beheer in Nederland.

Buiten de jachtperiode is het bij ernstige bedrijfsmatige schade mogelijk een omgevingsvergunning voor schadebestrijding van wilde eenden aan te vragen, wanneer toegepaste preventieve maatregelen onvoldoende effectief zijn gebleken in het voorkomen van de schade. Aangezien dergelijke schade minimaal lijkt te zijn en de huidige mogelijkheden blijken te volstaan, ziet de FBE geen noodzaak om een algemene omgevingsvergunning voor schadebestrijding aan te vragen.

SOORTEN OP VRIJSTELLING

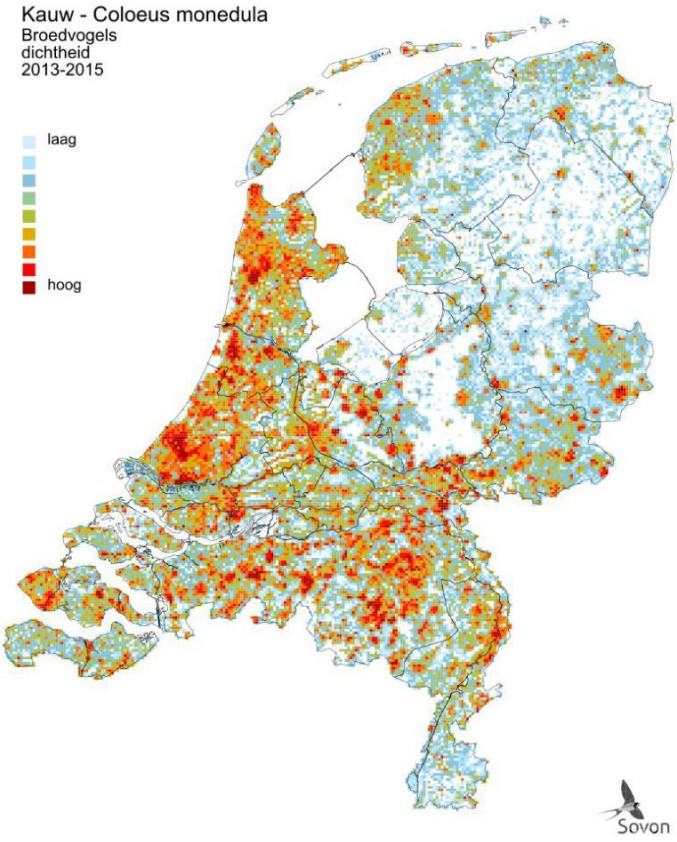
8. KAUW

De kauw (*Corvus monedulas*) is een landelijk vrijgestelde soort, aangewezen op basis van artikel 11.43 Bal. Deze landelijke vrijstelling geldt jaarrond en is dus niet aan een periode gebonden.

Soortbeschrijving

De kauw is een in Nederland veel voorkomende vogel uit de familie van de kraaiachtigen. Het is binnen de kraaiachtigen één van de kleinste soorten met een lengte ronde de 30 centimeter en een spanwijdte rond de 70 centimeter. De soort heeft een zwartgrijs verenkleed met een lichter verenkleed in de nek en op het achterhoofd. De poten en snavel zijn volledig zwart. Opvallend is de lichte iris, in tegenstelling tot de meeste andere kraaiachtigen die in Nederland voorkomen. De soort vertoont geen seksuele dimorfie (Cramp et al., 1994). De kauw broedt van april tot en met juni, waarbij het nest wordt gemaakt in bomen of in gebouwen. Een nest bevat doorgaans 4 eieren, welke na ongeveer 18 dagen uitkomen. Kauwen leven in grote groepen met een sterke sociale structuur (Röell, 1978).

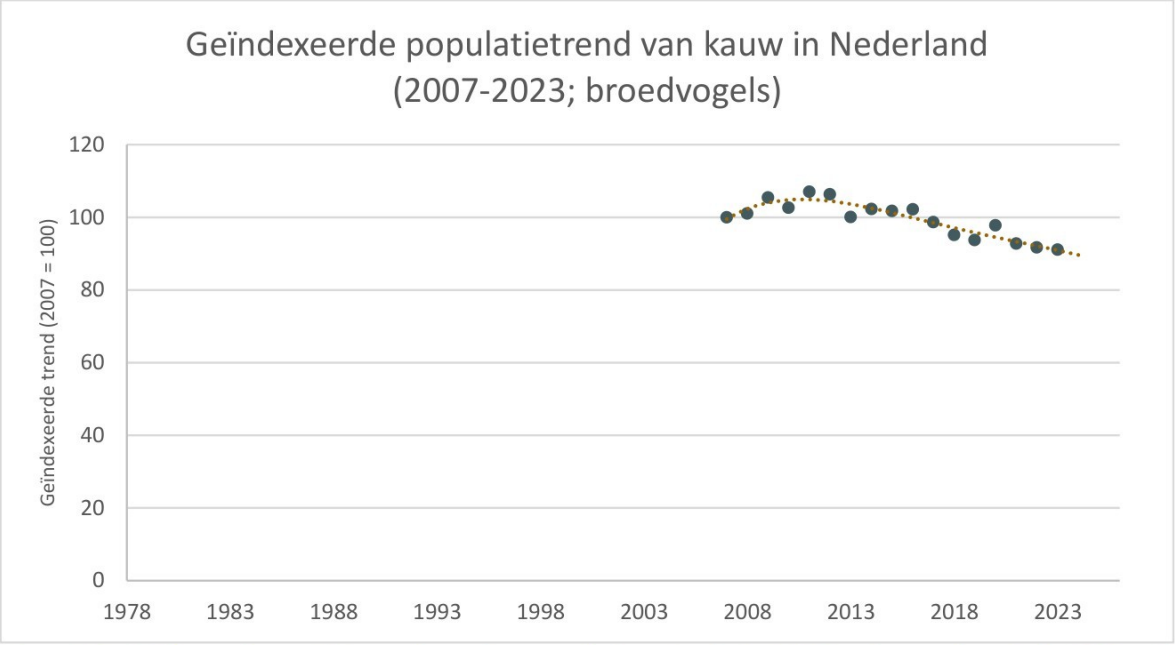

Figuur 26. Verspreiding en dichtheid van de kauw als broedvogel door Nederland (2013-2015). Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018

Verspreiding en populatie

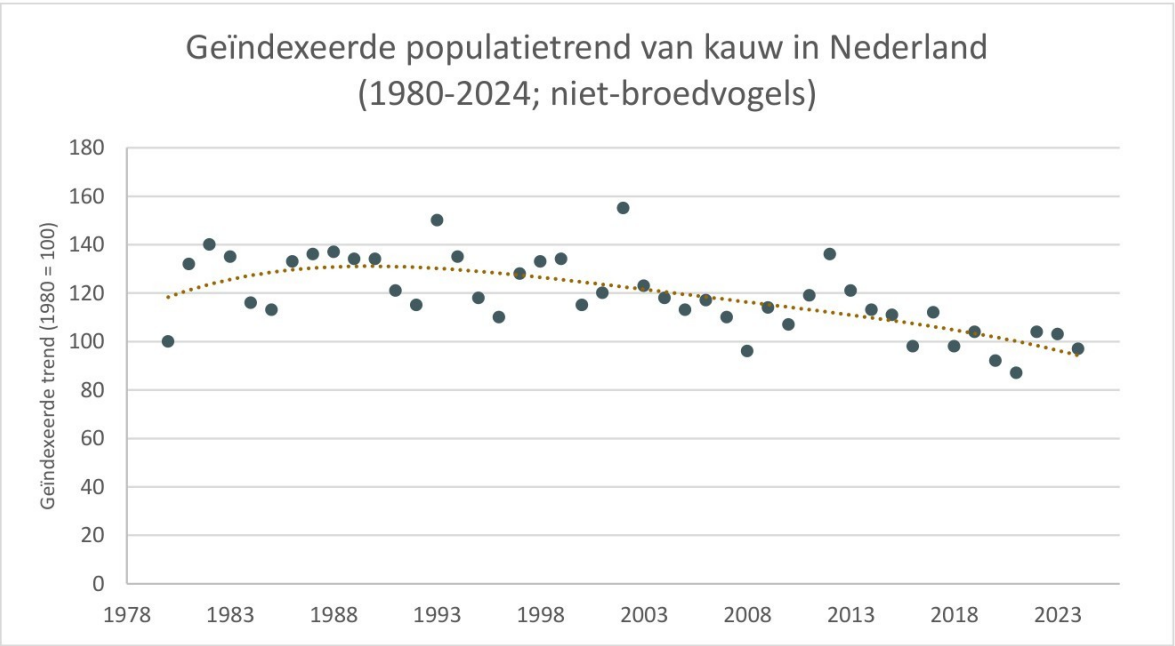
De kauw komt verspreid door heel Nederland voor en is zowel in stedelijk als agrarisch gebied jaarrond aanwezig. De soort heeft zich goed kunnen aanpassen aan antropologische ontwikkelingen en broedt dan ook steeds vaker in bebouwde omgeving. De hoogste dichtheden komen voor in het zuiden en westen van het land (Figuur 26). De kauw komt zowel voor als broedvogel en als niet-broedvogel. De niet-broedvogelpopulatie betreft een aanvulling van kauwen vanuit noord(oost)-Europa. De staat van instandhouding van de kauw wordt voor beide groepen afzonderlijk beoordeeld.

De landelijke populatietrend van de kauw als **broedvogel** vertoont over een langere periode (sinds 2007) een zwakke, doch significante, daling (Figuur 27). Deze dalende trend is zowel over de korte als langere periode significant. Hoewel een langere populatietrend voor de kauw als broedvogel beschikbaar is, wordt sinds 2007 de telling anders uitgevoerd om ook het urbane gedeelte van het leefgebied beter te betrekken. Hoewel de nieuwe trend is opgenomen in figuur 27, wordt de trend op langere termijn (voor nu) nog gebruikt voor de bepaling van de staat van intandhouding. Onder het latere kopje 'Staat van instandhouding' wordt deze keuze verder toegelicht.

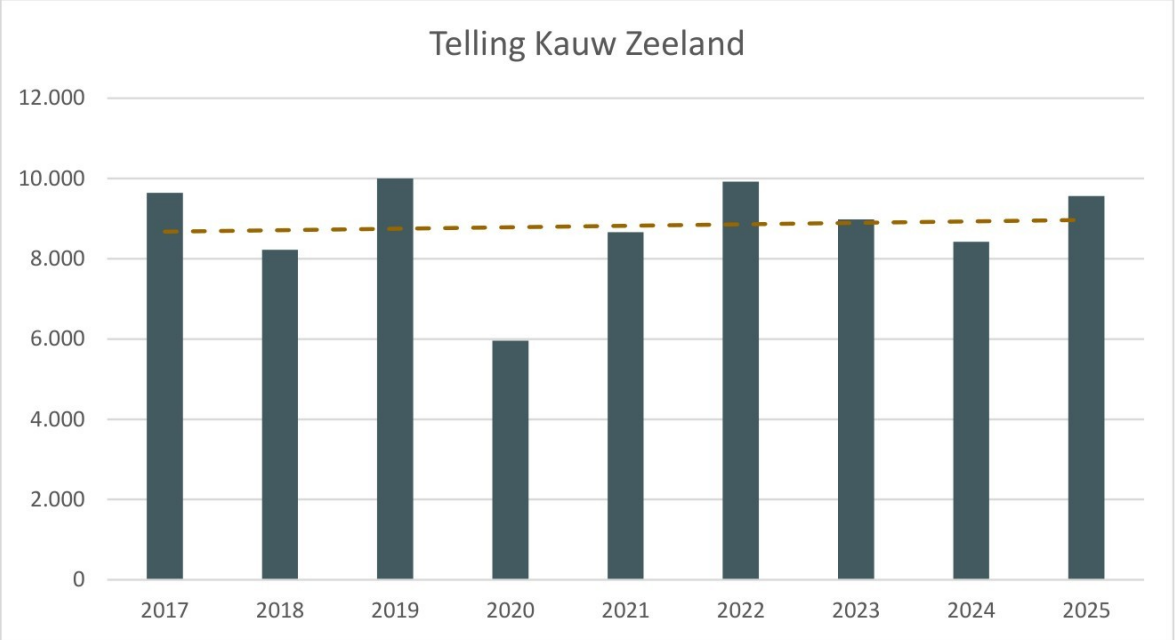
Figuur 27. Geïndexeerde populatietrend van kauwen als broedvogel in Nederland voor de periode 2007 - 2023. Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

De landelijke populatietrend van de kauw als **niet-broedvogel** is eveneens dalend (Figuur 28). Deze trend is over een langere periode zichtbaar (sinds 1980) en is dalend zowel vanaf het begin alsmede over een kortere periode.

Figuur 28. Geïndexeerde populatietrend van kauwen als niet-broedvogel in Nederland voor de periode 1980 – 2023. Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

In Zeeland komt de kauw verspreid over de hele provincie voor. De kauw wordt in Zeeland jaarlijks geteld als onderdeel van het telplan vogels en wordt hierbij in elk van de WBE's waargenomen. Aangezien deze telling plaatsvindt in april betreft dit een telling (en trend) van de kauw als broedvogel. De getelde aantallen voor de gehele provincie zijn weergegeven in figuur 29. De getelde aantallen vertonen, in afwijking met de landelijke trend voor deze periode, een stabiele tot licht stijgende lijn.

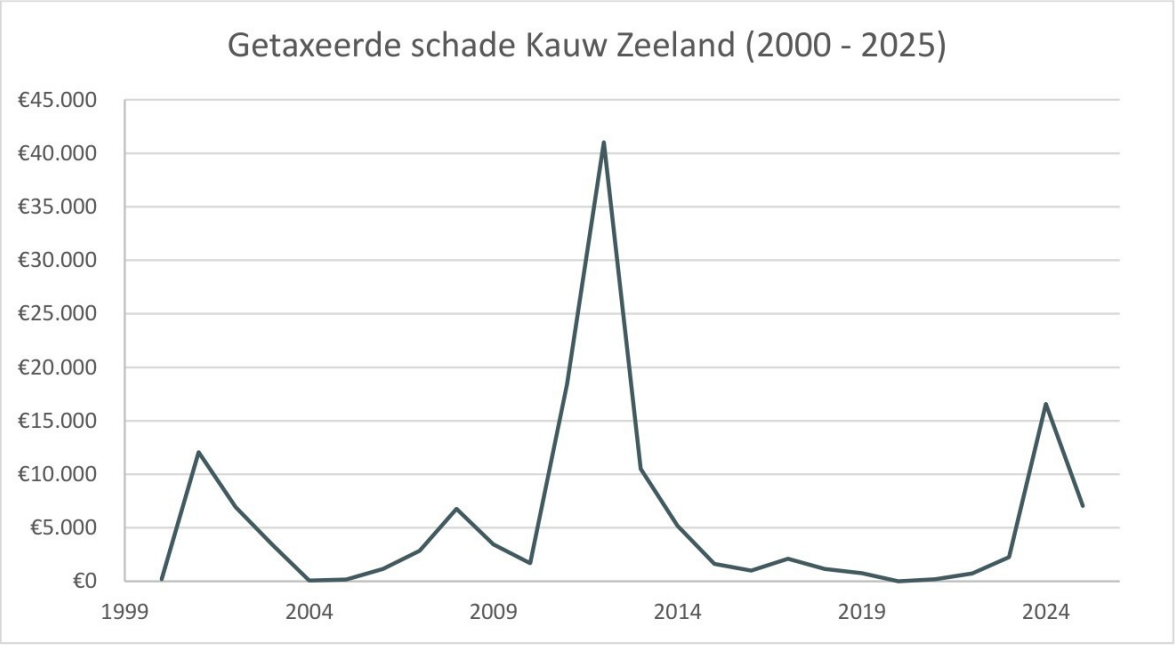
Figuur 29. Getelde aantallen kauwen in Zeeland tijdens de jaarlijkse voorjaarstelling vogels voor de periode 2017 – 2025.

De aantallen uit figuur 29 worden uitgesplitst per WBE in Bijlage II.

Schade en afschot

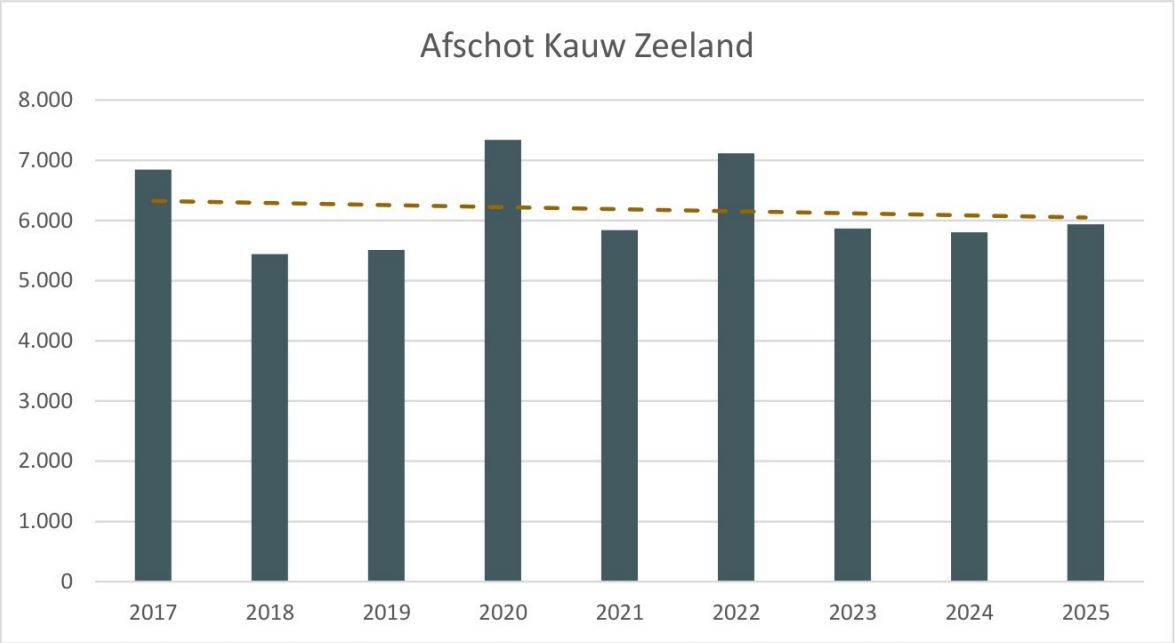
De kauw is een soort welke door het gehele verspreidingsgebied schade kan aanrichten aan gewassen. Ter voorkoming van dergelijke schade is de soort ook landelijk vrijgesteld. Het gebruik van deze landelijke vrijstelling staat daarmee ook in dienst van de schadebestrijding.

Schade door kauw wordt in Zeeland slechts zelden getaxeerd. Als landelijk vrijgestelde soort wordt schade door kauw niet opzichzelfstaand getaxeerd, aangezien deze niet in aanmerking komt voor vergoeding. Slechts wanneer kauw als schadesoort deel uitmaakt van een taxatie van meerdere diersoorten, waaronder soorten die wel in aanmerking komen voor tegemoetkoming, wordt dergelijke schade mogelijk getaxeerd. Desalniettemin moet getaxeerde schade niet worden gezien als grond voor vrijstelling, maar juist andersom: doordat schadebestrijding op de kauw jaarrond mogelijk is onder de vrijstelling wordt schade verminderd of voorkomen. In Zeeland is de getaxeerde schade door kauwen dan ook laag, op een enkele uitschieter na (figuur 30).

Figuur 30. Getaxeerde schade veroorzaakt door kauwen in Zeeland voor de periode 2000 tot en met 2025.

Alle afschot van kauw in Zeeland heeft plaatsgevonden onder de landelijke vrijstelling (55.685 stuks). Dit totale geregistreerde afschot van kauw in Zeeland vanaf 2017 wordt gegeven in figuur 31. Het afschot vertoont over deze periode een stabiele trend met erg weinig fluctuatie tussen jaren. Bij een deel van dit afschot is gebruik gemaakt van een individuele vergunning voor het vangen van de kauwen voorafgaand het schieten onder de vrijstelling. Dit afschot betreft in totaal 54 stuks in de periode 2017 – 2025.

Figuur 31. Geregistreerd afschot van kauwen in Zeeland voor de periode 2017 tot en met 2025.

Het afschot uit figuur 31 wordt uitgesplitst per WBE in Bijlage II.

Staat van instandhouding

Bepaling van de staat van instandhouding van een diersoort wordt gedaan aan de hand van vier parameters: verspreidingsgebied, populatie, leefgebied en toekomstperspectief. Enkel wanneer alle vier de parameters als gunstig kunnen worden beoordeeld, is ook de staat van instandhouding gunstig. De staat van instandhouding is op landelijk niveau uitgewerkt door Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022b). Voor de kauw als **broedvogel** zijn bij deze uitwerking alle parameters als 'gunstig' beoordeeld. De kauw komt verspreid door het hele land voor en dit verspreidingsgebied is sinds ten minste 1973 alleen maar groter geworden. Met betrekking tot de populatie vertoont de kauw over een lange periode een stijgende tot neutrale trend (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022b). Sinds 2007 worden de tellingen in urbaan gebied echter volgens een andere methode, en daarmee voldoende betrouwbaar, uitgevoerd. Aangezien de urbane populatie een erg groot aandeel is in de totale populatie kauwen in Nederland, is als gevolg hiervan een nieuwe trend gestart. Deze trend sinds 2007 laat in afwijking op de langere trend een significante afname zien. Aangezien deze stand alsnog ver boven de oorspronkelijke index-populatie van 1984 ligt en de oorspronkelijke langlopende trend gunstig is, wordt vooralsnog deze langere trend aangehouden voor de beoordeling van de parameter voor de staat van instandhouding (Senior adviseur Sovon, persoonlijke communicatie, 6 februari 2026). De parameter populatie is daarmee als 'gunstig' beoordeeld. Wat betreft het leefgebied wordt gesteld dat de kauw over het gehele verspreidingsgebied voorkomt; in al het geschikte leefgebied broedt de kauw en de stedelijke uitbreiding in Nederland is juist gunstig gebleken voor de kauw. Ook het toekomstperspectief is om vergelijkbare reden als 'gunstig' beoordeeld: de ontwikkelingen in de landbouw en stedelijke uitbreiding hebben geen negatief effect op de kauw als broedvogel. Aangezien alle parameters als 'gunstig' worden beoordeeld is de uiteindelijke landelijke staat van instandhouding voor de kauw als **broedvogel** ook beoordeeld als 'gunstig'.

Voor de kauw als **niet-broedvogel** is bij deze uitwerking de verspreiding eveneens beoordeeld als 'gunstig'. Ook het leefgebied wordt als 'gunstig' beoordeeld, waarbij kan worden gesteld dat kauwen als cultuurvolgers niet/nauwelijks in hun leefgebied worden gelimiteerd door de ontwikkelingen in de agrarische sector. In afwijking met de staat van instandhouding voor kauw als broedvogel, worden bij de uitwerking voor de niet-broedvogel de populatie en het toekomstperspectief als 'matig ongunstig' beoordeeld. Deze beoordeling is voor de populatie gebaseerd op de significant dalende trend op zowel lange als korte termijn, zichtbaar in figuur 28. Voor de

parameter toekomstperspectief is deze beoordeling gebaseerd op areaaluitbreiding dichter bij de broedgebieden van de winterpopulatie als gevolg van urbanisatie en verbeterd voedselaanbod in deze gebieden. Als gevolg trekt deze winterpopulatie minder snel en in lagere aantallen naar Nederland (Virkkala & Lehikoinen, 2017). Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de landelijke staat van instandhouding van de kauw als **niet-broedvogel** beoordeeld als 'matig ongunstig'.

Bij uitspraak van 19 april 2023 heeft de Raad van State (Raad van State, 19 april 2023, ECLI:NL:RVS:2023:1545) geconcludeerd dat de minister bij het aanwijzen van de soorten op de landelijke vrijstelling, de eisen van artikel 11.44 Bal niet voldoende heeft onderbouwd. De taak van onderbouwing ligt hierdoor bij de Faunabeheereenheid in een faunabeheerplan. Hiervoor dienen alle wettelijke eisen, gegeven in artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl, in het faunabeheerplan te worden onderbouwd. Dit betreft onder meer de eis dat de staat van instandhouding niet in het geding komt. Daarom wordt in dit hoofdstuk voor de kauw de staat van instandhouding ook op provinciaal niveau bepaald om aan deze eis te voldoen.

Wat betreft de provinciale staat van instandhouding voor de kauw als **broedvogel** is er geen reden om aan te nemen dat de verspreiding minder gunstig is dan landelijk wordt beoordeeld. Sterker nog, vergeleken met het verspreidingsgebied voor atlasperioden in 1973-1977 is de soort in Zeeland qua verspreiding sterk toegenomen (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022b). De parameter verspreiding kan hiermee dan ook als 'gunstig' worden beoordeeld. De populatietrend voor Zeeland laat sinds 2007 een significante toename zien. Voor een recentere periode, overeenkomstig de voorjaarstelling van figuur 29, is dit eveneens een stijging, echter niet significant. Daarmee kan gesteld worden dat de provinciale trend voor de populatie gunstiger is dan de landelijke en deze parameter als 'gunstig' kan worden beoordeeld. Voor het leefgebied is geen reden om aan te nemen dat de landelijke beoordeling afwijkt van die voor Zeeland. Ook provinciaal past de kauw als cultuurvolger zich goed aan de verstedelijking aan en wordt geen negatieve invloed ondervonden van de intensivering van de landbouw. De parameter leefgebied is daarmee ook 'gunstig'. Eveneens is geen reden om aan te nemen dat het toekomstperspectief provinciaal afwijkt van het landelijke toekomstperspectief. De gunstige trend op korte termijn, welke voor Zeeland zichtbaar is, zal naar verwachting doorzetten. Het toekomstperspectief, en daarmee de uiteindelijke provinciale staat van instandhouding voor de kauw als **broedvogel** in Zeeland wordt beoordeeld als 'gunstig'.

Wat betreft de provinciale staat van instandhouding voor de kauw als **niet-broedvogel** vertoont de verspreiding een overeenkomstig beeld met de verspreiding elders in het jaar en wordt deze dan ook als 'gunstig' beoordeeld. De provinciale populatietrend voor de kauw vertoont in Zeeland over een lange periode een significante toename, echter is over een recentere periode geen trend aantoonbaar vanwege de grote jaarlijks fluctuatie tussen tellingen (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025). Op basis van de eigen voorjaarstelling vogels lijkt de recente populatietrend stabiel te zijn. Gezien het afwijkende beeld van de Zeeuwse populatietrend met de landelijke, kan de parameter populatie op provinciaal niveau worden bijgesteld naar 'gunstig'. Voor het leefgebied is geen reden om aan te nemen dat de landelijke beoordeling afwijkt van die voor Zeeland. Ook provinciaal past de kauw als cultuurvolger zich goed aan de verstedelijking aan en wordt geen negatieve invloed ondervonden van de intensivering van de landbouw. De parameter leefgebied is daarmee ook 'gunstig'. Eveneens is geen reden om aan te nemen dat het toekomstperspectief provinciaal afwijkt van het landelijke toekomstperspectief. Deze beoordeling is ook voor Zeeland 'matig ongunstig' als gevolg van areaaluitbreiding dichter bij de broedgebieden van de winterpopulatie en daarmee minder doortrek naar Nederland. Op basis van de beoordeling van deze vier parameters is de provinciale staat van instandhouding van de kauw als **niet-broedvogel** beoordeeld als 'matig ongunstig'. Deze provinciale beoordeling van de staat van instandhouding is getoetst aan, en sluit aan bij, de 'Methodiek voor de bepaling van de Staat van instandhouding van vogels' (Vogel et al., 2021).

Aanvullende vrijstellingsvoorwaarden

In aanvulling op een bepaling van de staat van instandhouding moet voorafgaand aan het gebruik van een landelijke vrijstelling ook worden bepaald of wordt voldaan aan de andere wettelijke eisen. Voor de kauw betreft dit artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl. Naast de hierboven beschreven staat van instandhouding heeft dit betrekking op de noodzaak voor beheer en eventuele andere bevredigende oplossingen. In dit hoofdstuk worden beide eisen uitgewerkt voor zover deze betrekking hebben tot de kauw.

Wat betreft de noodzaak voor beheer wordt voor de kauw de landelijke vrijstelling onderbouwd ten behoeve van het wettelijke belang voor het voorkomen van 'belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren' (artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or). Op basis van onderzoek werd in 2013 de schade aan gewassen door kauw en zwarte kraai samen in heel Nederland geschat op 13,7 miljoen euro per jaar (Guldemond et al., 2013). Kauwen richten voornamelijk schade aan op akkerbouwgewas en de fruitteelt, met name appel en peer. Vooral in dit kapitaalsintensieve fruit kan schade al snel oplopen. Schade door kauw betreft vraatschade, maar ook krabschade en bevuiling. Echter, doordat schadebestrijding van de kauw mogelijk is onder de landelijke vrijstelling, komt schade door kauw niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Als gevolg is dergelijke schade vrijwel nooit getaxeerd, zoals ook blijkt uit de lage getaxeerde schadecijfers in Zeeland (Figuur 30). Enerzijds kan dit getuigen van effectiviteit van het beheer: doordat de kauw wordt beheerd vindt er vrijwel geen schade plaats. Anderzijds zorgt dit voor een dilemma: er zijn onvoldoende cijfers beschikbaar om te bepalen of het beheer noodzakelijk is om schade te voorkomen. Er is geen bewijs van herhaalde noemenswaardige schade door kauwen in Zeeland, overeenkomstig de noodzaak voor beheer als wettelijke eis. Echter, na het wegvallen van de mogelijkheid tot schadebestrijding van kauwen middels vrijstelling in Noord- en Zuid-Holland in 2023 nam de getaxeerde schade door de kauw in beide provincies sterk toe van €3.028 en €9.821 in 2022 naar respectievelijk €253.716 en €164.501 in 2024. Dit, in combinatie met de geschatte 13,7 miljoen euro schade per jaar door Guldemond et al (2013), laat zien dat de soort significante schade veroorzaakt of kan veroorzaken wanneer schadebestrijding niet mogelijk is. Veel van deze schade vindt plaats op graan: van de €253.716 schade door kauw in Noord-Holland in 2024 betrof 55% schade aan granen. Aangezien graan een veel verbouwd gewas in Zeeland is, is een soortgelijke stijging in de schade door kauwen bij wegvallen van de vrijstelling dan ook voor Zeeland te verwachten. In een extrapolatie van de schade door de WUR komt de geschatte schade door kauw in Zeeland, bij wegvallen van de landelijke vrijstelling, uit op zo'n €650.000 (Van Rossum & Boer, 2025). Hiermee is duidelijk dat behoud van de landelijke vrijstelling essentieel is ter voorkoming van schade als bedoeld in artikel 4.18 lid 2 onder b Or door kauwen in Zeeland.

Wat betreft de andere bevredigende oplossingen wordt in de Faunaschade PreventieKit module 'Kraaiachtigen' een lijst van preventieve maatregelen gegeven welke als effectief beoordeeld zijn op basis van onderzoek, expert judgment, en praktijkervaring (BIJ12, z.d.-c). De preventieve maatregelen worden onderverdeeld in één visueel middel, drie akoestische middelen, twee vormen van afscherming en één teelt-technische maatregel. Het visuele middel betreft het gebruik van getrainde honden. Hoewel dit middel beoordeeld is met gemiddelde effectiviteit, is onderzoek voornamelijk uitgevoerd bij ganzen en verschilt de effectiviteit per vogelsoort. Het verjagingseffect is van redelijk korte duur en het is essentieel dat het gehele veld wordt belopen aangezien vogels anders op vrij korte afstand weer terug op het veld neerstrijken. Daarnaast is de inzet van dit middel op veel gewassen niet praktisch aangezien grote delen van het veld moeten worden betreden door honden en de begeleider. De akoestische middelen zijn het knalapparaat, het vogelafweerpistool en Bird Alert. Alle drie de middelen worden hoog beoordeeld in ecologische effectiviteit en dienen dagelijks en onvoorspelbaar te worden gebruikt om gewenning te voorkomen, waarbij het knalapparaat ook (liefst dagelijks) moet worden verplaatst. De akoestische middelen werken ook verstorend voor veel andere soorten, wat een onwenselijk neveneffect van het middel kan zijn. Daarnaast kunnen ze storend zijn voor mensen en is gebruik van een knalapparaat nabij de bebouwde kom daarom niet altijd toegestaan in de gemeentelijke verordening. Effectiviteit van de akoestische middelen kan worden verhoogd wanneer het gecombineerd wordt met ondersteunend afschot, zodat het geluid wordt geassocieerd met een direct dodelijk gevaar. De afrasteringsmaatregelen betreffen afdeknetten en vliesdoek.

Hoewel beide middelen hoog in kosten en gemiddeld tot hoog in inspanning zijn, is enkel het gebruik van afdeknetten van hoge ecologische effectiviteit. De kosten van vliesdoek bedragen daarnaast tussen de €2.500 en €10.000 per hectare waarbij een vliesdoek gemiddeld drie jaar mee gaat. Deze kosten staan dan ook niet in verhouding met de mogelijk te voorkomen schade door kauwen en kan dan ook niet in de redelijkheid worden verwacht voor een maatregel van lagere ecologische effectiviteit. Hoewel afdeknetten ecologisch effectiever zijn, is het gebruik van deze maatregel gelimiteerd tot bepaalde gewassen en/of velden: het gehele perceel moet aan alle kanten (inclusief de bovenkant) worden afgedekt met het net. Afrasteringsmaatregelen zijn dan vaak ook niet toepasbaar voor gewassen die machinaal moeten worden bewerkt. Voor de akkerbouw, wat het grootste aandeel landbouw in Zeeland is, stelt BIJ12 dat het middel minder geschikt is (BIJ12, z.d.-c). Daarnaast zijn de kosten van afdeknetten hoog: ongeveer €4.000 tot €15.000 per hectare. Aangezien een afdeknet een lange levensduur heeft, is de maatregel mogelijk toe te passen op enkele zeer kapitaalsintensieve gewassen, voornamelijk de fruitteelt, en is het dus lokaal inzetbaar en sterk aan te raden. Voor andere gewassen kan de maatregel niet in de redelijkheid worden verwacht en biedt het zodoende geen algemeen bevredigende oplossing. Voor de teelt-technische maatregel kan de poot- en zaaidiepte worden aangepast afhankelijk van het gewas. Zo is schade door kraaiachtigen op granen significant lager vanaf een diepte van 4,6 centimeter. Hoewel gewenning optreedt en het niet alle schade voorkomt, kan deze maatregel bijdragen aan het verlagen van de schade. De maatregel is niet op elk gewas inzetbaar, aangezien de optimale zaaidiepte niet altijd aansluit, maar wanneer het wel toepasbaar is zijn er geen tot weinig extra kosten of inspanning vereist en kan het ook vraatschade van andere soorten voorkomen. Tot slot wordt in de PreventieKit het gebruik van een vangkooi genoemd. De effectiviteit van een vangkooi voor kraaiachtigen wordt als hoog beoordeeld, echter is onbekend in hoeverre het leidt tot afname van schade. Daarnaast is kans op gewenning groot en het effect van de vangkooi slechts lokaal. Een negatieve bijkomstigheid van het gebruik van vangkooien is de kans op bijvangst van andere dieren. Het is verplicht een vangkooi dagelijks te controleren om bijvangst te voorkomen en gevangen dieren te verwijderen. Gevangen dieren waarvoor de vangkooi is aangevraagd worden normaliter gedood, waardoor deze maatregel ook niet zozeer als andere bevredigende oplossing geldt. Al met al zijn enkele preventieve middelen mogelijk effectief in het voorkomen van schade door kauwen, echter zitten er vaak kanttekeningen aan inzetbaarheid afhankelijk van het gewas en treedt gewenning bij kraaiachtigen vaak sneller op.

Concluderend is ondanks een gebrek aan schadehistorie duidelijk dat het behoud van de landelijke vrijstelling noodzakelijk is voor het voorkomen van schade als bedoeld in artikel 4.18 lid 2 onder b Or door kauwen in Zeeland. De soort heeft een gunstige staat van instandhouding ondanks de al lang lopende landelijke vrijstelling wat aantoont dat de maatregelen niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding. Hoewel de staat van instandhouding voor de kauw als niet-broedvogel matig ongunstig is, is dit niet gerelateerd aan het beheer in Nederland, maar aan areaaluitbreiding nabij de broedgebieden buiten Nederland waardoor de vogels noordelijker overwinteren. Hoewel enkele preventieve maatregelen mogelijk bijdragen aan het verlagen van schade door kauwen, zijn deze onvoldoende om het gehele beheer middels de landelijke vrijstelling te vervangen en zal ondersteunend afschot noodzakelijk blijven om belangrijke schade aan gewassen te voorkomen.

Beheerperiode 2027 - 2032

De kauw is landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.43 Bal. Op basis van artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl kan het behoud van de landelijke vrijstelling voor Zeeland voldoende worden onderbouwd: de kauw verkeert landelijk en provinciaal in een gunstige staat van instandhouding als broedvogel. Hoewel de kauw als niet-broedvogel in een matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is dit het gevolg van areaaluitbreiding nabij de broedgebieden buiten Nederland en niet van beheer van de soort in Nederland. Er is daarmee geen reden van de landelijke vrijstelling af te wijken. De middelen die gebruikt kunnen worden ter uitvoering van de landelijke vrijstelling op de kauw zijn gegeven in hoofdstuk 2.2.3. Het is daarnaast mogelijk om bij belangrijke schade een omgevingsvergunning aan te vragen voor het gebruik van andere middelen, zoals een vangkooi. Aangezien de huidige mogelijkheden middels de vrijstelling blijken te volstaan, ziet de FBE geen noodzaak om een algemene omgevingsvergunning voor schadebestrijding aan te vragen.

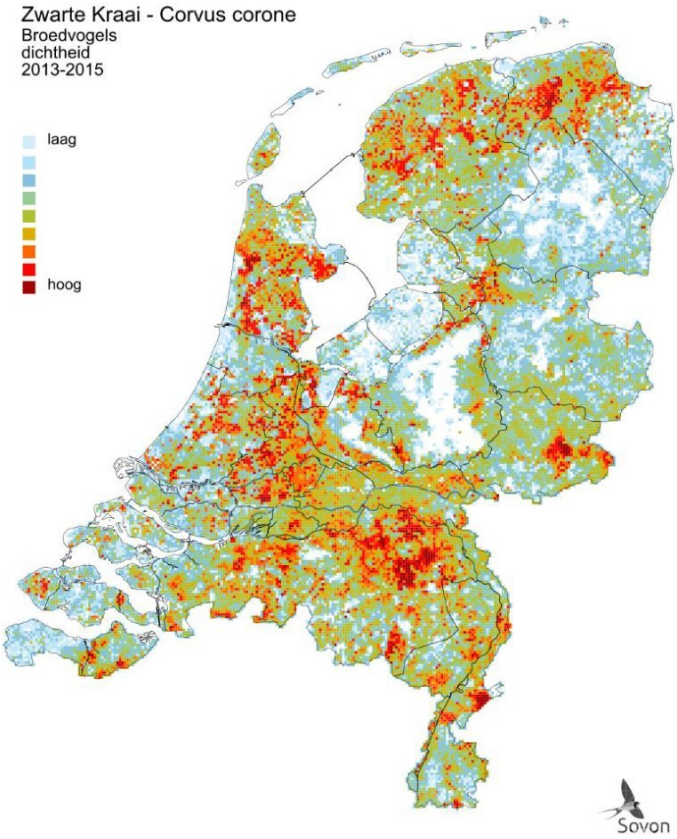
9. ZWARTE KRAAI

De zwarte kraai (*Corvus corone corone*) is een landelijk vrijgestelde soort, aangewezen op basis van artikel 11.43 Bal. Deze landelijke vrijstelling geldt jaarrond en is dus niet aan een periode gebonden.

Soortbeschrijving

De zwarte kraai is een in Nederland veel voorkomende vogel uit de familie van de kraaiachtigen. Qua formaat zit de zwarte kraai, met een lengte van ongeveer 50 centimeter, tussen de kleinere kauw en grotere raaf in. Het verenkleed van de zwarte kraai is, zoals de naam doet verwachten, volledig zwart. Ook de poten, snavel en ogen zijn zwart. De soort vertoont geen seksuele dimorfie (Cramp et al., 1994). De zwarte kraai broedt van eind maart tot en met juni, waarbij het nest doorgaans hoog in bomen wordt gemaakt. Een nest bevat doorgaans 4 eieren, welke na ongeveer 20 dagen uitkomen. Zwarte kraaien zijn sociale dieren welke zowel veel als koppel als in groter groepsverband voorkomen (Baglione et al., 2002).

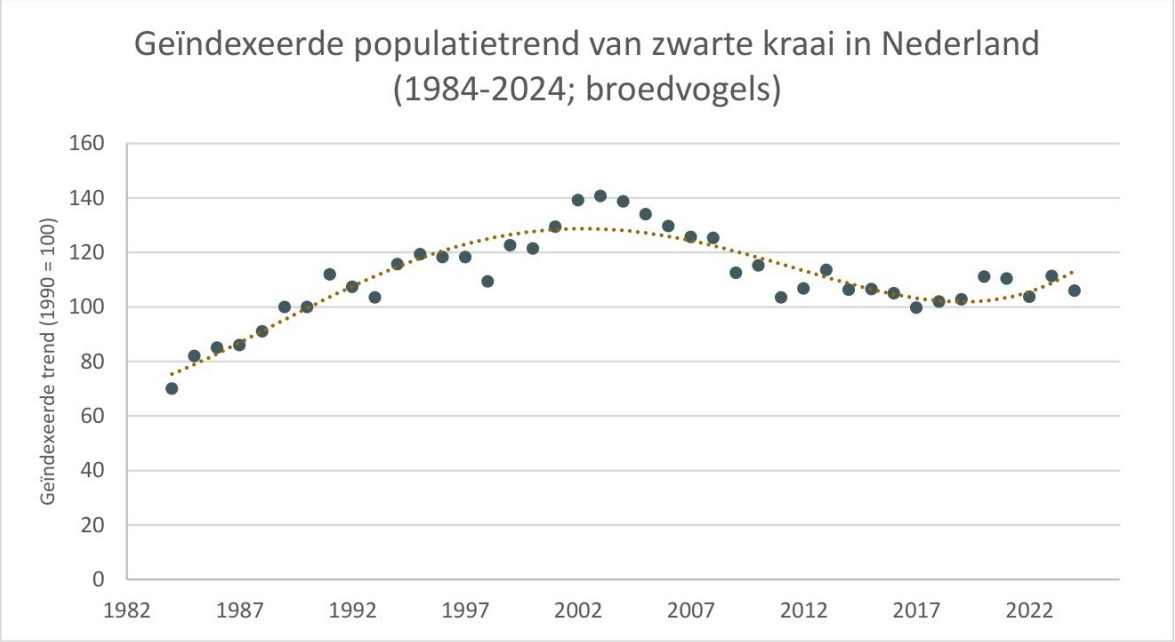

Figuur 32. Verspreiding en dichtheid van de zwarte kraai als broedvogel door Nederland (2013-2015). Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018

Verspreiding en populatie

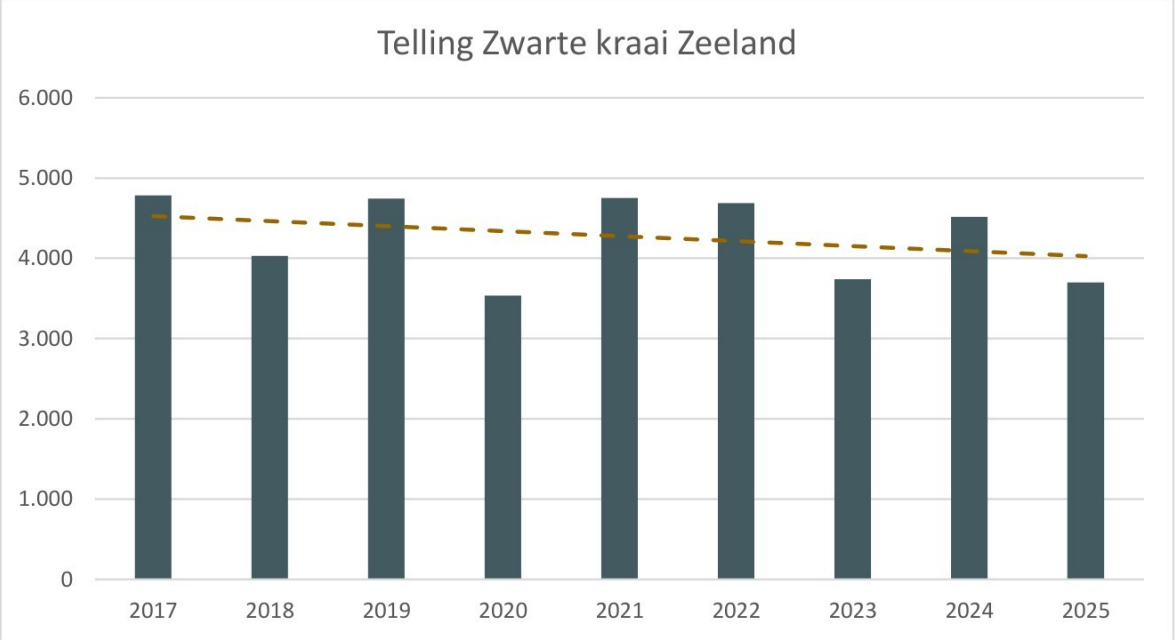
De zwarte kraai komt verspreid door heel Nederland voor en is zowel in stedelijk als agrarisch gebied jaarrond aanwezig. De soort heeft zich goed kunnen aanpassen aan antropologische ontwikkelingen, maar broedt in tegenstelling tot de kauw niet vaak in bebouwde omgeving. De hoogste dichtheden komen voor in het zuidoosten, westen, en noorden van het land (Figuur 32). De zwarte kraai komt in Nederland vrijwel alleen voor als standvastige broedvogel, echter vinden er ook gelimiteerde lokale bewegingen plaats. Aangezien dezelfde populatie jaarrond aanwezig is wordt de staat van instandhouding van de zwarte kraai alleen bepaald voor de broedvogelpopulatie.

De landelijke populatietrend van de zwarte kraai vertoont over een langere periode (sinds 1984) een significante stijging (Figuur 33). Deze stijgende trend is over een kortere periode niet meer zichtbaar en/of significant.

Figuur 33. Geïndexeerde populatietrend van zwarte kraaien als broedvogel in Nederland voor de periode 1984 - 2024. Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025

In Zeeland komt de zwarte kraai verspreid over de hele provincie voor in sterk wisselende dichtheden. De zwarte kraai wordt in Zeeland jaarlijks geteld als onderdeel van het telplan vogels en wordt hierbij in elk van de WBE's waargenomen. Aangezien deze telling plaatsvindt in april betreft dit een telling (en trend) van de zwarte kraai als broedvogel, echter betreft dit zoals eerder gesteld jaarrond dezelfde populatie. De getelde aantallen voor de gehele provincie zijn weergegeven in figuur 34. De getelde aantallen vertonen, deels overeenkomstig de landelijke trend voor deze periode, een stabiele tot licht dalende trend.

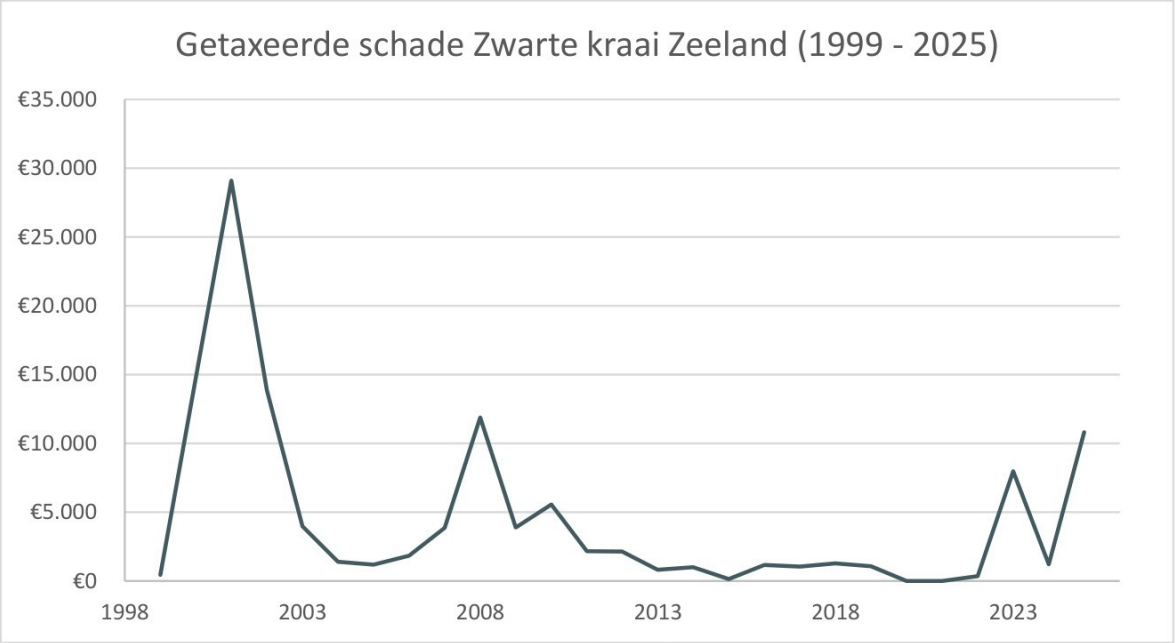
Figuur 34. Getelde aantallen zwarte kraaien in Zeeland tijdens de jaarlijkse voorjaarstelling vogels voor de periode 2017 – 2025.

De aantallen uit figuur 34 worden uitgesplitst per WBE in Bijlage II.

Schade en afschot

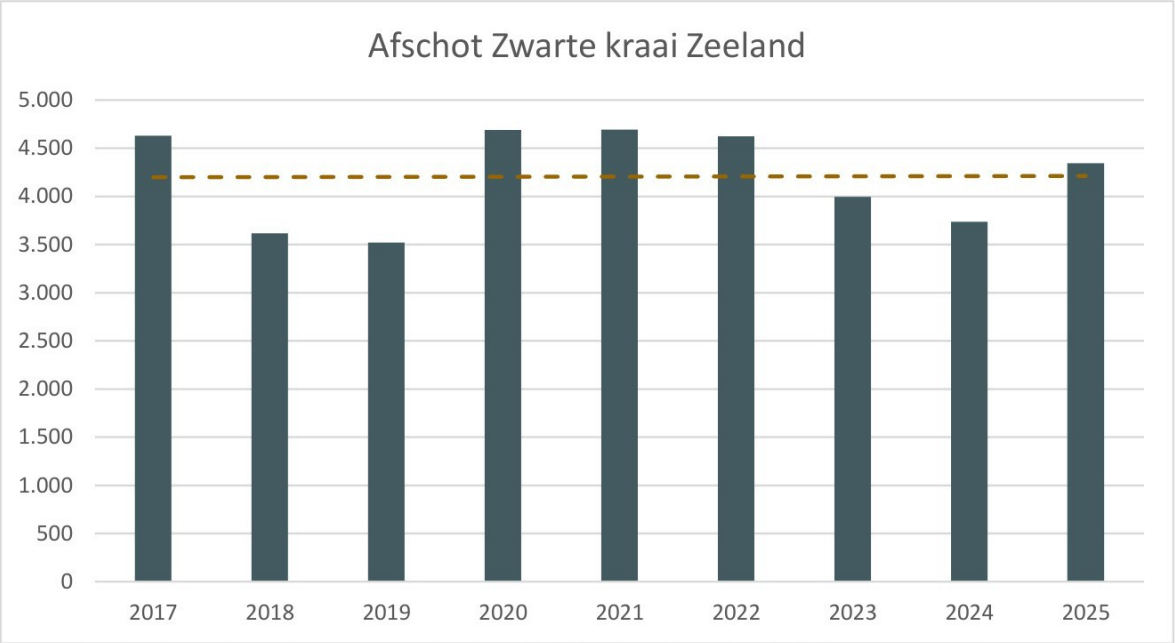
De zwarte kraai is een soort welke door het gehele verspreidingsgebied schade kan aanrichten aan gewassen. Ter voorkoming van dergelijke schade is de soort ook landelijk vrijgesteld. Het gebruik van deze landelijke vrijstelling staat daarmee in dienst van de schadebestrijding.

Schade door zwarte kraai wordt in Zeeland slechts zelden getaxeerd. Als landelijk vrijgestelde soort wordt schade door zwarte kraai niet opzichzelfstaand getaxeerd, aangezien deze niet in aanmerking komt voor vergoeding. Slechts wanneer zwarte kraai als schadesoort deel uitmaakt van een taxatie van meerdere diersoorten, waaronder soorten die wel in aanmerking komen voor tegemoetkoming, wordt dergelijke schade mogelijk getaxeerd. Desalniettemin moet getaxeerde schade niet worden gezien als grond voor vrijstelling, maar juist andersom: doordat schadebestrijding op de zwarte kraai jaarrond mogelijk is onder de vrijstelling wordt schade verminderd of voorkomen. In Zeeland is de getaxeerde schade door zwarte kraaien dan ook laag, op een enkele uitschieter na (figuur 35). Sinds 2025 is het in Zeeland mogelijk om een taxatie zonder tegemoetkoming te laten verrichten op diersoorten die niet in aanmerking komen voor tegemoetkoming, zoals de zwarte kraai. Dit heeft voor de zwarte kraai geresulteerd in €5.295,00 aanvullende getaxeerde schade 2025.

Figuur 35. Getaxeerde schade veroorzaakt door zwarte kraaien in Zeeland voor de periode 1999 tot en met 2025.

Alle afschot van zwarte kraai in Zeeland heeft plaatsgevonden onder de landelijke vrijstelling (37.397 stuks). Dit totale geregistreerde afschot van zwarte kraai in Zeeland vanaf 2017 wordt gegeven in figuur 36. Het afschot vertoont over deze periode een stabiele trend met weinig fluctuatie tussen de jaren. Bij een deel van dit afschot is gebruik gemaakt van een individuele vergunning voor het vangen van de kauwen voorafgaand het schieten onder de vrijstelling. Dit afschot betreft in totaal 148 stuks in de periode 2017 - 2025.

Figuur 36. Geregistreerd afschot van zwarte kraaien in Zeeland voor de periode 2017 tot en met 2025.

Het afschot uit figuur 36 wordt uitgesplitst per WBE in Bijlage II.

Staat van instandhouding

Bepaling van de staat van instandhouding van een diersoort wordt gedaan aan de hand van vier parameters: verspreidingsgebied, populatie, leefgebied en toekomstperspectief. Enkel wanneer alle vier de parameters als gunstig kunnen worden beoordeeld, is ook de staat van instandhouding gunstig. De staat van instandhouding is op landelijk niveau uitgewerkt door Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022b). Voor de zwarte kraai wordt dit enkel gedaan voor de populatie als **broedvogel**, aangezien de populatie jaarrond nagenoeg dezelfde is. Bij deze uitwerking zijn voor de zwarte kraai alle parameters als 'gunstig' beoordeeld. Het verspreidingsgebied is sinds de eerste kartering van periode 1973-1977 juist toegenomen waarbij tegenwoordig het verspreidingsgebied het gehele oppervlakte van Nederland betreft. De populatie laat sinds het begin van de tellingen daarnaast een jaarlijkse toename zien, vooral rond de periode 1980-1990 (zie Figuur 33). Zowel in de kwaliteit als de omvang van het leefgebied is geen afname waar te nemen in deze periodes; de zwarte kraai is aanwezig in het gehele potentiële leefgebied. Tot slot wordt met betrekking tot het toekomstperspectief aangekaart dat de stijgende trend sinds 2003 overgegaan is in een daling, welke nog recenter (ten minste de laatste 12 jaar) is uitgekomen op een stabiele trend. De huidige stand is echter nog significant boven de oorspronkelijke populatiegrootte van het startjaar van de indexering (zie figuur 33). Daarnaast is verdere populatieafname onwaarschijnlijk: de zwarte kraai volgt de cultuur, en verdraagt daarmee de ontwikkeling in urbanisatie en intensivering van de landbouw, goed. De verwachting is dan ook dat de ontwikkelingen van bovenstaande parameters voor de zwarte kraai gunstig blijven in de nabije toekomst. Aangezien alle parameters als 'gunstig' worden beoordeeld is de uiteindelijke landelijke staat van instandhouding voor de zwarte kraai ook beoordeeld als 'gunstig'.

Bij uitspraak van 19 april 2023 heeft de Raad van State (Raad van State, 19 april 2023, ECLI:NL:RVS:2023:1545) geconcludeerd dat de minister bij het aanwijzen van de soorten op de landelijke vrijstelling, de eisen van artikel 11.44 Bal niet voldoende heeft onderbouwd. De taak van onderbouwing ligt hierdoor bij de Faunabeheereenheid in een faunabeheerplan. Hiervoor dienen alle wettelijke eisen, gegeven in artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl, in het faunabeheerplan te worden onderbouwd. Dit betreft onder meer de eis dat de staat van instandhouding niet in het geding komt. Daarom wordt in dit hoofdstuk voor de zwarte kraai de staat van instandhouding ook op provinciaal niveau bepaald om aan deze eis te voldoen.

Wat betreft de provinciale staat van instandhouding voor de zwarte kraai in Zeeland is er geen reden om aan te nemen dat de verspreiding minder gunstig is dan landelijk wordt beoordeeld. Sterker nog, vergeleken met het verspreidingsgebied voor atlasperioden in 1973-1977 is de soort in Zeeland qua verspreiding sterk toegenomen (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022b). De parameter verspreiding kan hiermee dan ook als 'gunstig' worden beoordeeld. De populatietrend voor Zeeland laat sinds 2006 een stabiele trend zien zonder significante aantalsverandering (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2025). Voor een recentere periode, overeenkomstig de voorjaarstelling van figuur 34, is dit eveneens een stabiele trend. Daarmee kan gesteld worden dat de provinciale trend voor de populatie als 'gunstig' kan worden beoordeeld. Voor het leefgebied is geen reden om aan te nemen dat de landelijke beoordeling afwijkt van die voor Zeeland. Ook provinciaal past de zwarte kraai als cultuurvolger zich goed aan de verstedelijking aan en wordt geen negatieve invloed ondervonden van de intensivering van de landbouw. De parameter leefgebied is daarmee ook 'gunstig'. Eveneens is geen reden om aan te nemen dat het toekomstperspectief provinciaal afwijkt van het landelijke toekomstperspectief. Ook provinciaal vertoont de trend op korte termijn geen significante aantalsverandering en er is geen reden om aan te nemen dat dit in de nabije toekomst zal verslechteren. Het toekomstperspectief, en daarmee de uiteindelijke provinciale staat van instandhouding voor de zwarte kraai in Zeeland wordt beoordeeld als 'gunstig'. Deze provinciale beoordeling van de staat van instandhouding is getoetst aan, en sluit aan bij, de 'Methodiek voor de bepaling van de Staat van instandhouding van vogels' (Vogel et al., 2021).

Aanvullende vrijstellingsvoorwaarden

In aanvulling op een bepaling van de staat van instandhouding moet voorafgaand aan het gebruik van een landelijke vrijstelling ook worden bepaald of wordt voldaan aan de andere wettelijke eisen. Voor de zwarte kraai betreft dit artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl. Naast de hierboven beschreven staat van instandhouding heeft dit betrekking op de noodzaak voor beheer en eventuele andere bevredigende oplossingen. In dit hoofdstuk worden beide eisen uitgewerkt voor zover deze betrekking hebben tot de zwarte kraai.

Wat betreft de noodzaak voor beheer wordt voor de zwarte kraai de landelijke vrijstelling onder andere onderbouwd ten behoeve van het wettelijke belang voor het voorkomen van 'belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren' (artikel 4.18 lid 2 onder b/1° Or). Op basis van onderzoek werd in 2013 de schade aan gewassen door kauw en zwarte kraai samen in heel Nederland geschat op 13,7 miljoen euro per jaar (Guldemond et al., 2013). Kraaien richten voornamelijk schade aan op akkerbouwgewas en de fruitteelt, met name appel en peer. Vooral in dit kapitaalsintensieve fruit kan schade al snel oplopen. Schade door zwarte kraai betreft vraatschade, maar ook krabschade en bevuiling. Echter, doordat beheer van de zwarte kraai mogelijk is onder de landelijke vrijstelling, komt schade door zwarte kraai niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Als gevolg is dergelijke schade vrijwel nooit getaxeerd, zoals ook blijkt uit de lage getaxeerde schadecijfers in Zeeland (Figuur 35). Enerzijds kan dit getuigen van effectiviteit van het beheer: doordat de zwarte kraai wordt beheerd vindt er vrijwel geen schade plaats. Anderzijds zorgt dit voor een dilemma: er zijn onvoldoende cijfers beschikbaar om te bepalen of het beheer noodzakelijk is om schade te voorkomen. Er is geen bewijs van herhaalde noemenswaardige schade door zwarte kraaien in Zeeland, overeenkomstig de noodzaak voor beheer als wettelijke eis. Echter, het rapport van Guldemond et al. en schaderapporten van perioden in andere provincies waarin schadebestrijding van zwarte kraai tijdelijk niet mogelijk was, duiden er op dat zwarte kraaien veel schade aan gewassen kunnen veroorzaken. Zo werd veel schade door zwarte kraai in de perenteelt getaxeerd in een deel van Gelderland in 2021 nadat hier schadebestrijding op zwarte kraai niet meer mogelijk was: €60.000 meer dan het jaar ervoor in slechts 3 weken waarin geen schadebestrijding mogelijk was (FBE Gelderland, 2022). Ook BIJ12 erkent dat schade door zwarte kraai veel voorkomt op verschillende gewassen (BIJ12, z.d.-c). In een extrapolatie van de schade uit andere provincies door de WUR komt de geschatte schade door zwarte kraai in Zeeland, bij wegvallen van de landelijke vrijstelling, uit op bijna €1.000.000 (Van Rossum & Boer, 2025). Naast deze schade aan gewassen ziet de vrijstelling ook een noodzaak in het voorkomen van schade aan wilde flora en fauna, op basis van artikel 4.18 lid 2 sub b/2° Or. Voor de zwarte kraai betreft dit vooral predatie op (nesten van) andere

vogels. In het bijzonder relevant is de predatie op grondbroedende vogels waaronder weide- en kustbroedvogels. Deze predatie is meermalig gebleken uit verschillende onderzoeken en hoewel zwarte kraai vaak niet de primaire predator is, kan de soort een sterke invloed hebben op het broedsucces van veel vogelsoorten (Teunissen et al., 2008; Madden et al., 2015; Roos et al., 2018; Bravo et al., 2020; Ottens et al., 2024). Zeeland is een belangrijk gebied voor verschillende weide- en kustbroedvogels, veel waarvan in een ongunstige staat van instandhouding verkeren. Uit de rapporten van Delta Milieu Projecten blijkt ook in Zeeland de zwarte kraai een aandeel te hebben in de predatie van (nesten van) verschillende vogelsoorten (Lilipaly et al., 2026). Wederom is in deze meest recente inventarisatie gebleken dat het broedsucces in Zeeland sterk achteruitgaat voor de meeste weide- en kustbroedvogels. Het is dan ook belangrijk om de zwarte kraai te kunnen bestrijden ter bescherming van deze weide- en kustbroedvogels, vooral gezien de inbreukprocedure van de Europese Commissie waarin wordt gesteld dat Nederland meer moet doen om weidevogels te beschermen (Europese Commissie, 2024).

Wat betreft de andere bevredigende oplossingen wordt in de Faunaschade PreventieKit module 'Kraaiachtigen' een lijst van preventieve maatregelen gegeven welke als effectief beoordeeld zijn op basis van onderzoek, expert judgment, en praktijkervaring (BIJ12, z.d.-c). De preventieve maatregelen worden onderverdeeld in één visueel middel, drie akoestische middelen, twee vormen van afscherming en één teelt-technische maatregel. Het visuele middel betreft het gebruik van getrainde honden. Hoewel dit middel beoordeeld is met gemiddelde effectiviteit, is onderzoek voornamelijk uitgevoerd bij ganzen en verschilt de effectiviteit per vogelsoort. Het verjagingseffect is van redelijk korte duur en het is essentieel dat het gehele veld wordt belopen aangezien vogels anders op vrij korte afstand weer terug op het veld neerstrijken. Daarnaast is de inzet van dit middel op veel gewassen niet praktisch aangezien grote delen van het veld moeten worden betreden door honden en de begeleider. De akoestische middelen zijn het knalapparaat, het vogelafweerpistool en Bird Alert. Alle drie de middelen worden hoog beoordeeld in ecologische effectiviteit en dienen dagelijks en onvoorspelbaar te worden gebruikt om gewenning te voorkomen, waarbij het knalapparaat ook (liefst dagelijks) moet worden verplaatst. De akoestische middelen werken ook verstorend voor veel andere soorten, wat een onwenselijk neveneffect van de maatregel kan zijn. Daarnaast kunnen ze storend zijn voor mensen en is gebruik van een knalapparaat nabij de bebouwde kom daarom niet altijd toegestaan in de gemeentelijke verordening. Effectiviteit van de akoestische middelen kan worden verhoogd wanneer het gecombineerd wordt met ondersteunend afschot zodat het geluid wordt geassocieerd met een direct dodelijk gevaar. De afrasteringsmaatregelen betreffen afdeknetten en vliesdoek. Hoewel beide middelen hoog in kosten en gemiddeld tot hoog in inspanning zijn, is enkel het gebruik van afdeknetten van hoge ecologische effectiviteit. De kosten van vliesdoek bedragen daarnaast tussen de €2.500 en €10.000 per hectare waarbij een vliesdoek gemiddeld drie jaar mee gaat. Deze kosten staan dan ook niet in verhouding met de mogelijk te voorkomen schade door zwarte kraaien en kan dan ook niet in de redelijkheid worden verwacht voor een maatregel van lagere ecologische effectiviteit. Hoewel afdeknetten ecologisch effectiever zijn, is het gebruik van deze maatregel gelimiteerd tot bepaalde gewassen en/of velden: het gehele perceel moet aan alle kanten (inclusief de bovenkant) worden afgedekt met het net. Afrasteringsmaatregelen zijn dan vaak ook niet toepasbaar voor gewassen die machinaal moeten worden bewerkt. Voor de akkerbouw, wat het grootste aandeel landbouw in Zeeland is, stelt BIJ12 dat het middel minder geschikt is (BIJ12, z.d.-c). Daarnaast zijn de kosten van afdeknetten hoog: ongeveer €4.000 tot €15.000 per hectare. Aangezien een afdeknet een lange levensduur heeft, is de maatregel mogelijk toe te passen op enkele zeer kapitaalsintensieve gewassen, voornamelijk de fruitteelt, en is het dus lokaal inzetbaar en sterk aan te raden. Voor andere gewassen kan de maatregel niet in de redelijkheid worden verwacht en biedt het zodoende geen algemeen bevredigende oplossing. Voor de teelt-technische maatregel kan de poot- en zaaidiepte worden aangepast afhankelijk van het gewas. Zo is schade door kraaiachtigen op granen significant lager vanaf een diepte van 4,6 centimeter. Hoewel gewenning optreedt en het niet alle schade voorkomt, kan deze maatregel bijdragen aan het verlagen van de schade. De maatregel is niet op elk gewas inzetbaar, aangezien de optimale zaaidiepte niet altijd aansluit, maar wanneer het wel toepasbaar is zijn er geen tot weinig extra kosten of inspanning vereist en kan het ook vraatschade van andere soorten voorkomen. Tot slot wordt in de PreventieKit het gebruik van een vangkooi genoemd. De effectiviteit van een vangkooi voor kraaiachtigen wordt als hoog beoordeeld, echter is onbekend

in hoeverre het leidt tot afname van schade. Daarnaast is kans op gewenning groot en het effect van de vangkooi slechts lokaal. Een negatieve bijkomstigheid van het gebruik van vangkooien is de kans op bijvangst van andere dieren. Het is verplicht een vangkooi dagelijks te controleren om bijvangst te voorkomen en gevangen dieren te verwijderen. Gevangen dieren waarvoor de vangkooi is aangevraagd worden normaliter gedood, waardoor deze maatregel ook niet zozeer als andere bevredigende oplossing geldt. Meer nog dan bij de andere kraaiachtigen, is de zwarte kraai een erg slimme vogel en daardoor minder gevoelig voor preventieve maatregelen (Marzluff et al., 2010). De zwarte kraai leert snel en gewenning treedt dan ook sneller op. Hoewel verschillende middelen effectief kunnen zijn in het voorkomen of verminderen van schade, dient rekening te worden gehouden met verminderde effectiviteit van de preventieve maatregelen.

Concluderend is ondanks een gebrek aan schadehistorie duidelijk dat het behoud van de landelijke vrijstelling noodzakelijk is voor het voorkomen van significante landbouwschade door zwarte kraaien in Zeeland. Daarnaast is ook duidelijk dat schade aan wilde flora aan fauna, specifiek ter voorkoming van predatie van grondbroedende vogels, een noodzaak is waarvoor de mogelijkheid tot beheer van de zwarte kraai moet blijven bestaan. De soort heeft een gunstige staat van instandhouding ondanks de al lang lopende landelijke vrijstelling wat aantoont dat de soort het beheer goed kan verdragen en dit niet leidt tot verslechtering van de gunstige staat van instandhouding. Hoewel enkele preventieve maatregelen mogelijk bijdragen aan het verlagen van schade door zwarte kraai, zijn deze onvoldoende om het gehele beheer middels de landelijke vrijstelling te vervangen en zal ondersteunend afschot noodzakelijk blijven om belangrijke schade aan gewassen te voorkomen. Dergelijke preventieve maatregelen zijn daarnaast enkel bedoeld ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen en niet ter voorkoming van predatie.

Beheerperiode 2027 - 2032

De zwarte kraai is landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.43 Bal. Op basis van artikel 11.44 Bal in samenhang met artikel 8.74j Bkl kan het behoud van de landelijke vrijstelling voor Zeeland voldoende worden onderbouwd: de zwarte kraai verkeert landelijk en provinciaal in een gunstige staat van instandhouding. De middelen die gebruikt kunnen worden ter uitvoering van de landelijke vrijstelling op de zwarte kraai zijn gegeven in hoofdstuk 2.2.3. Het is daarnaast mogelijk om bij belangrijke schade een vergunning aan te vragen voor het gebruik van andere middelen, zoals een vangkooi. Aangezien de huidige mogelijkheden middels de vrijstelling blijken te volstaan, ziet de FBE geen noodzaak om een algemene omgevingsvergunning voor schadebestrijding aan te vragen.

10. BEHEEROVERZICHT 2027 - 2032

In dit faunabeheerplan is gedetailleerd de situatie beschreven van de verschillende wild- en vrijgestelde soorten met betrekking tot de provincie Zeeland. Op basis van statistische gegevens, wetenschappelijke literatuur en een analyse van de wettelijke eisen die de basis vormen voor de jacht en/of de vrijstelling is beheer bepaald voor de periode 2027 – 2032. Daarnaast is het voor vrijgestelde soorten van belang dat de noodzaak voor beheer en het ontbreken van andere bevredigende oplossingen voldoende zijn aangetoond. In dit hoofdstuk wordt dit voor elk van de soorten overzichtelijk samengevat

Jacht op de wildsoorten

Het al dan niet openen van de jacht op de wildsoorten betreft besluitvorming van de Minister voor Natuur en Stikstof. De beschrijving van de tel-, afschot-, en schadegegevens en de bepaling van een provinciale staat van instandhouding in dit faunabeheerplan zijn daarin niet leidend, maar zijn in dit faunabeheerplan meegenomen vanwege de wettelijke eisen in de Omgevingsverordening. Het eventueel sluiten van de jacht op een wildsoort wordt per jachtseizoen bepaald, waardoor gedurende de looptijd van dit faunabeheerplan het beheer sterk wisselend kan verlopen. Ongeacht zijn voor de uitvoer van jacht op de wildsoorten de jachtperioden overeenkomstig artikel 4.17 Or (zie hoofdstuk 2.1.2), alsmede de middelen overeenkomstig artikel 11.71 Bal (zie hoofdstuk 2.1.3), onveranderd. Wanneer de jacht op een wildsoort is gesloten en zich belangrijke schade aan een wettelijk belang voordoet kan, wanneer inzet van preventieve maatregelen overeenkomstig de respectievelijke Faunaschade PreventieKit onvoldoende effectief blijken in het voorkomen van deze schade, een omgevingsvergunning voor het doden van de soort worden aangevraagd bij de FBE.

Landelijke vrijstelling Konijn

Naast de aanwijzing als wildsoort is het konijn ook landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.57 Bal. Het konijn verkeert in een zeer ongunstige staat van instandhouding, met een sterk dalende populatietrend en een afname in de kwaliteit van het leefgebied in Zeeland. Daarnaast is vanwege de vrijstelling van de soort geen duidelijke schadehistorie voor Zeeland beschikbaar. Rekening houdende hiermee biedt dit faunabeheerplan geen mogelijkheid het beheer van konijnen middels de landelijke vrijstelling te onderbouwen, zolang de staat van instandhouding niet verbeterd en zolang niet met zekerheid kan worden gesteld dat beheer van konijnen noodzakelijk is voor een in de wet genoemd belang. In plaats daarvan is het bij ernstige schade aan een wettelijk belang mogelijk een omgevingsvergunning voor afschot van konijnen aan te vragen, wanneer inzet van preventieve maatregelen overeenkomstig de Faunaschade PreventieKit onvoldoende effectief blijken in het voorkomen van deze schade. Voor het konijn is het voorkomen van graverij in en nabij dijken en waterkeringen in het bijzonder een zwaarwegend belang voor de openbare veiligheid waarvoor een omgevingsvergunning op en nabij deze gronden kan worden aangevraagd.

Landelijke vrijstelling Houtduif

Naast de aanwijzing als wildsoort is de houtduif ook landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.43 Bal. De houtduif als broedvogel verkeert in een matig ongunstige staat van instandhouding als gevolg van een negatieve populatietrend, ook provinciaal. De houtduif als niet-broedvogel verkeert zelfs in een zeer ongunstige staat van instandhouding, mede als gevolg van een zeer ongunstig toekomstperspectief. Daarnaast is vanwege de vrijstelling van de soort geen duidelijke schadehistorie voor Zeeland beschikbaar. Rekening houdende hiermee biedt dit faunabeheerplan geen mogelijkheid het beheer van houtduiven middels de landelijke vrijstelling te onderbouwen. Echter, gezien de recent positieve populatietrend en de te verwachten schade door houtduif in Zeeland (zie hoofdstuk 6), wordt een omgevingsvergunning aangevraagd voor verjaging met ondersteunend afschot ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

Landelijke vrijstelling Kauw

De kauw is landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.43 Bal. De kauw verkeert landelijk en provinciaal in een gunstige staat van instandhouding als broedvogel en in een matig ongunstige staat van instandhouding als niet-broedvogel. Echter, aangezien deze staat van instandhouding het gevolg is van areaaluitbreiding nabij de broedgebieden buiten Nederland, is dit niet relevant met betrekking tot de beheermogelijkheden binnen Nederland. De telgegevens tonen aan dat de soort het beheer goed kan verdragen en dit niet leidt tot verslechtering van de staat van instandhouding. Daarnaast is voldoende aannemelijk dat bij staken van de landelijke vrijstelling de schade door kauwen sterk zal toenemen en dat ter voorkoming hiervan de vrijstelling noodzakelijk is aangezien preventieve maatregelen onvoldoende zijn om het gehele beheer middels de landelijke vrijstelling te vervangen. Dit faunabeheerplan biedt daarmee voldoende onderbouwing om de landelijke vrijstelling van de kauw in Zeeland te behouden. De middelen die gebruikt kunnen worden ter uitvoering van de landelijke vrijstelling op de kauw zijn gegeven in hoofdstuk 2.2.3. Het is daarnaast mogelijk om bij ernstige schade een vergunning aan te vragen voor het gebruik van andere middelen, zoals een vangkooi.

Landelijke vrijstelling Zwarte kraai

De zwarte kraai is landelijk vrijgesteld op basis van artikel 11.43 Bal. De zwarte kraai verkeert landelijk en provinciaal in een gunstige staat van instandhouding. De telgegevens tonen aan dat de soort het beheer goed kan verdragen en dit niet leidt tot verslechtering van de gunstige staat van instandhouding. Daarnaast is voldoende aannemelijk dat bij staken van de landelijke vrijstelling de schade door zwarte kraaien sterk zal toenemen en dat ter voorkoming hiervan de vrijstelling noodzakelijk is aangezien preventieve maatregelen onvoldoende zijn om het gehele beheer middels de landelijke vrijstelling te vervangen. Schade door kraai is bovendien niet gelimiteerd tot bedrijfsmatige schade, maar ook predatie op grondbroedende vogels is een belangrijk belang waarvoor beheer van zwarte kraai noodzakelijk is. Dit faunabeheerplan biedt daarmee voldoende onderbouwing om de landelijke vrijstelling van de zwarte kraai in Zeeland te behouden. De middelen die gebruikt kunnen worden ter uitvoering van de landelijke vrijstelling op de zwarte kraai zijn gegeven in hoofdstuk 2.2.3. Het is daarnaast mogelijk om bij ernstige schade een vergunning aan te vragen voor het gebruik van andere middelen, zoals een vangkooi. De FBE ziet geen noodzaak om een algemene omgevingsvergunning aan te vragen.

Tabel beheeroverzicht 2027-2032

Het gehele beheer voor beheerperiode 2027-2032, zoals beschreven in voorliggend faunabeheerplan, wordt overzichtelijk samengevat weergegeven in Tabel 2.

Tabel 2. Beheeroverzicht 2027-2032 zoals beschreven in dit faunabeheerplan.

Beheeroverzicht 2027-2032							
Diersoort	**Beheer**	**Belang**	**Maatregel**	**Middelen**	**Gebied**	**Periode**	**Tijdstip**
Haas	Jacht	Jacht	Afschot	Overeenkomstig Art. 11.72 Bal (Zie H2.1.3)	Gehele provincie	15 oktober t/m 31 december	Zonsopkomst tot zonsondergang
Konijn	Jacht gesloten	Jacht	Afschot	Overeenkomstig Art. 11.72 Bal (Zie H2.1.3)	Gehele provincie	Jacht gesloten	Zonsopkomst tot zonsondergang
	Incidentele Vergunning	Graafschade aan dijken en waterkeringen	Afschot	Overeenkomstig Art. 4.28 Or (Zie H2.2.3)	Op en nabij dijken en overige waterkeringen	Jaarrond	Zonsopkomst tot zonsondergang
Fazant	Jacht	Jacht	Afschot	Overeenkomstig Art. 11.72 Bal (Zie H2.1.3)	Gehele provincie	15 oktober t/m 31 december (hen) of 31 januari (haan)	Zonsopkomst tot zonsondergang
Houtduif	Jacht	Jacht	Afschot	Overeenkomstig Art. 11.72 Bal (Zie H2.1.3)	Gehele provincie	15 oktober t/m 31 januari	Zonsopkomst tot zonsondergang
	Vergunning	Belangrijke schade aan gewassen	Verjaging met ondersteunend afschot	Overeenkomstig Art. 8.74p en 8.74q Bkl	Gehele provincie	1 maart t/m 14 oktober	Zonsopkomst tot zonsondergang
Wilde eend	Jacht	Jacht	Afschot	Overeenkomstig Art. 11.72 Bal (Zie H2.1.3)	Gehele provincie	15 augustus t/m 31 januari	Half uur voor zonsopkomst tot half uur na zonsondergang
Kauw	Landelijke vrijstelling	Belangrijke schade aan gewassen	Afschot	Overeenkomstig Art. 4.19 Or (Zie H2.2.3)	Gehele provincie	Jaarrond	Zonsopkomst tot zonsondergang
Zwarte kraai	Landelijke vrijstelling	Belangrijke schade aan gewassen	Afschot	Overeenkomstig Art. 4.19 Or (Zie H2.2.3)	Gehele provincie	Jaarrond	Zonsopkomst tot zonsondergang

11. MONITORING

Alle soorten in dit faunabeheerplan worden jaarlijks gemonitord in tellingen, zijnde de voorjaarstelling wildsoorten voor de wildsoorten en de voorjaarstelling vogels voor de kauw en kraai. In deze tellingen worden op één moment over de gehele provincie verspreid de aantallen soorten geteld via een gestandaardiseerd telprotocol opgesteld door de KNJV. Hoewel bij wildtellingen nooit alle individuen worden geteld kan, door jaarlijks op dezelfde manier te tellen, een trend over een langere periode worden bepaald. Dergelijke trends geven een essentieel beeld van de populatieontwikkelingen van soorten en vormen daarmee de basis voor faunabeheer, waaronder het faunabeheerplan dat voor u ligt. Het is dan ook van belang dat de jaarlijkse tellingen kunnen worden voortgezet overeenkomstig de protocollen.

Voor de voorjaarstelling wildsoorten is het telprotocol in 2025 herzien om als erkende tellingen te voldoen volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek. Door deze herziening is in principe een nieuwe trend gestart voor de wildsoorten. Het is in de komende periode, minstens de looptijd van dit faunabeheerplan, dan ook belangrijk om extra oplettend te blijven met betrekking tot de wildtelling: op basis van de enkele telling volgens het nieuwe protocol kan immers nog niet van een trend worden gesproken. Het is daarnaast mogelijk dat het recent herziene telprotocol in de komende beheerperiode nog voor verdere ontwikkeling van het telplan zorgt.

In dit faunabeheerplan wordt duidelijk dat voor verschillende wild- en vrijgestelde soorten de gelimiteerde schadehistorie een kennislagune veroorzaakt of kan veroorzaken. Om de onderbouwing van het (gebrek aan) beheer te verbeteren is essentieel om het laten taxeren van schade door jacht- en vrijgestelde soorten te faciliteren. Dergelijke taxaties zijn noodzakelijk voor de opbouw van een schadehistorie van verschillende soorten en daarmee de onderbouwing van een noodzaak voor beheer, waar de FBE wettelijk toe verplicht is. Dit voorkomt dat eerst een beheermogelijkheid moet komen te vervallen zodat de schade oploopt, om vervolgens weer terugkeer van hetzelfde beheer te kunnen onderbouwen. Ook voorkomt dit dat dieren onnodig worden beheerd terwijl daar op basis van de schade geen noodzaak voor is. De mogelijkheid tot taxatie zonder tegemoetkoming wordt sinds 2025 geboden en hier is sindsdien meermaals gebruik van gemaakt. De faunabeheereenheid heeft deze mogelijkheid ook meermaals onder de aandacht gebracht. Om de volledige potentie uit deze taxaties zonder tegemoetkoming te halen dient deze mogelijkheid te worden behouden en kan worden gekeken hoe het proces kan worden vereenvoudigd en het bewustzijn van de mogelijkheid kan worden vergroot. Een belangrijk onderdeel hiervan is de bewustwording van agrariërs voor het belang van het opbouwen van een schadehistorie, waarin de FBE een belangrijke rol speelt.

Daarnaast kan veel gewonnen worden met het laten uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Het voornaamste aspect waarin dit van toepassing lijkt te zijn met betrekking tot de soorten in dit faunabeheerplan is het versterken van de onderbouwing van een provinciale staat van instandhouding, zoals gedaan is in provincie Utrecht (Elders et al., 2025). Daarnaast blijven de effectiviteit, inzetbaarheid en kosten van preventieve maatregelen vaak een discussiepunt: onderzoek in samenwerking met BIJ12 zou idealiter zorgen voor een gestandaardiseerde, makkelijk toepasbare, methode wanneer een preventieve maatregel kan worden beoordeeld als een ‘andere bevredigende oplossing’ overeenkomstig de wet.

Monitoring van jacht- en vrijgestelde soorten is niet gelimiteerd tot de tellingen en eventueel bijkomstig onderzoek. Structureel wordt de ontwikkeling van populaties, afschot en schade gemonitord door de FBE, waarbij in het geval van bijzonderheden aan de bel kan worden getrokken. Op basis hiervan kan het beheer tijdens de looptijd van dit faunabeheerplan worden aangepast aan een ontwikkelende situatie, voor zover de wet hierin voorziet.

12. LITERATUURLIJST

Algemeen

BIJ12. (z.d.-a). Faunaschade PreventieKit Haasachtigen. Geraadpleegd van https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/haasachtigen/

BIJ12. (z.d.-c). Faunaschade PreventieKit Kraaiachtigen. Geraadpleegd van https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/kraaiachtigen/

Cramp, S., Perrins, C. M., Brooks, D. J., Dunn, E., Gillmor, R., Hall-Craggs, J., Hillcoat, B., Hollom, P. A. D., Nicholson, E. M., Roselaar, C. S., Seale, W. T. C., Sellar, P. J., Simmons, K. E. L., Snow, D. W., Vincent, D., Voous, K. H., Wallace, D. I. M., & Wilson, M. G. (1994). *Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the western Palearctic: Volume VIII. Crows to Finches*. Oxford University Press, Oxford.

Elders, V., van Woersem, A., van Norren, E., Achterberg, C., Stiefelhagen, R., Peereboom, J., La Haye, M., & Bekker, D. (2025). De provinciale status van 20 soorten in de provincie Utrecht. Rapport 2025.06. Zoogdiervereniging, Nijmegen.

Guldemond, J. A., den Hollander, H. J., van Well, E. A. P., Keuper, D. D. J., & en Advies, C. O. (2013). Kosten en baten voor de landbouw van schadesoorten. *CLM Onderzoek en Advies, Culemborg. CLM*, 813-2013.

Raad van State, 19 april 2023, ECLI:NL:RVS:2023:1545

Shaffer, M. L. (1981). Minimum population sizes for species conservation. *BioScience*, *31*(2), 131-134.

Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2022a). *Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2022b). *Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de landelijke vrijstellingslijst. Sovon-rapport 2022/37*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Ter Harmsel, R., Bijlsma, R.J., van der Grift, E., Villing, N., van Eupen, M., Biersteker, L., & Los, S. (2022). *Staat van instandhouding haas en konijn*. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3153. 48 blz.; 10 fig.; 5 tab.; 87 ref.

Tweede Kamer (2018). *Wijziging van de Omgevingswet en enkele andere wetten in verband met de overgang van de Wet natuurbescherming naar de Omgevingswet (Aanvullingswet natuur Omgevingswet)*. Vergaderjaar 2017-2018, 34 985, nr.3, ’s-Gravenhage.

Van Rossum, B. & Boer, E. (2025). Notitie Extrapolatie faunaschade. Mathematical & Statistical Methods group – Biometris. Wageningen University & Research, Wageningen.

Vogel, R., Foppen, R., van den Bremer, L., van Turnhout, C. A. M., & van Roomen, M. (2021). Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26, versie december 2024. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Haas

Bock, A. (2020). Lepus europaeus (Lagomorpha: Leporidae). *Mammalian Species*, *52*(997), 125-142.

Konijn

CBS. (2024). *Evaluatie KNJV wildvoorjaarstellingen 2013-2024*. Geraadpleegd van https://download.cbs.nl/maatwerk/Evaluatie%20KNJV%20wildvoorjaarstellingen%202013-2024.pdf

Dekker, J. J. (2007). *Rabbits, Refuges and Resources: how foraging of herbivores is affected by living in burrows*. Wageningen University and Research.

Gibb, J. A. (1990). The European rabbit Oryctolagus cuniculus. *JA Chapman e JEC Flux (a cura di), Rabbits, Hares and Pikas-Staus Survey and Conservation Action Plan. IUCN/SSC Lagomorph Specialist Group*, 116-120.

Zoogdiervereniging. (2021). *Telganger November 2021*. Zoogdiervereniging, Nijmegen.

Fazant

Cramp, S., Simmons, K. L. E., Gillmor, R., Hollom, P. A. D., Nicholson, E. M., Ogilvie, M. A., Olney, P. J. S., Roselaar, C. S., Voous, K. H., Wallace, D. I. M., & Wattel, J. (1980). *Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the Western Palearctic: Volume II. Hawks to Bustards*. Oxford University Press, Oxford.

Foppen, R. & Vogel, R. (2022). *Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder Instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Iftikhar, A. & Yaqoob, I. (2024). Ecology, Behavior and Conservation Status of Ring-Necked Pheasant (Phasianus colchicus): A Comprehensive Review. Archives of Animal & Poultry Sciences. 2. doi:10.19080/AAPS.2024.02.555593.

Houtduif

BIJ12. (z.d.-b). Faunaschade PreventieKit Duiven. Geraadpleegd van https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/duiven/

Cramp, S., Brooks, D. J., Dunn, E., Gillmor, R., Hollom, P. A. D., Hudson, R., Nicholson, E. M., Ogilvie, M. A., Olney, P. J. S., Roselaar, C. S., Simmons, K. E. L., Voous, K. H., Wallace, D. I. M., Wattel, J., & Wilson, M. G. (1992). *Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the western Palearctic: Volume VI. Warblers*. Oxford University Press, Oxford.

FBE Noord-Holland (2025). Faunabeheerplan Houtduif 2026-2032. Deel A: Beheerplan schadebeperking op kwetsbare gewassen in Noord-Holland. Faunabeheereenheid Noord-Holland, Haarlem.

Murton, R. K. (1958). The breeding of Woodpigeon populations. *Bird Study*, *5*(4), 157-183.

Nieuwe Oogst. (2026). Marktprijzen voor boeren en tuinders. Geraadpleegd van https://www.nieuweoogst.nl/marktprijzen/granen-nederland

Olesen, C. R. (2013). Undersøgelse af ringduens (Columba palumbus) ynglesæson i Danmark. *Fagrapport fra Danmarks Jægerforbund*. [Onderzoek naar het broedseizoen van de houtduif (Columba palumbus) in Denemarken. *Vakrapport van de Deense Jagersbond.*]

RVO. (2025). *Prognose gemiddelde opbrengst per hectare 2025/2026 versus oogst 2024/2025 – situatie 28 mei 2025. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland*. Geraadpleegd van rvo.nl/sites/default/files/2025-06/Raming-oogst-seizoen-2025-2026-opbrengst-per-hectare-per-28-mei-2025.pdf

Vogelbescherming (z.d.). Houtduif, Common Wood Pigeon, Columba palumbus – Duiven (Columbidae). Geraadpleegd van https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/houtduif

Wilde eend

Burton, M., & Burt, R. (2002). *International wildlife encyclopedia: volume 11. Leopard – marten, 3rd ed.* Marshall Cavendish Corporation, New York.

Cramp, S., Simmons, K. E. L., Ferguson-Lees, I. J., Gillmor, R., Hollom, P. A. D., Hudson, R., Nicholson, E. M., Ogilvie, M. A., Olney, P. J. S., Voous, K. H., & Wattel, J. (1977). *Handbook of the birds of Europe and the Middle East and North Africa: the birds of the Western Palearctic: Volume I. Ostrich to ducks*. Oxford University Press, Oxford.

Kauw

Röell, A. (1978). *Social behaviour of the jackdaw, Corvus monedula, in relation to its niche*. *Behaviour*, *64*(1/2), 1–124. http://www.jstor.org/stable/4533862.

Virkkala, R., & Lehikoinen, A. (2017). Birds on the move in the face of climate change: High species turnover in northern Europe. *Ecology and evolution*, *7*(20), 8201-8209.

Zwarte kraai

Baglione, V., Marcos, J. M., Canestrari, D., & Ekman, J. A. N. (2002). Direct fitness benefits of group living in a complex cooperative society of carrion crows, Corvus corone corone. *Animal Behaviour*, *64*(6), 887-893.

Bravo, C., Pays, O., Sarasa, M., & Bretagnolle, V. (2020). Revisiting an old question: Which predators eat eggs of ground-nesting birds in farmland landscapes?. *Science of the Total Environment*, *744*, 140895.

Europese Commissie. (2024). Inbreukenpakket voor juli: voornaamste beslissingen. Europese Commissie – Inbreukprocedure, 25 juli 2024, Brussel.

FBE Gelderland. (2022). *Deelplan Jacht & Vrijstelling 2023-2029*. Faunabeheereenheid Gelderland, Arnhem.

Lilipaly, S.J., Janse, W., Hoekstein, M.S.J., Pattikawa, M.M., Sluijter, M., van Straalen, D., & Wolf, P.A. (2026). *Broedsucces van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2025*. Deltamilieu Projecten Rapportnr. 2026-03. DMP, Vlissingen.

Madden, C. F., Arroyo, B., & Amar, A. (2015). A review of the impacts of corvids on bird productivity and abundance. *Ibis*, *157*(1), 1-16.

Marzluff, J. M., Walls, J., Cornell, H. N., Withey, J. C., & Craig, D. P. (2010). Lasting recognition of threatening people by wild American crows. *Animal Behaviour*, *79*(3), 699-707.

Ottens, H. J., Wiersma, P., Lok, T., & Voesten, R. (2024). De veldleeuwerik op Park Vliegbasis Soesterberg in 2020-2023. GKA-Rapport 2024-06. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Zuidlaren.

Roos, S., Smart, J., Gibbons, D. W., & Wilson, J. D. (2018). A review of predation as a limiting factor for bird populations in mesopredator-rich landscapes: a case study of the UK. *Biological Reviews*, *93*(4), 1915-1937.

BIJLAGE I: WERKGEBIED FBE ZEELAND

Figuur 37. Kaart met het werkgebied van de Faunabeheereenheid Zeeland ten tijde van het schrijven van dit faunabeheerplan. De rode lijnen geven de grenzen aan van de wildbeheereenheden en hiermee ook de totale oppervlakte van het werkgebied (293.344 ha.). De donkergrijze gebieden zijn het totaal aan landoppervlakte binnen de wildbeheereenheden en dus de totale landoppervlakte van het werkgebied (158.466 ha.).

BIJLAGE II: TELLINGEN EN AFSCHOT PER WBE

Haas

Telling Haas Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	21	56	63	58	38	71	23	47	164
Hontenisse	535	229	156	180	187	131	197	579	136
Kapelle	170	137	193	137	199	231	111	251	319
Koewacht	103	189	205	291	501	387	254	334	83
Midden-Zeeland	1.264	1.416	1.565	1.372	2.291	2.175	2.581	3.195	2.127
Noord-Beveland	265	199	157	167	238	347	611	265	251
Reimerswaal	269	269	275	255	329	400	297	189	232
Schouwen-Duiveland	884	856	1.127	295	1.572	1.660	1.320	1.735	1.072
Tholen & St. Philipsland	104	128	180	194	266	338	322	722	222
Walcheren	271	467	129	178	148	206	171	266	348
West Zeeuws-Vlaanderen	170	308	339	358	425	284	227	450	624
Totaal	**4.056**	**4.254**	**4.389**	**3.485**	**6.194**	**6.230**	**6.114**	**8.033**	**5.578**

Afschot Haas Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	181	262	233	171	229	253	208	332	277
Hontenisse	345	381	276	146	192	215	264	382	356
Kapelle	575	653	574	211	456	596	499	596	789
Koewacht	150	149	104	59	213	133	162	125	210
Midden-Zeeland	2.806	3.245	2.824	1.495	2.262	2.663	2.704	2.935	3.407
Noord-Beveland	576	634	441	292	472	589	632	706	1.366
Reimerswaal	1.198	1.562	1.905	1.267	1.249	1.456	1.421	1.269	1.313
Schouwen-Duiveland	1.185	1.578	1.670	1.212	1.322	1.601	1.669	1.716	1.841
Tholen & St. Philipsland	978	804	1.052	1.007	1.416	2.207	1.937	1.883	2.361
Walcheren	1.252	1.452	1.064	719	980	1.163	1.339	1.338	2.050
West Zeeuws-Vlaanderen	1.232	1.168	1.400	659	899	901	1.060	1.017	1.386
Totaal	**10.478**	**11.888**	**11.543**	**7.238**	**9.690**	**11.777**	**11.895**	**12.299**	**15.356**

Konijn

Telling Konijn Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	5	11	0	1	0	7	0	0	6
Hontenisse	219	42	47	17	40	40	41	46	0
Kapelle	6	6	11	11	8	14	25	22	4
Koewacht	37	120	138	135	192	357	178	303	24
Midden-Zeeland	195	240	166	103	217	240	201	186	92
Noord-Beveland	0	64	67	45	68	67	2	0	0
Reimerswaal	29	18	17	13	14	99	24	19	14
Schouwen-Duiveland	935	837	606	21	373	706	482	327	148
Tholen & St. Philipsland	0	0	0	17	0	4	0	0	0
Walcheren	36	19	10	6	5	4	7	5	3
West Zeeuws-Vlaanderen	53	45	148	144	111	60	35	30	47
Totaal	**1.515**	**1.402**	**1.210**	**513**	**1.028**	**1.598**	**995**	**938**	**338**

Afschot Konijn Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	29	49	235	386	283	66	9	0	0
Hontenisse	49	23	41	8	12	0	2	0	0
Kapelle	16	14	6	2	4	1	0	1	0
Koewacht	612	445	804	316	303	421	263	0	0
Midden-Zeeland	154	80	119	116	106	18	6	1	16
Noord-Beveland	3	4	7	2	8	0	0	0	0
Reimerswaal	77	77	58	70	67	5	0	0	0
Schouwen-Duiveland	406	122	161	342	243	106	287	225	131
Tholen & St. Philipsland	26	36	39	6	12	6	24	2	3
Walcheren	51	54	88	31	29	2	0	0	2
West Zeeuws-Vlaanderen	1047	153	1302	942	660	606	518	517	277
Totaal	**2.470**	**1.057**	**2.860**	**2.221**	**1.727**	**1.231**	**1.109**	**746**	**429**

Fazant

Telling Fazant Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	23	154	155	181	84	221	39	59	237
Hontenisse	684	347	200	216	178	161	245	628	155
Kapelle	157	143	71	115	91	99	120	150	122
Koewacht	218	296	301	421	390	306	300	480	71
Midden-Zeeland	660	800	682	765	1.067	1.158	1.188	1.487	1.217
Noord-Beveland	72	76	99	82	178	216	215	85	53
Reimerswaal	113	102	121	164	83	185	145	98	127
Schouwen-Duiveland	551	409	508	97	520	487	564	726	450
Tholen & St. Philipsland	26	26	49	78	93	147	120	140	123
Walcheren	192	311	89	133	89	76	68	114	155
West Zeeuws-Vlaanderen	223	529	387	526	362	291	381	338	574
Totaal	**2.919**	**3.193**	**2.662**	**2.778**	**3.135**	**3.347**	**3.385**	**4.305**	**3.284**

Afschot Fazant Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	318	340	371	389	338	324	403	327	320
Hontenisse	629	541	716	462	498	362	630	492	421
Kapelle	162	128	202	197	108	174	232	198	196
Koewacht	428	313	291	287	247	233	398	282	332
Midden-Zeeland	875	748	914	903	738	880	1.315	921	895
Noord-Beveland	106	113	114	162	119	190	355	187	283
Reimerswaal	296	366	454	393	350	333	422	319	274
Schouwen-Duiveland	268	240	297	351	259	323	437	345	275
Tholen & St. Philipsland	587	169	554	457	582	681	951	755	1.052
Walcheren	649	436	511	456	253	258	327	251	248
West Zeeuws-Vlaanderen	1.838	1.477	1.872	1.416	1.110	1.074	1.565	1.118	1.298
Totaal	**6.156**	**4.871**	**6.296**	**5.473**	**4.602**	**4.832**	**7.035**	**5.195**	**5.594**

Houtduif

Telling Houtduif Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	70	173	161	134	218	171	40	62	203
Hontenisse	1.574	568	503	676	385	468	262	737	186
Kapelle	581	298	323	624	317	252	133	191	156
Koewacht	512	857	747	883	1.157	1.081	649	827	191
Midden-Zeeland	1.645	1.835	1.609	1.352	1.524	1.716	2.017	2.536	2.264
Noord-Beveland	363	246	297	310	429	534	631	242	297
Reimerswaal	381	226	284	150	149	229	154	211	204
Schouwen-Duiveland	2.178	1.669	2.848	316	1.662	2.035	1.096	1.399	805
Tholen & St. Philipsland	64	85	146	109	108	159	120	400	264
Walcheren	431	483	171	195	157	227	128	275	442
West Zeeuws-Vlaanderen	459	1.357	940	1.198	920	894	539	719	1.401
Totaal	**8.258**	**7.797**	**8.029**	**5.883**	**7.026**	**7.766**	**5.769**	**7.599**	**6.413**

Afschot Houtduif Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	2.952	1.452	3.023	2.213	2.540	2.579	2.373	2.061	1.914
Hontenisse	2.076	1.827	2.275	2.185	1.439	1.640	2.141	3.162	1.845
Kapelle	474	472	637	390	529	359	398	442	274
Koewacht	2.607	3.752	3.497	3.928	3.216	3.523	3.327	3.089	4.221
Midden-Zeeland	2.583	1.630	663	1.404	2.218	1.603	3.274	1.749	1.461
Noord-Beveland	584	387	450	466	542	890	694	705	436
Reimerswaal	1.457	1.387	2.480	1.488	1.219	2.097	1.536	868	754
Schouwen-Duiveland	1.463	926	903	1.879	1.706	1.083	1.403	1.657	1.317
Tholen & St. Philipsland	870	584	1.073	810	1.198	813	1.220	1.600	1.034
Walcheren	2.141	1.733	2.293	1.564	1.672	968	1.453	1.128	1.378
West Zeeuws-Vlaanderen	3.886	2.657	5.048	3.539	4.020	3.077	2.596	3.280	4.173
Totaal	**21.093**	**16.807**	**22.342**	**19.866**	**20.299**	**18.632**	**20.415**	**19.741**	**18.807**

Wilde eend

Telling Wilde Eend Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	13	63	90	59	62	112	48	29	131
Hontenisse	1.401	454	300	395	218	277	350	470	276
Kapelle	191	198	322	263	302	238	171	113	132
Koewacht	218	296	321	371	539	460	353	376	83
Midden-Zeeland	1.387	1.579	1.431	1.336	1.438	1.792	1.584	2.244	2.695
Noord-Beveland	334	420	224	254	367	481	513	167	145
Reimerswaal	358	247	278	232	282	274	367	227	290
Schouwen-Duiveland	1.998	2.372	3.177	288	2.220	2.539	1.910	1.683	1.793
Tholen & St. Philipsland	102	103	298	151	292	446	511	427	430
Walcheren	612	698	274	356	133	227	201	381	536
West Zeeuws-Vlaanderen	282	669	433	572	487	356	313	386	669
Totaal	**6.896**	**7.099**	**7.148**	**4.277**	**6.340**	**7.202**	**6.321**	**6.565**	**7.180**

Afschot Wilde Eend Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	103	128	144	178	211	123	138	151	136
Hontenisse	526	506	533	537	459	295	346	491	267
Kapelle	125	173	124	117	77	59	100	123	79
Koewacht	526	503	495	511	362	353	534	657	366
Midden-Zeeland	1.099	1.274	1.060	948	1.095	881	1.628	2.326	1.283
Noord-Beveland	362	453	240	206	235	326	413	530	471
Reimerswaal	354	549	465	453	308	199	394	1.070	466
Schouwen-Duiveland	1.140	1.593	892	853	965	574	949	1.295	887
Tholen & St. Philipsland	1.263	1.303	1.049	855	738	1.432	1.450	1.910	1.135
Walcheren	1.584	1.594	1.084	722	947	671	1.023	1.296	1.137
West Zeeuws-Vlaanderen	1.682	1.357	1.464	1.133	980	750	1.151	1.310	875
Totaal	**8.764**	**9.433**	**7.550**	**6.513**	**6.377**	**5.663**	**8.126**	**11.159**	**7.102**

x

Kauw

Telling Kauw Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	15	16	175	174	161	323	74	109	68
Hontenisse	445	589	404	607	539	220	222	457	71
Kapelle	412	316	380	554	647	361	340	288	68
Koewacht	0	189	273	194	513	310	481	439	133
Midden-Zeeland	2.485	2.438	2.438	2.121	2.736	3.934	3.745	3.945	4.955
Noord-Beveland	472	365	245	287	376	209	770	510	615
Reimerswaal	163	217	175	124	53	257	169	162	172
Schouwen-Duiveland	1.965	1.856	3.630	152	2.248	1.843	1.325	824	864
Tholen & St. Philipsland	0	0	376	854	317	701	403	581	394
Walcheren	577	1.163	715	280	0	688	1.107	667	1.535
West Zeeuws-Vlaanderen	3.110	1.077	1.284	613	1.072	1.071	347	443	689
Totaal	**9.644**	**8.226**	**10.095**	**5.960**	**8.662**	**9.917**	**8.983**	**8.425**	**9.564**

Afschot Kauw Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	162	158	421	216	261	156	98	143	86
Hontenisse	310	165	438	639	458	625	423	219	344
Kapelle	402	381	381	395	124	322	458	310	265
Koewacht	65	166	44	280	210	124	182	141	101
Midden-Zeeland	1529	828	543	1350	1164	1938	1584	1411	1467
Noord-Beveland	159	137	122	142	132	264	206	345	265
Reimerswaal	860	572	604	651	896	895	518	614	364
Schouwen-Duiveland	1120	691	607	1670	960	1161	989	914	895
Tholen & St. Philipsland	253	254	270	191	278	371	318	452	436
Walcheren	1023	1189	1007	742	463	589	533	555	896
West Zeeuws-Vlaanderen	961	901	1.071	1.061	892	670	555	698	816
Totaal	**6.844**	**5.442**	**5.508**	**7.337**	**5.838**	**7.115**	**5.864**	**5.802**	**5.935**

Zwarte kraai

Telling Zwarte kraai Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	45	41	122	138	107	164	69	202	95
Hontenisse	934	488	337	429	310	395	295	546	215
Kapelle	73	62	53	123	97	77	96	113	35
Koewacht	0	297	515	504	659	440	321	420	102
Midden-Zeeland	666	781	891	793	981	1.226	989	996	1.058
Noord-Beveland	369	236	163	343	479	167	300	338	290
Reimerswaal	129	94	104	64	42	107	97	76	65
Schouwen-Duiveland	740	782	1.224	77	669	478	542	563	368
Tholen & St. Philipsland	0	0	329	292	385	467	322	389	378
Walcheren	282	538	287	196	0	236	319	355	471
West Zeeuws-Vlaanderen	1.545	711	719	578	1024	931	390	518	621
Totaal	**4.783**	**4.030**	**4.744**	**3.537**	**4.753**	**4.688**	**3.740**	**4.516**	**3.698**

Afschot Zwarte kraai Zeeland per WBE									
WBE	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Axel	266	196	240	223	487	348	307	146	233
Hontenisse	629	417	470	816	495	731	640	407	609
Kapelle	156	141	135	186	143	147	171	124	138
Koewacht	277	204	235	543	371	468	310	377	278
Midden-Zeeland	559	380	284	511	707	753	551	506	355
Noord-Beveland	130	92	120	129	138	102	137	99	70
Reimerswaal	282	269	232	343	354	385	219	189	311
Schouwen-Duiveland	511	387	347	489	406	374	298	505	426
Tholen & St. Philipsland	272	197	189	178	302	302	292	337	320
Walcheren	559	630	436	480	401	308	333	339	387
West Zeeuws-Vlaanderen	990	703	832	792	888	704	738	708	1.217
Totaal	**4.631**	**3.616**	**3.520**	**4.690**	**4.692**	**4.622**	**3.996**	**3.737**	**4.344**